

HADMENET,
NÁSZMENET

IRTISI OSZTJÁK
MESÉK ÉS MONDÁK

HADMENET, NÁSZMENET

IRTISI OSZTJÁK MESÉK ÉS MONDÁK

EURÓPA KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST 1975

VÁLOGATTA, FORDÍTOTTA, AZ UTÓSZÓT ÉS A JEGYZETEKET
ÍRTA VÉRTES EDIT

A VERSBETÉTEKET FORDÍTOTTA KÉPES GÉZA

LEKTORÁLTA HAJDÚ PÉTER ÉS KOVÁCS ÁGNES

A MEDVE ÉGI SZÁRMAZÁSÁRÓL

Élt egyszer a Hadonászómancsú-férfi és a Tyaper-asszony-anya.¹ Született egy bölcsőbeli leányuk, egy pólyabeli fiuk.² Hétrovátkájú-fenséges-férfi atyja,³ az apja vaslánc végen, fémlánc végen bocsátotta le őt a földre.⁴ Amint Hétrovátkájú-fenséges-férfi apja lebocsátotta, körültekintett hét föld, hat föld szöglete mentén; hát valami piroslik, valami feketéllik; ménes és tehéncsorda.

– Jonhom éhét evéssel hogyan csillapíthatnám? Járkálok sok kerek, magas tőzegdombot számlálgatva a lápon; járkálok kérésemre keletkezett sokzsombékos pusztán; éhes vagyok.

Két mancsát felemeli:

– Szange-atyám,⁵ éhes vagyok. Adj nekem ennem.

Szange-atyja azt mondja:

– Egyél barna lovat.

Evett. Járkált a kérésére keletkezett sokzsombékos pusztán. Ásott magának egy barlangot. Befelé tekingetett: hirtelen egy férfi képe jelent meg előtte. Lefeküdt. Aludt, aludt.

Tavasszal, a kérges hó idején a férfi vadászni ment, a vadász kutyája megtalálta a barlangot. A nagy konyafülű kutya, a nagy boglyasfülű kutya ugatott, a vadász erre megállt. Ahogy fülel, mintha egy medve-öreg⁶ morogna a kutyájára. A vadász azt mondta:

– Mit morogsz az én kutyámra? Hiszen láttál engem ősszel a barlangban a tűz lángjában nagyságos férfi nagyságommal, magasságos férfi magasságommal.⁷ Ha neked Szange úgy rendelte, hát egyél meg engem, de ha nem úgy rendelte, akkor én szállítalak le téged a véres alsó világba,⁸ aztán elviszlek a leánykákkal teli leányos földre, a fiúcskákkal teli fiúcskás földre; elviszlek téged a vizek halának szerencséjére, erdők vadjának szerencséjére.⁹

HADONÁSZÓMANCSÚ-FÉRFI ÉS TYAPER-ASSZONY KÉT FIA

Hadonászómancsú-férfi és Tyaper-asszony két fia¹ nappalokon át, éjszakákon át élt-éldegélt. Hogy ők ketten hosszú ideig éltek-e, ki tudja, rövid ideig éltek-e, ki tudja. A fiatalabbiknak volt felesége, az idősebbiknek nem.

Egyszer, éjszaka az idősebb férfi kiment a házból. Lekuporodott a szükségletét végezni, a város sok asszonya, a falu sok asszonya összehordta szemétdombra. Egyszer csak, ahogy fülel, úgy hallja, valami jön. Nőt felfaló torokkal jön, férfit felfaló torokkal jön. Ijedtében a ruhauja szegélye megremegett, ijedtében a ruhája szegélye megremegett. Azon mód felugrott, s lám, a város erős áldozóoszlopára² egy város-nagy óriás bagoly,³ egy falu-nagy óriás bagoly ereszkedett le, s emberi hangon, emberi nyelven szólt hozzá:

– Ej – mondta a bagoly. – Sok-ország-vászon-ruháját-hordó-félelmes-erő, milyen nagy ijedtség remegteti ruhaujjad szegélyét, ruhád szegélyét? Én a Vörösfenyő-férfi, a Véres-hős-öreg leánya vagyok, a Tüzes-házban-fagyos-házban-ülő-legifjabb-fejedelem-kisasszony.

Aztán azt mondta neki:

– A mi kettőnk köldökvére⁴ egybefolyt. Apám engem menyasszonydíj nélküli asszonyként, váltságdíj-nélküli asszonyként akar férjhez adni. Gyorsnál gyorsabban jöjj, hamarnál hamarabb jöjj, ha engem el akarsz venni.

Aztán odahajított neki két bagolybőr kesztyűt.

– Ha ennek a pár kesztyűnek a varrott varrása előtűnik, támadjon akkor a várost kipusztító nagy vész, falut kipusztító nagy vész.

A bagoly ekkor hirtelen elrepült, s ő is elment onnan. Hazament, belépett a házába. Tetves fekhelyére lefeküdvén, bolhás fekhelyére lefeküdvén nem lelt nyugtot. Amikor még alig pirkadt, vagy még tán nem is pirkadt, az öccse házába ment. A pitvar zárva volt. A pitvar ajtaját megzörgette, sógornője mély álma mélyén, meleg fekhelyén meghallotta. Másodszor zörgetett, ezt sógornője már a póznás padló

jó gerendáján ott hallotta. Harmadszor zörgetett, ezt már a pitvarban, ahol a kutyák szoktak feküdni, ott hallotta, s be is eresztette őt a sógorasszony. Belépett a pitvarba. Ha a pitvar padlóját sok fémkampóval, vaskampóval meg nem rögzítették volna, a padló deszkái léptei alatt leszakadtak volna. Belépett a házba, ott is hasonlóan súlyos léptekkel járt. öccse azt mondta neki:

– Miért járkálsz e bálvány-szem-sötét, ködös éjszakában? Régente soha nem járkáltál ilyen későn.

A báty így felelt:

– Neked bizony van egy veled egy párnán pihenő hálótársad; ha kedved kerekedik hosszú álmot aludni, hosszan alszol, ha kedved kerekedik rövid álmot pihenni, röviden alszol. Én meg ma éjjel szükségletemet elvégezni kimentem a házból, lekuporodtam a városom sok asszonya, a falvam sok asszonya összehordta szemétdombra. Egy bagoly érkezett oda, a város erős áldozóoszlopára leereszkedett, s emberi hangon, emberi nyelven szólalt meg. „Én a Vörösfenyő-férfi, a Véres-hős-öreg leánya vagyok, a Tüzes-házban-fagyos-házban-ülő-legifjabb-fejedelem-kisasszony vagyok. A mi kettőnk köldökvére egybefolyt. Apám engem menyasszonydíj nélküli asszonyként, váltságdíj nélküli asszonyként akar férjhez adni.” Gyorsnál gyorsabban hívott, hamarnál hamarabb hívott.

Öccse erre aztán nagyot hunyorított az edény szélét fogó, a nyírhéj csésze szélét fogó szolgának, hogy hozzák a teli edényt. Leültek enni. öccse így szólt:

– Hadmenetbe, nászmenetbe nem indulnak ilyen gyorsan, ilyen elhamarkodva. Menj haza, parancsold meg az edény szélét fogó, a nyírhéj csésze szélét fogó szolgának, hogy egy szíjra gyöngyszemként felfűzve hozzon áldozatul húsz rént.⁵

Erre aztán a bátyja hazament, megparancsolta, hogy állítsanak áldozatul egyazon szíjra felfűzött húsz rént. Aztán a város sok apóját, a falu sok anyóját meghívták oda húst enni. Húst ettek. Az ősz fejű, deres fejű anyók és apók egymásnak azt mondták:

– Ha ilyen dolog történik, az ok nélkül nem szokott történni. Kérdezzétek meg, a föld melyik távoli zugába szándékoznak ők ketten menni.

Egyik férfi sem merte megkérdezni, csak egy apó merte azt mondani:

– Én ezen a világon a napjaimat ipar leéltem, ha elvágja a nyakamat, ám vágja el.

Ez az apó megkérdezte hát kettejüket:

– Ha ilyen dolog történik, csak úgy hiába nem szokott történni. A föld melyik távoli zugába szándékoztok ti ketten elmenni, szándékotokat mondjátok el nekünk.

A két fiútestvér azt mondta: – A Vörösfenyő-férfi, a Véres-hős-öreg lányát, a Tüzes-házban-fagyos-házban-ülő-legifjabb-fejedelem-kisasszonyt szándékozunk elvenni.

Az ősz fejű, a deres fejű anyók és apók azt mondták:

– A Vörösfenyő-férfi, a Véres-hős-öreg városába sokan mentek, de vissza onnan senki sem jött. Három láb vastag rénszarvaszuzmó nő már valamennyiük sírján.

A két fiútestvér megharagudott. Mindketten megragadtak egy-egy fadarabot, háromoldalú rovásos pálcát faragtak. Ha katonának az apa alkalmatlan volt, felrótták rá a fiát, ha a fiú alkalmatlan volt, felrótták az apját. Háromszáz főnyi sereget róttak fel ők ketten. Ha a fiú volt felróva, sírt az apja, ha az apja volt felróva, sírt a fia.

Aztán a fiatalabbik azt mondta a Sok-ország-vászon-ruháját-hordó-félelmes-erőnek:

– Százötven katonádat öltöztess drága szőrmékbe, drága csizmákba, hogy ne lehessen látni, kik a hőseink, hogy ne lehessen látni, kik a katonáink. A magad használta vízfarkú, alacsony csónakodba rakjanak sok ezüstkincs röögöt.

Akkor aztán a Sok-ország-vászon-ruháját-hordó-félelmes-erő arra a helyre ment, ahol az ezüstkincs volt. Az a hely azonban már régóta olyan üres, mint a hal ívás után; az edény szélét, a nyírhéj csésze szélét fogó szolgák a kincset már sokkal előbb az ő maga használta vízfarkú alacsony csónakba vitték.

Hazament, készülődött az útra. A Sok-ország-vászon-ruháját-hordó-félelmes-erő a parton lefelé lépegetvén hallja, hogy valahol sugdolóznak. Hallja egy alacsony nő hangját:

– Magas nő, tartsd a könyököd egy kicsit feljebb, hadd lássa az én szemem is, milyen a Sok-ország-vászon-ruháját-hordó-félelmes-erő.

Hallja egy magas nő hangját:

– Alacsony nő, tartsd a fejed kicsit oldalvást, hadd lássa az én szemem is, milyen a Sok-ország-vászon-ruháját-hordó-félelmes-erő.

Az alacsony nő így szólt:

– Ha egy éjszaka vele háltam volna, én, leányos méhű nő, tíz évig emlékeztem volna rá, fiús méhű nő, húsz évig emlékeztem volna rá.

A magas nő így szólt:

– Ha egy éjszaka vele háltam volna, én, leányos méhű nő, tíz évig emlékeztem volna rá, fiús méhű nő, húsz évig emlékeztem volna rá.

Ő is azt gondolta:

„Ha én előbb láttam volna ezeket a feldíszített fejű kisasszonyokat, s velük egy éjszaka hálhattam volna, én, leányt nemző férfi, tíz évig emlékeztem volna rájuk, fiút nemző férfi, húsz évig emlékeztem volna rájuk.”

Ekkor a partról a fiútestvére használta vízfarkú alacsony csónak felől fagyott nyírhéj megpattanásának zaját hallja. Hadmenetre, nászmenetre induló ember módjára nem mereszi tovább szemét a házi munkában elfáradt szolgálónőkre. Elszégyellte magát, s lement a partra. Beszállt hát a maga használta vízfarkú alacsony csónakba. A partról a vízre ereszkedtek. Egymásra néztek: valóban nem lehetett tudni, hogy kik a hősök, azt sem lehetett tudni, hogy kik a közemberek. A vízre ereszkedett hadsereg nagy csatakiáltást hallatott,⁶ mely az alacsony fák tetejéig harsogott, a magas fák közepéig harsogott. Második csatakiáltásuk a felhők széléig harsogott. Harmadik kiáltásuk aranyos Szange-isten atyjukig, fényességes Szange-isten atyjukig harsogott. A fiatalabb férfi azt mondta:

– Ha vízre szállt hadseregünk harci kiáltása aranyos Szange-isten atyánkig, fényességes Szange-isten⁷ atyánkig elhatolt, akkor mi sem fogunk elpusztulni.

Gyorsan odaültettek nagy tömeg embert a göcsörtös evezőlapátokhoz, s nekiindultak. Ki tudja, hogy hosszú ideig mentek-e, ki tudja, hogy rövid ideig mentek-e. Egyszer csak megérkeztek a Fűzfa-folyó szent torkolatához. Ehető gabonát, száraz gabonát főzni partra szálltak. Sok éhes férfi vasfogantyújú fogantyús üstöt hozott

kezében, sok összefagyott testű férfi vágó élű éles bárdot hozott kezében. Más összefagyott testű férfiak soknyelvű izzó tüzet szítottak. Mikor aztán az elől álló férfi az ételt szájába hajította, a hátul álló férfi azt a szája szögletével elkapta. Aztán a nagy tömeg ember újra nekiült a göcsörtös evezőlapátokat húzni. Nemsokára feltűntek a Vörösfenyő-férfi, a Véres-hős-öreg taván. A két hős nem ismerte az irányt, amerre menniök kellett. A már előbb ott járt ősz fejű, deres fejű apók számára az út, amelyen menniök kellett, olyan volt, mint egy deszkahasadék. A tó közepére érkeve előretekintenek: a föld kifeszített sötét zsinognek látszik; hátratekintenek: a föld kifeszített sötét zsinognek látszik. Megközelítették a Vörösfenyő-férfi, a Véres-hős-öreg városát. Az éles szeműek észrevették őket, a jó fülűek meghallották őket.

A fiatalabb férfi a maga használta vízfarkú alacsony csónakjában ide fordul, oda fordul, mint egy iszamós hasú vidra. Azután kedve kerekedik fütyülni, s fütyül, és hol erősen, hol halkán fütyül.

A Vörösfenyő-férfi, a Véres-hős-öreg fia a városban azt mondja:

– Amazoknak micsoda fortélyuk, micsoda varázstudományuk van. Mindenki szeme láttára jönnek.

Az apja ráfordul:

– Azok ketten valóban sok földet bejárt, csavaros eszű lények.

Amíg a fiatal hős ide fordul, oda fordul, iszamós hasú vidra módjára, a város kapuja fémkampóval, vaskampóval bezáródik. Amikor meg hol erősen, hol halkán fütyülni kezdett, a város kapuja kinyílik. Ekkor már olyan távolság volt, amilyenre egy erős férfi nyila célba talál. Íjára támaszkodva, a partra kipattant. A város kikötőjében ide-oda lépeget, mintha a város szülötte lenne, mintha a falu szülötte lenne. Aztán megragadta a maga használta vízfarkú alacsony csónakja elejét, és a partra rántotta; a csónak fara alig érintette a vizet. A bátyja is megragadta csónakja elejét, partra rántotta, a csónak fara alig érintette a vizet.

Integettek nekik, hogy menjenek oda a haddal teli nagy házba, a násznéppel teli nagy házba. Beléptek háromszáz főnyi seregükkel együtt. Úgy ülnek ott, mint a tojásból éppen kikelt kacsa fiókák a kotlós körül. Adtak nekik faaprításhoz egy apót, adtak nekik ételfőzéshez egy anyót.

Ők azután kérőt küldtek a Vörösfenyő-férfinak, a Véres-hős-öreghez:

– Csak menj, mondd meg a Vörösfenyő-férfinak, a Véres-hős-öregnek: a Vörösfenyő-férfi, a Véres-hős-öreg lányához, a Tüzes-házban-fagyos-házban-ülő-legifjabb-fejedelem-kisasszonyhoz megérkezett a Hadonászómancsú-férfi és Tyaper-asszony két fia nyírott üstökű násznépével.

A kérő elment, megmondta a Vörösfenyő-férfinak, a Véres-hős-öregnek:

– Hadonászómancsú-férfi és Tyaper-asszony két fia nyírott üstökű násznépével megérkezett a Vörösfenyő-férfi, a Véres-hős-öreg lányához, a Tüzes-házban-fagyos-házban-ülő-legifjabb-fejedelem-kisasszonyhoz.

A Vörösfenyő-férfi, a Véres-hős-öreg azt mondta:

– Honnan vegyem én a Tüzes-házban-fagyos-házban-ülő-legifjabb-fejedelem-kisasszonyt, hiszen már rég eltemettem az ő földi maradványait. Menjetek hát, mondjátok meg ezt az üzenetet.

A két kérő visszament, és megmondta az üzenetet. Hadonászómancsú-férfi és Tyaper-asszony két fia így szólt:

– Ő rén-nem-járta távoli országban él, mi rén-nem-járta távoli földön élünk, ki hozogatna nekünk egymástól üzenetet? Akárhova temette is el ő a Tüzes-házban-fagyos-házban-ülő-legifjabb-fejedelem-kisasszony földi maradványait, hívjatok tíz férfit ásóval, hívjatok húsz férfit kapával. Felnyitjuk a sírját, odahelyezzük a neki hozott ezüstkincset.

A két kérő elment, átadták üzenetét a Vörösfenyő-férfinak, a Véres-hős-öregnek. A Vörösfenyő-férfi, a Véres-hős-öreg azt felelte:

– Az én Tüzes-házban-fagyos-házban-ülő-legifjabb-fejedelem-kisasszonyom még az anyja mellét szopja. Menjetek, ezt mondjátok meg.

Ők ketten mentek, így szóltak:

– Még az anyja mellét szopja.

– Úgy a Hadonászómancsú-férfi és Tyaper-asszony városában is van sok dajka a táplálására. Keze ízét, lába ízét ott fölneveljük. Menjetek hát, ezt mondjátok.

Ismét visszamentek, s úgy szóltak, ahogy hallották. A Vörösfenyő-férfi, a Véres-hős-öreg azt mondta:

– Ha ők ketten ideadják a városotokban levő sisakos páncélingüket, akkor férjhez adom menyasszonydíj nélküli asszonyként, váltságdíj nélküli asszonyként. Ha ők ketten nem adják ide a sisakos páncélingüket, kesztyűs páncélingüket, nem adom a lányomat. Menjetek hát, ezt mondjátok!

Ezt az üzenetet is átadták. Hadonászómancsú-férfi és Tyaper-asszony két fia így szólt:

– Ha a Vörösfenyő-férfi, a Véres-hős-öreg sisakos páncélingüket, kesztyűs páncélingüket kéri, állítson ő a városa korhadt, rothadt gerendái helyére újakat. Hát menjetek, szóljatok így.

Elmentek, ezt az üzenetet is megmondták. A Vörösfenyő-férfi, a Véres-hős-öreg azt mondta:

– Hozzák ide, amennyi kincset és ezüströgöt hoztak!

Mindent odahordtak, s egész násznépükkel a Vörösfenyő-férfi, a Véres-hős-öreg háza felé lépegettek. A Vörösfenyő-férfi, a Véres-hős-öreg azt mondta városa népének:

– A nászmenet útját állj átok el. Ha az irányt nem ismerik, nem lelnek az útra, amelyen menniök kell; ha az irányt ismerik, az út, amelyen menniök kell, olyan nekik, mint a deszkahasadék.

A nép elállta útjukat. A fiatalabb férfi lépegetett elől; útját, melyen mennie kellett, elálltak, ő kardot ragadott, s erre meg arra vagdalkozott. A lábán eltalált férfinak a lábát hasította keresztül, a derekán eltalált férfinak a derekát hasította keresztül. Ekkor aztán megnyílt előttük az út, amelyen menniök kellett. Beléptek a házba, a násznépüket asztalhoz ültették.

A Sok-ország-vászon-ruháját-hordó-félelmes-erő a függönyös fekhelyet őrző anyónak pénzt adott, a felesége a keblébe pénzt eresztett be. A felesége akkor aztán haraggal fordult szembe vele. A felesége térdére tette a kezét, de az asszony ellökte kezét. Ekkor a felesége nyakára tette kezét, ám az asszony agyaras medveként, karmos medveként ült vele szemben, ő erre azt mondta:

– Amikor a múltkor bagoly képében jártál engem hívogatni, azért hívogattál talán, hogy agyaras medveként, karmos medveként ülj?

A felesége azt mondta neki:

– Te bizony egy élve született eleven bálványfi vagy. Engem meg ideültettek, és én a házi munkában elfáradt szolgáló asszony vagyok.

Most kintről egy ember léptei hallatszottak. Ha a pitvart sok fémkampóval, vaskampóval meg nem rögzítették volna, a léptek súlya alatt a pitvar padlódeszkái leszakadtak volna. Az ajtó kampóستul kiröpült, fiútestvére lépett be, és így szólt:

– Hát te micsoda házi munkától elfáradt szolgáló asszony mellett ülsz? A Vörösfenyő-férfi, a Véres-hős-öreg Tüzes-házban-fagyos-házban-ülő-legifjabb-fejedelem-kisasszonya jeleket hagyott lába ujjával a tó hullámaintól simára vert parti homokon. Már egy hete, hogy elvitték.

Akkor aztán összegyűjtötték ketten az embereiket, beszálltak a maguk használt vízfarkú alacsony csónakjukba Nagy tömeg embert ültettek a göcsörtös evezőlapátokat húzni. Az ősz fejű, deres fejű embereknek olyan volt az út, amelyen menniök kellett, mint a deszkahasadék.

A Vörösfenyő-férfi, a Véres-hős-öreg azt mondta:

– Elve született, eleven bálványfiakat hiába ne üldözzetek, a ti fejbőrötöket hajastul fogják lenyúzni.

Akkor aztán a fiatalabb testvér igyekezett megfordulni, hogy harcolhasson, az idősebbik megszólalt:

– Míg te itt harcolsz, ők tért nyernek, egy húzóhálónyi tért nyernek elől.

Előrefordultak, s a partra fel azt kiáltották:

– Visszatértünkig, hajfonatos fejünk visszatértéig városod korhadt, rothadt gerendái helyére újakat állíts!

El is mentek. Ki tudja, hogy hosszú ideig mentek-e, ki tudja, hogy rövid ideig mentek-e Amidőn megérkeztek a Vörösfenyő-férfi, a Véres-hős-öreg tavának túlsó partjára, három láb magas, villás állványra volt ráhelyezve az imént ott járt sok férfi csónakja. Háromlábnyi rénszarvaszuzmó nőtte azt be. Ők is ráborították csónakjaikat a három láb magas villás állványokra, s háromlábnyi rénszarvaszuzmó nőtte be azokat. Gyalog lépegettek tovább. Ki tudja, hogy hosszú ideig mentek-e, ki tudja, hogy rövid ideig mentek-e. A fiatalabbik testvér hús-vér alakja az emberei mellett lépegetett, fortélyos szelleme⁸ azonban előrement. Az éjszaka soklángú izzó tüzet vett észre, gőzölgő edények, gőzölgő nyírfahéj csészék egész sorát állították oda áldozatul.⁹ Azt mondta az embereinek:

– Mögöttem jártotokban egy porszem se rebbenjen, egy fűszál se rebbenjen!

A fiútestvérének pedig azt mondta:

– Te lopakodj ahhoz a sátorhoz, én ehhez a sátorhoz lopakodom.

Hátrafelé figyel, mögötte egy porszem sem rebben, egy fűszál sem rebben. Végül soklángú izzó tűzhöz értek. Az idősebb testvér ekkor az ott álló sátorba belopakodott. A sátor egyik szögletétől a másik szögletig terjedt.

Egy asszony megszólalt:¹⁰

– A fekete fájú sötét erdőben nem engedem anyám varrta ingem nyílását kinyitni. Saját szülővárosodba érkeztedkor, ha kinyitod, ott ám nyisd ki.

Aztán az odalopódzott fiútestvér várt, hogy a férfit (Hermelin-bálvány-apót) üthesse-vághassa. A nő meg a Hermelin-bálvány-apó dulakodni kezdett, a dulakodók nem bírtak egymással; ám végül is térdből levágta a férfi (Hermelin-bálvány-apó) lábát.

Henuelin-bálvány-apó immár lábatlanul pusztá törzsével felugrott és eliramodott. Hermelin-bálvány-apó azt mondta neki:

– Te engem le nem győztél, mint gyatra cobolyprédát, hitvány rénprédát elloptál!

Üldözni kezdte hát Hermelin-bálvány-apót. Üldözi, üldözi, mégsem éri utol. Varázsigt mondott:

– Keletkezzék elöl sűrű erdő, áthatolhatatlan erdő!

Valóban sűrű erdőbe, áthatolhatatlan erdőbe érkeztek.

Hermelin-bálvány-apó lábatlan törzsével nem tudott továbbmenni, ő a nyakánál kettévágta, a feje¹¹ azonban elgurult, s továbbment. Most ezt vette üzőbe. Ekkor azonban Hermelin-bálvány-apó mondott varázsigt:

– Ha én ének hőse vagyok, keletkezzék asszony-vért, férfi-vért hömpölygető folyó; az arra igyekvő kutyának odaérkeztéig kopjon el a szőre!

E szavak után csakugyan asszony-vért hömpölygető folyóhoz, férfi-vért hömpölygető folyóhoz értek. A fej a folyó közepébe hullott, utána légbuborékok szálltak fel. Majd ott letről hirtelen felmerült a fej, és gúnyolni kezdte őt:

– Nagy bálvány alakomat (azaz a testemet) elvetted, kis bálvány alakom mégis megmaradt. Hozzanak nekem azontúl szőrös

kutyaáldozatot.¹² Ha szándékodban van a halál ezer évét végigjárni, ereszkedj le ide a folyóba, de ha vissza akarsz fordulni, mehatsz!

Hát aztán visszament. Amikor háromszáz főnyi seregéhez érkezett, látja, hogy háromszáz főnyi seregéből egyetlen férfit sem öltek meg.

A másik sereg embereiből még egy kutyafejnyi sem maradt életben.

Akkor aztán a fiútestvére is otthagya a két szamojéd hőst (akiket a másik sátorban talált).

Útjukat a tisztásokon három arsin mély nyom mutatta, az erdős helyeken meg lúdban gazdag föld embereként lúdfogó hálózathoz vezető csapást vágtak ki, kacsában gazdag föld embereként kacsafogó hálózathoz vezető csapást vágtak ki.

Amikor aztán előrehallgatózott az idősebbik testvér, páncéling láncszemének zörgése hallatszott. A ritka erdejű helyről sűrű erdejű helyre futott, ott hirtelen megállt, és megjegyezte a testvérenek:

– A hadi úton, a nászúton járó férfi így rejtőzködik el, daru nyakaként csak íja vége látszik.

Megkérdezte a fiatalabb testvért:

– És te hogyan jártál?

A fiatalabb testvér azt felelte:

– Én sem tudtam a két szamojédtól bármit is elvenni, ők sem tőlem semmit sem elvenni. Kétfelé mentünk, és megesküdtünk,¹³ hogy a mi kettőnk területére ők nem járnak, kettejük területére pedig születendő leányaink, fiaink sem járnak.

Az idősebb testvér azt mondta:

– A szamojéd vágott farkú kutya; ma megesküdt, és holnap mégis eljön.

Mindketten visszamentek háromszáz főnyi seregükhöz, és azzal, meg az asszonyukkal együtt a Vörösfenyő-férfi, a Véres-hős-öreg városa felé vonultak. Ki tudja, hosszú ideig mentek-e, rövid ideig mentek-e. Megérkeztek oda, ahol a maguk használta vízfarkú alacsony csónakjaikat háromlábnyi rénszarvaszuzmó nőtte be.

Akkor beszálltak maguk használta vízfarkú alacsony csónakjaikba, nagy tömeg embert ültettek a göcsörtös evezőlapátokat húzni. A fiatalabb testvér szólta a Sok-ország-vászon-ruháját-hordó-félelmes-erőnek:

– Amikor a Vörösfenyő-férfi, a Véres-hős-öreg városához közel érkezünk, a feleséged és magad használta, vízfarkú alacsony csónakodban, legyen a férfi keze az asszony nyakán, az asszony keze legyen a férfi nyakára téve.

A várost megközelítették. Az éles szeműek észrevették őket, a jó fülűek meghallották őket. A Vörösfenyő-férfi, a Véres-hős-öregnek hírt vittek:

– Ott jön vissza a múltkor errefelé járt két ember, Hadonászómancsú-férfi és Tyaper-asszony két fia. Az asszony nyakán a férfi keze pihen, a férfi nyakán az asszony keze pihen. A fiatalabbik testvér a maga használta vízfarkú alacsony csónakjában ide fordul, oda fordul, mint egy iszamós hasú vidra.

A Vörösfenyő-férfi, a Véres-hős-öreg városa kapujára sok fémkampót, vaskampót veretett. A fiatalabbik testvér nagyjából olyan távolságra érkezett, amilyenre egy erős férfi nyila célba talál. Íja végét gyorsan a partnak támasztotta, megragadta Vad-rén-bikalapocka nevű nagy fejszóját, és kipattant a partra. A város falából ölnyi hosszú, nagy szilánkokat kezdett kihalászni. Hirtelen úgy érezte, mintha valami harapdálná. Lám, nyíllal lödöznek reá. Azt mondta:

– Ha Hadonászómancsú-férfi és Tyaper-asszony két fiának a városában levő, sok ember használta, rossz páncélingemet veszem fel, a ti lövöldözések zaját meghallom, sisakos páncélingemet, kesztyűs páncélingemet felvéve azonban semmit sem hallottam.

Azután a páncéling láncszemeit áttörő nyilat és íjat vett elő, felajzotta, és elröpítette. Város sok szemete, falu sok szemete gyűlt a nyíllövéstől egy halomba. A nyílvessző a szegletén talált háznak a szegletét emelte fel, a közepén talált háznak a közepét emelte fel. A Vörösfenyő-férfit, a Véres-hős-öregét éppen a melle közepén találta el, véres szemű erdei hollóként röpült rajta keresztül. A nyíl a hátán áthatolva a város falához szegezte őt. A második nyilat a fiára lőtte, azt is hasonló módon szögezte át a nyílvessző. Ahogy nyilazni kezdett, mindketten rögtön lábujjhegyre álltak.

Aztán fél keze elnehezült, fél lába elnehezült. Az ángya ragadta meg a kezét, csavarta körül lábával a lábát. Ángya így szólt hozzá:

– Kik senyvednek ott a nyílvessző nyelén függve? Hagyd őket élni, míg a hozományom el nem készül.

Akkor aztán életben hagyta őket, a Vörösfenyő-férfit, a Véres-hős-öreg, az apát fiástul levették a nyílveendő nyeléről, bevitték a házba, s őket kettejüket is háromszáz főnyi seregükkel együtt a partra hívták vendégségbe.

Beléptek a házba, ahol mindkettőjüket asztalhoz ültették, a Vörösfenyő-férfit, a Véres-hős-öreg, az apa és a fia az asztal előtt állt, ruhájuk keble csupa vér. Véres ruhájukat levetették, mindketten átöltöztek.

Hosszú ideig ettek, rövid ideig ettek, felkeltek. Holdas sok héten át éldegéltek; a menyasszony, a nászát ülő asszony hozománya csak nem készült el. A fiatalabb testvér azt mondja az idősebbiknek:

– Sokáig így élve feltartanak minket. Később még vajon miféle dolgok fognak történni?

– Mondd meg a feleségednek, amikor elmegyünk, amikor a padlós szoba gerendás közepén állunk, feleséged vesse le magát a földre, s mondja az apjának: „Édesapám, háromszáz férfit tápláló hétfülű üstödet ha ideadod, elmegyek, ha nem adod, nem megyek, még ha kétfelé hasítasz is.” Aztán, amikor lefelé a partra mentünkben az út közepére érünk, vesse magát a földre ismét, s mondja az apjának: „Háromszáz férfit befedő ezüst kunyhófedeleket ha ideadod, megyek, ha nem adod, nem megyek.” Aztán, amikor a tóháta-verte sima homokos fövenypartra érkezünk, újólapon vesse magát a földre, és mondja az apjának: „Édesapám, Vörösfenyő-férfit, Véres-hős-öreg, városodban levő sisakos páncélinged, kesztyűs páncélinged ha ideadod, megyek, ha nem adod, nem megyek.”

Végül is a hozomány elkészült. Elmenetelük napja felvirradt hát.

Háromszáz főnyi seregükkel a nászasztaltól felkeltek, és amikor a menyasszony a padlós szoba gerendás közepére érkezett, a földre vetette magát, és így szólt:

– Édesapám, Vörösfenyő-férfit, Véres-hős-öreg, városodban levő, háromszáz férfit tápláló hétfülű üstödet ha ideadod, elmegyek, ha nem adod, nem megyek.

Az apja azt felelte:

– Lányom, ha ennyire kell neked a hétfülű üst, vigyed; városomat így talán teljesen kiüríted.

Húsz erős hátú férfit felemelte a hétfülű üstöt. Amikor az út közepére érkeztek, a menyasszony ismét a földre vágta magát, s

apjának azt mondta:

– A háromszáz férfit befedő ezüst kunyhófedelelet ha ideadod, megyek, ha nem adod, nem megyek.

Az apa az mondta leányának:

– Ha ennyire kell neked az ezüst kunyhófedél, vigyed.

Húsz erős hátú férfi felemelte hát az ezüst kunyhófedelelet.

Aztán megérkeztek a tó-háta-verte sima homokos fövenypartra. A menyasszony újólag a földre vetette magát, és így szólt:

– Édesapám, Vörösfenyő-férfi, Véres-hős-öreg, városodban levő sisakos páncélingedet, kesztyűs páncélingedet ha ideadod, megyek, ha nem adod, nem megyek.

A Vörösfenyő-férfinak, a Véres-hős-öregnek szeméből hatarasznyi, hatarasznyi könnyek hullottak.

– Ha ennyire kell neked a sisakos páncéling, ám vigyed.

Húsz erős hátú férfi a sisakos páncélinget, a kesztyűs páncélinget felemelte. Aztán a maguk használta vízfarkú alacsony csónakba szálltak, nagy tömeg embert ültettek a göcsörtös evezőket húzogatni.

Ők aztán, ki tudja, hosszú ideig mentek-e, ki tudja, rövid ideig mentek-e. Amikor hirtelen az Ob egyik kanyarulatához jutottak, az Ob kanyarulatát keresztben mammutgát, szalamandragát zárta el. A víz alig ugrott rajta át. A fiatalabb testvér azt mondta az idősebbiknek:

– Evezz magad is, a magad használta vízfarkú alacsony csónakodat a göcsörtös evezőlapát hegyének sok csapásával jó magasra emeld, magam is evezek, s a magam használta vízfarkú alacsony csónakomat a göcsörtös evezőlapát hegyének csapásával alaposan megemelem.

A fiatalabb testvér nagy nehezen átvitte a maga használta vízfarkú alacsony csónakját a mammutgáton, a szalamandragáton, átsiklott rajta. Az idősebb testvér is nagy nehezen átvitte a maga használta vízfarkú alacsony csónakját rajta. Háromszáz főnyi seregük viszont a gáton fennakadt, és a víz árja felborította. Háromszáz főnyi seregük mind odaveszett. Akkor a fiatalabb testvér így szólt az idősebbikhez:

– Ha azt a mammutgátat, szalamandragátat itt hagyjuk, később, a nők korszakában, a férfiak korszakában születendő emberek milyen

módon fognak közlekedni?

Ezért aztán partra szálltak. A fiatalabb testvér az idősebbiket feleségestül leborította a Vörösfenyő-férfi, a Véres-hős-öreg városából hozott hétfülű nagy üsttel, afölé emelte az ezüst kunyhófedelelet. Akkor aztán a fiatalabb testvér fehér kendővel bekötötte a szemét, s a vízbe szállt, hogy a gátat szétrombolja. Minekutána a gátat szétrombolta, partra szállt, testvérét és annak feleségét a hétfülű üst alól kivette. Ismét beszálltak a maguk használta vízfarkú alacsony csónakjaikba, s továbbmentek-mendégéltek.

Ki tudja, hogy hosszú ideig mentek-e, ki tudja, hogy rövid ideig mentek-e, egy idő múlva megérkeztek a Könevet-szigetre. A Könevet-szigeten annyi a nép, hogy sem fa, sem fűszál nincs annyi, mint amilyen sok nép van itten. A fiatalabb testvér így szólt az idősebbhez:

– Ugye megmondtam a múltkor, a Vörösfenyő-férfi, a Véres-hős-öreg városában, amikor soká feltartottak bennünket, hogy később még sok minden történik. Ezek miatt a dolgok miatt tartottak fel minket.

Ekkor partra szálltak harcolni. Az asszonyukra ráborították a hétfülű üstöt, befedték az ezüst kunyhófedélelet. Harcolni kezdtek.

Ott volt a Vörösfenyő-férfi, a Véres-hős-öreg fiástul. A két szamojéd, akiktől esküvel váltak el, azok ketten is ott voltak. A fiatalabb testvér azt mondta a két szamojédnak:

– A múltkor esküvel váltunk el egymástól. Miért jöttetek mégis?

Azok azt mondták:

– A szamojéd vágott farkú kutya; ma megesküdött, holnap mégis jön.

A Vörösfenyő-férfit, a Véres-hős-öregét fiástul megölték. Hátramaradt még a két szamojéd, akik megesküdtek nekik. A két szamojéd sem tudta őket megölni, ők ketten sem tudták a szamojédokat megölni. Egymást úgy szorongatták, hogy alig moccanhattak, alig létezhettek. A fiatalabb testvér ledobta a fejről a sapkáját, és kakukká¹⁴ varázsolta.

– Csak menj, kakukk, Pitpöv-apóhoz, és a Felső-apóhoz, hívd őket ide. Ezen a Könevet-szigeten a Hadonászómancsú-férfi és

Tyaper-asszony két fiát két szamojéd annyira szorongatja, hogy alig moccannak, alig léteznek, jöjjenek gyorsan.

A kakukk hirtelen elrepült, Pitpöv-apóhoz ment. A kakukk odaérkezvén, a ház tetőnyílására ereszkedett, s kakukkolásba fogott. Pitpöv-apó ült, s nyílveesszőket gyalult. Hallja, hogy a kakukk valamit kakukkol, mintha segítségül hívná őt a Hadonászómancsú-férfi és a Tyaper-asszony két fia a Könevet-szigetre. Aztán a kakukk így szólt:

– Míg megyek a Felső-apóhoz, te készülj fel.

A kakukk elröpült, elment. Megérkezett a Felső-apóhoz. Hívta a Felső-apót. A Felső-apó felkészült, jött, megérkezett Pitpöv-apóhoz. Aztán mindketten felkerekedtek. A kondát három evezőcsapással elérték. A hullámok, melyeket felverték, a Konda-torkolat asszonyának és urának száraz földjére vetették őket. A Konda-torkolat asszonya és ura így szólt:

– Hová mentek ti ketten ilyen nagy nekikészülődéssel?

Ők ketten így szóltak:

– A Könevet-szigeten a Hadonászómancsú-férfi és Tyaper-asszony két fiát két szamojéd úgy szorongatja, hogy alig moccannak, alig léteznek. Segíteni megyünk mi ketten.

Aztán két evezőcsapással elérték az Irtist.

A Konda-torkolat asszonya és ura így szólt:

– Ám hadd menjünk mi ketten is, a Könevet-szigetet alámossuk.

Ők ketten is nekiindultak. A fövenypartot meredek parttá alakították át, a meredek partot fövenyparttá alakították át.

Ezenközben a Felső-apó és Pitpöv-apó megérkezett a Könevet-szigetre. A nép észrevette, hogy milyen hajfonatos két hős, milyen szépséges két hős jött. Miközben a nép félreállt, hogy helyet adjon nekik, még a fák is odahajoltak, hogy őket megcsodálják.

Mikor aztán Felső-apó és Pitpöv-apó partra szállt a Hadonászómancsú-férfi és Tyaper-asszony két fiánál, üdvözölték őket. A Felső-apó és Pitpöv-apó így szólt:

– Ti harcoló férfiak harcoljatok csak. Mi meg szemléljük, hogyan harcoltok.

Megölték az egyik szamojédot. Mikor a másik szamojédot ölték meg, az első szamojéd életre kelt.¹⁶ Felső-apó és Pitpöv-apó észrevette, hogy a két szamojéd ámyéklélek-zsákot¹⁶ dobál

egymásnak. Dobták az árnéklék-zsákot, Felső-apó és Pitpöv-apó megragadta. Aztán így szóltak:

– Nem tudjátok ezt a két kutyát megölni? A ti kezetek már véres lett, emberek, öljétek meg ti őket. Mi nem akarjuk bevérezni a kezünket.

Akkor aztán az árnyéklék-zsákot kettejüknek adták, ők meg rátapostak: a két szamojéd¹⁷ meg csak kinyúlt.

Akkor aztán mentek s vették asszonyukat, beszálltak a maguk használt vízfarkú alacsony csónakjukba, és hazafelé eveztek.

A Konda-torkolat asszonyával és urával szembetalálkoztak. Lám, azok ketten a fővenypartot meredek parttá alakították át, a meredek partot fővenyparttá alakították át.

– Ej, te asszony és ember, hová mentek?

– Megyünk a Könevet-szigetet alámosni.

– Asszony és ember, hiába ne menjetek. Forduljatok vissza. Mi éppen onnan tartunk hazafelé.

Az asszony és férje visszafordult. Hosszú ideig mentek-e, ki tudja, rövid ideig mentek-e, ki tudja. Hazaérkeztek. Az áldozati lakomához öt lovat, az áldozati lakomához hat lovat vágtak le. Holdas, hónapos sok héten át ettek és ittak. Amilyen messze a szem ellát, amilyen messze a fül elhall, onnan hívtak vendéget enni, inni.

Az én mesém is eddig tartott, az én énekem is eddig tartott. A sok népnek, akik végighallgatták, hosszú leánykorszakra, hosszú legénykorszakra,¹⁸ vízi hallal teli szerencsére, erdei vaddal teli szerencsére!

TROJC-APÓ¹ ÉS A LÁNYA

Trojc-apó Szange² születése után három nappal született férfi, ötöle, Trojc-apótól született egy leány, a Tút-ragadott-úri-fejedelem-kisasszony. Az apó hozzáfogott, hogy egy isten-arcú-szent-fát³ állítson. Felállította. Hozzálátott, hogy egy fatönk tetejére házat építsen. Fel is építette a házat oda a fatönk tetejére. A lányát odahozta.

– Tút-ragadott-úri-fejedelem-kisasszony, Gyűszút-ragadott-úri-fejedelem-kisasszony, növekvő kezed ízét itt növeld, növekvő lábad ízét itt növeld!

A fatönk tetejére vitte oda a lányát.

– Amely ember-fia odaérkezik ennek a fatönknek a tetejére, azon ember-fiának tégedet menyasszonydíj nélküli nőként, váltságdíj nélküli nőként férjhez adlak, menyasszony-díjért én téged nem adlak.

Sok földről, sok vízről jöttek a kérők. Egyes kérők a fatönköt éppen csak átölelték, más kérők férfifej magasságnyira értek, volt kérő, aki tízölnyi magasságig jutott. Ide gyűlt háromszáz kérő. Háromszáz kérő közül csak egy kérő jutott el a fatönk közepéig. Ezen a helyen éltek már hat éve, éltek már hét éve. Az éhségtől úgy kiszáradtak, annyira elgyengültek, hogy ha az orrukra lószórt akasztottak volna, a lószőr ott nem tapadt volna meg, fűszálat akasztottak volna, a fűszál ott nem tapadt volna meg.

Az Ugrás-torkolatbeli-férfit azt gondolta:

„Én is odamegyek, énnálam erősebb kérők mentek, énnálam fortélyosabb kérők mentek. Hogyhogy nem érkeztek fel a fatönk tetejére, a lány mellé? Én odamegyek, hátha talán felérek.”

Reggel aztán felkelt. Az Ugrás-faluban mindenki aludt. Az Ugrás-folyó partjára érkezett. Beugrott hirtelen a vízbe. Aranyos pikkelyű csukafiókává változott át. Lefelé kezdett az árral a folyón úszni, lám, tovább úszott az árral lefelé a folyón. A táplálékos Irtis fehér vizén tűnt fel:

„Szanghme-falu asszonya és embere nehogy engem észrevegyen.”

Aztán körültekintett: azok mély álom mélyén aludtak. Ekkor félrehúzódott, úszott az árral lefelé a folyón.

„Az Irtis-torkolat asszonya és férfia nehogy engem észrevegyen.”

Az asszony így szólt:

– Az Ugrás-torkolatbeli-férfi is elment háztűznézőbe.

Aztán megérkezett az Obra, Trojcba, a kikötőbe. Orrát a partra dugta fel, az aranyos pikkelyű csukafióka aztán kicsapott, felpattant a partra. Ezután féreggé változott át, kúszni kezdett, s odaérkezett az isten-arcú-szent-fa gyökeréhez.

„Most a fatönk gyökerébe kell behatolnom.”

Hát behatolt a fatönk gyökerébe, odaérkezett. Aztán látta, hogy a fatönk töve vassal van körülcsavarva. A fatönk tövén egy vasperem kiszögellését vette észre. A vasperem kiszögelléséből kezdett tovább befelé hatolni. A fa belsejébe érkezett.

„Felfelé kell rágcsálva kúsznom.”

Rágcsált, s egyszerre csak előtűnt a szoba padlója, annak a hasadékából tekintett kifelé. Miközben ő felfelé tekingetett, a lány a ház keleti ablakában ült, hímzésén varrogatott.

„Milyen módon vehetne észre engem? Ha valóban énekhózó férfi vagyok, ha regéthózó férfi vagyok, álljon meg kezében a tű, forduljon ki a kezéből, s hulljon le.”

Aztán a tű le is hullott. A lány felpattant, a tűjét kereste, azalatt az Ugrás-torkolatbeli-férfi előugrott, a szobapadló hasadékából felpattant. Ezután a ház ajtajához ment, az ajtó résén kijutott a pitvarba. Aztán a nagyságos férfi nagyságával, magasságos férfi magasságával olyanná lett, mint született fejedelmi férfiú, mint született hős férfiú. Ezután kívülről belépett, s a lányra tekintett, az ikon előtt keresztet vetett, jó egészséget kívánt, köszönt.

– Hova mézsz? – kérdezte a lány.

– Azért jöttem én, hogy isten-atyám-anyám rendelte feleségem keressem.

A lány azt mondta:

– Szange születése után három nappal született atyám rendelte férjem megérkezett.

Egymás nyakába ugrottak, úgy, hogy rés sem volt köztük; csókolóztak, ölelkeztek. Ezek után ők ketten házasságot kötöttek.

A lány így szólt: – Férjem.

Az Ugrás-torkolatbeli-férfi így szólt: – Feleségem.

Soká vagy rövid ideig éldegéltek ketten. Az asszony teherbe esett. Vagy egy évnnyit éltek ketten. Leányt szülő hasa zuga, fiút szülő vemhe zuga mozgott; a lányküldés látható lett a Prém-fejedelem-anyánál, a fiúküldés látható lett a Prém-fejedelem-anyánál. Lebetegedvén megszülte a Nyíllá-tollazott-férfiak-hősatyját.⁴ Aztán soká vagy rövid ideig éltek. Az apósa érkezett meg.

– Üdvözölve legyetek!

– Üdvözölve légy!

– Isten mit adott?

– Fiút.

– Jöjj csak; adjátok ide a kettőtök fiát.

Anyai nagyapja a kezébe vette, a térdére állította, neves férfi nevét adta neki, híres férfi hírét adta neki. Neves férfi neve, híres férfi híre: Anyai-öregatyja-szeretett-fia.⁵ Ím hát, élt, éldegélt. Az ő hosszú életüket, az ő rövid életüket ki látta? Miközben így éltek nappal és éjjel, a fiú azt mondta:

– Megyek az én folyómat megkeresni. Anyai-öregatyja-szeretett-folyóját megkeresni.

Készített egy csónakot, elindult, ment. Hosszú útját ki látta, rövid útját ki látta? Három esőcsepp esett, három nyár múlt el, három hópehely esett, három tél múlt el, egy év vagy kettő, vagy három év múlt el; teltek az évek, vagy hét év múlt el. Nyusztos folyóját keresgélte, vadas folyóját keresgélte. Anyai-öregatyja-szeretett-fia. A szeretett folyó felső folyásánál véres állatáldozatot hoztak neki, vérző állatáldozatot hoztak neki. Hosszúszarvú szarvas állatokat hoztak, hosszú-szájas állatokat hoztak áldozatul.⁶ A szeretett folyó jó felső folyására feneke lyukas fazék, könyöke lyukas posztókabát került áldozatként;⁷ áldozatul konyafülű nagy kutyákat, csomós fülű nagy kutyákat hoztak. Aztán Anyai-öregapja-szeretett-fia, az éneked is befejeződött, a regéd is befejeződött. Sok emberem, akik meghallgatták, sok asszonyom, akik meghallgatták, sok lányom, akik meghallgatták, sok fiam, akik meghallgatták, találjatok vízi halat,

találjatok erdei vadat. Szerencsével, bőséggel élnek most is, továbbra is fognak élni.

MAGÁNYOS-FALUSI-MESEBELI-FÉRFI ÉS A FIA¹

Magányos-falusi-mesebeli-férfi élt-éldegélt. Csak egy fia volt, a felesége már meghalt. Éldegéltek. A fia lóto-futó nagyságúra nőtt. Az apjának egyre azt mondogatta:

- Neked, apám, meg kéne házasodnod.
- Honnan szerezhethnék feleséget?
- A Halgát-hősnek, a Falusi-hősnek van egy lánya, megyek és megkérem számodra.

A fia elment, találkozott a Halgát-hőssel, a Falusi-hőssel.

- Üdvöz légy!
- Üdvözöllek!
- Miért keltél útra?
- Útra keltem, hogy apám számára megkérjem a lányod kezét.
- Hát jól van! Ezen még gondolkodunk. Maradj itt éjszakára, nyilván elfáradtál.

A Halgát-hős, a Falusi-hős a három fiát a másik szobába hívta, s így szólt:

- No, hát mit szóltok hozzá, oda kell-e adnunk a húgotokat az apjának; ha nem adjuk oda, még meg talál bennünket ölni!

A fiúk azt vetették ellene:

- Hogyhogy, hiszen még azt sem tudjuk, erős-e vagy sem.

Megélték a reggelt; kimentek a küzdőtérre, hogy golyóbishajításban vetélkedjenek. Felszólították a kérőt, hogy hajítson, de az szabadkozott:

- Én még sohasem hajítottam, nem értek hozzá, hajítsatok ti.

Akkor az egyik testvér úgy ellökte a golyóbist, a fagolyót, hogy az nagy zúgással háromversztnyire röpült. Megkeresték a golyóbist, visszahozták, s a testvérek ismét felszólították a kérőt, hogy hajítson. Először vonakodott még, végül is ellökte. A fagolyó, a kőgolyó röpülve nekilendült, asszonyt-felfaló üvöltéssel, férfit-felfaló üvöltéssel süvített tova, útjában a meredek partból folyómedret vágott ki, a fásított helyekről fészeknyit döntött ki. Keresték a

golyóbist egész nap, másnap, harmadnap, keresték egy egész héten át, míg végül megtalálták.

A testvérek megijedtek, s mondogatták apjuknak:

– Mégiscsak oda kéne adni a hígunkat, még megöl bennünket, iszonyú erős.

A menyasszonyt hát odaadták, a fiú hazavitte. Az apja, látván, hogy jönnek, medvebőrbe bújt A menyasszony megrémült:

– Hogyan háljak egy medvével? Rettenetes!

Együtt háltak vagy egy héten át. Egy éjjel a férfi levetette a medvebőrt, szögre akasztotta, és lefeküdt aludni. A menyecske felébredt. A szobában teljesen világos volt Nézelődött, ide nézett, oda nézett, mindenütt világos volt. Kinézett az udvarra, ott sötét volt. Végül a fekhely függőnye mögé ment: az ágyon egy férfi feküdt, mégpedig gyönyörű. Lefeküdt melléje aludni. Reggel a férfi ismét medvebőrt húzott magára.

Egy éjjel a menyecske észrevette, hogy a medvebőr a szögön lóg, rögtön megértette a dolgot:

„Ahá! Csak éjszaka mutatkozol emberként, nappal pedig medveként. No, várj csak!”

Jól befűtötte a kályhát, és hirtelen beledobta a medvebőrt. A férfi rettenetes üvöltéssel jajdult fel a fekhelyén, szívszaggatóan jajgatott, mire az ablak megmozdult, s ő holló² képében kirepült otthonából. A fia, aki a padlón aludt, felriadt, rögtön látta, hogy mi történt: apját hívogatva, kiáltozva rohant utána, de az rá sem hederített. Ekkor megdühödött a fiú, előrántotta a kardját, s az apja feleségét darabokra aprította.

Aztán elindult, hogy apját megkeresse. Megy, mendegél, elérkezik egy házhoz, ahol egy apó meg egy anyó él. Az apó éppen nem volt otthon.

– Üdvöz légy, nénikém.

– Üdvözöllek, Magányos-falusi-mesebeli-férfi fia, hová indultál?

– Elindultam az apámat megkeresni.

– Hiába indultál el, fiacskám. Apád messze van, messze a Napkirály-öreg³ lányánál, az pedig a tenger túlsó felén lakik, oda te nem jutsz el.

– Nem tudsz mégis valami módot, drága nénikém, hogyan lehetne odajutni?

– Nem tudok, fiacskám; ha még egy jókora utat megteszel, a nővéremhez érkezel, talán ő tud valamit.

– No, élj boldogul, drága nénikém.

– Élj boldogul!

A fiú továbbvándorol, vándorol, csak vándorol, hát egy házhoz érkezik, ahol egy anyó meg egy apó él. Az apó éppen nincs otthon.

– Üdvöz légy, nénikém.

– Üdvözöllek, Magányos-falusi-mesebeli-férfi fia, hova indultál?

– Elindultam az apámat megkeresni.

– Hiába indultál el, fiacskám. Apád messze van, messze a Nap-király-öreg lányánál, az pedig a tenger túlsó felén lakik, oda te nem jutsz el.

– Nem tudsz mégis valami módot, drága nénikém, hogyan lehetne odajutni?

– Nem tudok, fiacskám; de ha még egy jókora utat megteszel, a nővéremhez érkezel, talán ő tud valamit.

– No, élj boldogul, drága nénikém!

– Élj boldogul!

A fiú csak megy, mendegél; ismét egy házhoz ér, ahol egy apó meg egy anyó él. Az apó éppen nincs otthon.

– Üdvöz légy, drága nénikém.

– Üdvözöllek, üdvözöllek Magányos-falusi-mesebeli-férfi fia! Hová indultál?

– Hát elindultam az apámat megkeresni.

– Hiába indultál el, apád a Nap-király-öreg lányánál van, a tenger túlsó partján. Hogyan lehet odajutni, én nem tudom, de talán az apóm tudja, ha majd hazajön.

Az anyó a fiút a kemencébe rejtette.

Hazajött az apó, jávorszarvast hozott.

– No, anyó, főzd meg a húst.

Az anyó főzte a húst, a hús megfőtt.

– No, gyere enni!

Ettek; az anyó titkon egy-egy húsdarabot a kemencébe vetett. Az apó megette a jávorszarvast.

– Hogyhogy ma nem laktam jól?

– Sokat járkáltál, tán elfáradtál – mondta az anyó. – Hol is járkálsz, apócskám, naphosszat nem vagy itthon.

– Én biz a Nap-király-öregnél járkálok, a tengeren túl.

– Hogy jutsz el oda? – kérdezte az anyó.

Az apó nem akarta megmondani, de ha az asszonyok meg akarnak valamit tudni, hát akkor azt meg is tudják. Végül is az apó azt mondta:

– A szakállamban van három aranyszál, ha azokat a fogam közé veszem, és ha a talpamról lekapart piszkot a tengerbe dobom, akkor befagy előttem a tenger, és én átkelhetek rajta.

Az apó lefeküdt aludni, az anyó a tűzhelyen erősen felszította a tüzet. Az apó talpát a tűz égetni kezdte, az apó álmában mozgolódott. Az anyó vett egy kést, s egy nyírhéj dobozba piszkot kapart az apó talpáról. Az apó fészkelődött; ide s oda forgatta a lábát, végül felébredt.

– Ó, nagyon jól felszítottam a tüzet – mondta az anyó –, megégett a lábad!

Az apó ismét elaludt, az anyó csendesen megkereste az aranyszálakat a szakállában, s kirántotta. Az apó hirtelen felemelte a fejét.

– Ó, öregem, öregem! Túlságosan jól felszítottam a tüzet, egy szikra pattant ki, s megpörkölt.

Az apó morgott s újra elaludt.

Reggel az apó elment hazulról. Az anyó a fiút kieresztette a kemencéből, odaadta neki a szakállszőrt, a kaparékot; tanácsot adott, hogy hogyan menjen. A fiú elindult, eljutott a Nap-király-öreg falujához.

A Nap-király-öregnek jelentik:

– Egy hős jön.

A Nap-király-öreg elébe ment.

– A városba én téged nem eresztelek be.

Elkezdtek hát a harcot, harcoltak estig. Akkor a Napkirály-öregnek haza kellett mennie.

– Várj csak itt, holnap újra eljövök.

Másnap ismét harcoltak, egyik sem győzte le a másikat. Harmadnap a Magányos-falusi-mesebeli-férfi fia azt gondolta:

„Tovább én már nem várok. Ha jön, megölöm a lovát.” A Nap-király-öreg jött, és a Magányos-falusi-mesebeliférfi fia egyszer csak kettévágta a lovát. A Nap-király-öreg a faluba menekült. Magához

kérte a hősöket, s megkérdezte őket, hogy melyikük akar a jövevényyel megküzdeni. A Magányos-falusi-mesebeli-férfi azt mondta:

– Megyek én.

Ment, a fia látta, hogy az apja jön.

– Csak ne kellene nekem az apámat megölnöm. Suhintott a kardjával, s az apja háromölnyre röpült. Az apa hollóvá változott.

„Nocsak – gondolta a fia –, ő most röpül, többé nem találkozhatom vele.”

Az apja felismerte: „De hiszen ez itt az én fiam.” Leereszkedett, megölelte, megcsókolta, úgy egymás nyakába estek, hogy hajszálnyi távolság sem volt közöttük. A faluba mentek.

– Ez az én fiam.

– Apám, menjünk haza – mondta a fiú.

– Hát minek menjünk oda, a feleségemet megölted, itt pedig a Nap-király-öreg lányánál élek.

– Menjünk el, apám!

Az apa azt mondja a feleségének:

– Haza akarok menni, eljössz-e velem?

Az asszony nekikészült, összegyűjtötték a hozományát; a Nap-király-öreg lánya azokat a kezében megdörzsölte, s azok tyúktojássá változtak. A tyúktojást a zsebébe dugta. A Nap-király-öreg a faluját kettéosztotta:

– Ez a fele jusson neked, a másik fele maradjon az enyém!

Elindultak, az egész nép megindult mögöttük. A Nap-király-öreg lánya látta, hogy az egész nép mögöttük megy.

– Az apám nép nélkül marad.

Ekkor kivette a zsebéből a fésűjét, s a nép közé dobta; ott azon nyomban sűrű erdővel, sötét erdővel borított magaslat keletkezett. A nép egyik fele ennek az innenső felén maradt, a nép másik fele a túlsó felén. A túlsó félen maradt nép zokogott:

– Mi éhen halunk!

Az innenső félen a nép táncolt, muzsikált.

Megérkeztek a Magányos-falusi-mesebeli-férfi falujába, ott csak egy ház volt. A falu közepén nőtt egy vörösfenyő, egy sima lucfenyő. A Nap-király-öreg lánya egy hajtást vágott le a fáról, a fején át maga köré dobta:

– Keletkezzék azon a félen száz ház, ezen a félen száz ház, az én házam meg pontosan közében.

Ott is keletkezett száz ház, itt is keletkezett száz ház, az ő háza pedig középu. Boldogan éltek, élnek még most is, és ezentúl is fognak élni.

JESZKA¹

Jeszka élt, éldegélt. Az erdőbe megy, lefekszik aludni. Levágja a fejét, s felteszi egy fatönkre:

– Fejem, ügyelj, nehogy a Halál elvigyen engem!

A Halál jön.

– Jeszka, kelj fel, jön a Halál! – mondja a feje. Jeszka felkel, fejét a nyakára helyezi, felajzza íját, és rálő a Halálra.

A Halál nem tudja Jeszkát megkaparintani.

Jeszka csak él, éldegél. Ismét az erdőbe megy, lefekszik aludni, fejét felteszi egy fatönkre.

– Fejem, ügyelj, nehogy a Halál elvigyen engem!

– Jeszka, kelj fel, jön a Gonosz, hogy téged megöljön - mondja a feje. Jeszka felugrik, megragadja íját:

– Én téged lelőlek, Ördög.²

Az Ördög elmenekül, Jeszka hazaballag, megy, hát a folyó partján ül az Ördög, az ingét tetvezi.

„Várj csak!” – gondolja Jeszka, íjára mókusvadászatra való nyilat helyez, lő, s az Ördögnek három foga kiröpül a szájából.

– Várj csak, várj csak, Jeszka, kilőtted három fogamat, még majd megemlegetsz engem!

Jeszka hazamegy.

Két fiú az erdőbe megy, szembejön velük egy cifra ruhás férfi.

– Honnét jöttök, fiúk?

– Jeszka falujából.

– Ha Jeszka falujából valók vagytok, vigyétek el neki tőlem ajándékba ezt a kést, hüvelyestül és övestül. Mondjátok neki: „A barátod küldte, mi nem tudjuk, hogy ki az.”

A fiúk elvitték az ajándékot, Jeszka meg gondolkodik, gondolkodik, de nem tudja kitalálni, hogy ki küldhette.

– No, csak akasszátok fel oda a szögre!

Jeszka lefekszik, elalszik. Éjszaka a kés az oldalába fúródik. Jeszka haldokolva hívja a falu népét.

– Ha meghalok – mondja –, temessetek el. Aztán, ha szamojédok jönnek a falut elpusztítani, fusson valaki a síromhoz, koppantson pálcával a mellemre: „A szamojédok öldösik a népet.” Akkor kipattanok a síromból, s ha szamojéd vért ihatom, újra életre kelek, s oly sokáig élek újra, mint most.

Jeszkát eltemetik, csak fekszik a sírjában két évig, három évig.

Két fiú megy az erdőben, Jeszka sírjához érkeznek.

– Hadd koppintsak Jeszka mellére, felkél-e vajon?

– Ne tréfálj – mondja a másik. A társa nem hallgat rá, koppint, és azt mondja:

– A szamojédok öldösik a népet!

A sírből kipattan egy vörös farkas,⁸ a faluba iramodik, keresi a szamojédokat, keresi, de egyet sem talál. Visszatér a sírhoz, a fiúk még egyre ott állnak megrémültén.

– No, most egyszer s mindenkorra meg kell halnom – mondja a farkas. – De ti, ha elmondjátok ezt a dolgot a faluban, azonnal meghaltok. A faluban harminc lélek él, ezekből csak hét maradjon életben, a hétből maradjon csak hat életben!⁴

AZ ANYÓ MEG AZ UNOKÁJA

Az anyó meg a fiának a fia csak élt-éldegélt, nappalokon át, éjszakákon át, a holdat sem látták, a napot sem látták. Egy nap azután úgy esett, hogy az unoka kilépett a házból. A fagyos vizű tenger túlsó felén volt egy se vége, se hossza nagy város. Mikor az unoka megpillantotta a holdat, mikor megpillantotta a napot, elvágódott. Holdat nem látott férfi volt a Kerítés-anyó-fiának-a-fia. Amint meglátta a holdat, meghalt, amint meglátta a napot,¹ meghalt. Hosszú ideig feküdt behunyt szemmel, vagy rövid ideig feküdt lehunyt szemmel, aztán felriadt. Az egyik keze mintha vértócsában feküdt volna, a másik keze mintha zöld vizű tavacska tócsájában feküdt volna.

– Öreganyám, süss nekem zabdaralepényt.

Öreganya süttött neki zabdaralepényt. Megragadta öreganya tenyerét, s a forró fazék fenekére nyomta. Az öreganya felkiáltott:

– Jujj, elégetem a kezem.

– Adj nekem nevet!²

Az anyó szólt:

– Nevet adok neked, adtam neked nevet. Egyik neved legyen: Holdat-nem-látott-napot-nem-látott-varázs-hősként-nem-látott, másik neved legyen: Alpane-volha-tokhalat-nem-látott.

– Öreganyám, eszembe jutott, jó lenne nekem egy asszony. Feleséget vennék. Nincs-e kendős fejű kedves asszony, aki méltó, hogy elvegyem? Nyírott üstökű násznépet küldök. Add ide az apám hordta süléceket!

Az öreganya elment a mély nyírhéj vödörhöz, a mély nyírhéj puttonyhoz, a hombárjához. Átadta unokájának az apja hordta halképekkel hímezett varázsövet, az apja hordta lyukakkal díszített vidrabőr sapkát. Odaadta az apja hordta, tűnek is áthatolhatatlan, hegyes, darucsőrű jó varázscsizmát. Az anyó odajárta alatt három hópelyhes tél szállt le a földre, három esőcsöppe nyár szállt le a földre. A hős az ajtót hirtelen kifelé taszította, az öreganya hirtelen kifelé rántotta.

– Idegen föld férfiához szándékozom hamarosan menni.

Tűnek is áthatolhatatlan sűrű posztót ölt magára, felrakja a lyukakkal díszített vidrabőr sapkát, felteszi a halképekkel hímzett varázsövet, felveszi hegyes darucsőrű varázscsizmáját. Az anyó unokája hosszú rudat ragadott. Hősnek bizony hős, fejedelemnek bizony fejedelem ám. Az apja hordta varázsos sáléceket csatolja fel.

Fejét, nyakát meghajtotta, a ház négy sarka felé meghajolt apátlan férfi, anyátlan férfi. Elsiklott hát az idegen föld férfiához. Az egyik szeméből vér folyt, a másik szeméből könny folyt. Sálécein lesiklott a tenger partjára. Aztán nekiiramodott; sáléce végét a jégbe tapodta. A tenger minden vize felbuggyant. Mikor a víz újra lement, a tenger minden hala a jégen maradt.

– Öreganyám, ezek a te halaid, hordd haza őket! Az én visszafordított hajfonatos fejem jó idő múltán tér csak vissza. Évek jönnek; hét év s a városba érkezem.

Egy magas nő szólt:

– Hajolj meg!

Egy alacsony nő szólt:

– Hajolj le! Hadd nézzem, milyen fejedelem fia jön hozzánk, milyen hős fia jön hozzánk. Ha leánnyal terhes nő lettem volna, leányt szültem volna, ha fiúval terhes nő lettem volna, fiút szültem volna.

A város vitéz örege az anyó unokáját kézen fogva az otthonába vezette. Jó étellel jól táplálta, rossz étellel rosszul táplálta.

– Varázsos hős, erős hős, melyik földre akarsz nyírott üstökű násznépet küldeni? Én hét leányos, hat leányos férfi, a legfiatalabb leányomat neked adom. Ide küldj nyírott üstökű násznépet. Lesz házi sörös asztal, méhsörös asztal, itt házi sört lakomázunk majd, méhsört lakomázunk majd. Menyasszonyi díjat nem kérek, pénzt nem kérek, prémet nem kérek, Szange-atyám³ rendelte jó vőm!

Holdas sok héten át kezdtek inni, nyírott üstökű násznépet küldtek.

– Ezen az idegen föld ismeretlen vizén holdas sok héten át még meddig fogunk inni? Én saját földem férfija, saját vizem férfija a saját végeimre vágyódom. Haza fogok én menni.

A feleségéhez így szólt:

– Érted menyasszonyi díjat nem adtam, pénzt nem adtam, prémet nem adtam. Ha apád idead, elviszlek, ha apád nem ad, nem viszlek.

Kettesben éltek három napon át, éltek két napon át. A Halgátvitéz-apó így szólt:

– Ti ketten már régen elmehettetek volna, ti már reggel elmehettetek volna.

A város egyik felének a népét neki adta, üres várost az üres falu férfiának.

– Ameddig te itt lakol, a városi nép sír, jajgat. Menjetek az új fejedelemnőhöz, menjetek az új vitéz hőshöz. Minket megvernek, megölnék.

Akkor aztán az asszony unokája hát elindult haza. A feleségét tojássá változtatta, zsebébe beletette. Megérkezett a saját városába, az öreganyjához érkezett. Az anyó megöregedett. Az ő odajárta alatt három hópelyhes tél szállt a földre, három esőcseppes nyár szállt a földre. Megölelték egymást, megcsókolták egymást.

Az unoka kiment utána a túlevelű erdőbe, faforgácsot vágott, fenyőerdőbe ment, fenyőfaforgácsot vágott, száz faéket nyesett, a fején áthajította.

– Száz ház közé keletkezzék a házam, legyen ott egy veréb megülte ház, legyen ott egy havasi szajkó megülte ház.

Pompás házban ébredtek fel. Az ő lovaik, az ő teheneik fehér tónál fehérebben fénylenek, fekete tónál feketébben fénylenek.

Az én énekem hát befejeződött, az én mesém hát befejeződött. Leányok, hosszú életkort, legények, bosszú életkort⁴ éljétek, éljünk!

NYÁRFALEVÉLKENT-SÜRGŐ-FÉRFI, NYÁRFALEVÉLKENT-FORGÓ-FÉRFI

Réges-régóta együtt él egy anyó meg egy apó. Nincs sem leányuk, sem fiuk. Megöregedtek. Az apó így szólt:

– Anyó, megyek a tisztáson levő sok hombáromhoz, az erdő szélén levő sok hombáromhoz. Közéjük rakom Soknyelvű-Tarin-tűz-fejedelemnő-anyát.¹ Szálljon a füstje oda, égi atyámhoz, égi anyámhoz: miért nem adott nekem leányt, nem adott fiút.

Ment, tüzet rakott. A füstje az égi atyjához érkezett. Az égi atya leküldte a Sok-föld-férfiát, Barangoló-férfit.²

– Mintha haragos, dühös lenne valaki: nézd meg!

Leszállt: lám, egy magányos tanya apója rak tüzet a tisztáson levő sok hombár, az erdő szélén levő sok hombár közé.

– Apó, miért raksz tüzet?

– Isten atyám, isten anyám nem rendelt nekem fiút, nem rendelt nekem leányt. Azért rakok tüzet, hogy énutánam semmi ne maradjon.

A Barangoló-férfitől kapott erre három szem gyümölcsmagot, akkorát, mint a zelnicebogyó magja.

– Menj haza, és etesd ezeket meg a feleségeddel!

Az apó hazament, megetette ezeket a feleségével. Hosszú ideig éltek, rövid ideig éltek, a felesége teherbe esett. Egyszerre csak leányt szülő méhe zuga, fiút szülő méhe zuga mozgolódott. Lebetegedvén: fia bőrén átlátszik a csontja, csontján átlátszik veleje, csupa csont és bőr fiúcskát szült. A gyermek azután nőni kezdett: nappal egy arasznyit, éjjel egy tenyérnyit. Egykettőre járni kezdett odakint. Később rájött: egy se vége-se hossza nagy városnak kellett egykor itt állnia. A város közepén fekszik a világ keletkezése óta egy vörösfenyő gerenda s egy lucfenyő gerenda. A fiú ezt gyökerestül, koronástul felemelte, a vállára helyezte, elvitte, félrehajította. Aztán éltek, éldegéltek. Egy napon a fiú így szólt apjának, anyjának:

– Én világgá megyek. Szűk nekem ez a ház.

Az apja úgy vélte:

– Menj, de ne járj túlságosan távol!

A fiú készülődött, elment; a föld távoli sarka felé tartott.

Ment, mendegélt. Elérkezett egy házhoz, amivel szemben állt a kamra. Belépett a pitvarba. Egy medve és egy farkas⁸ morgott, dörögött ott. A házból kiszólt egy anyó:

– Ha ti kettőtöknek kedves ember jött, fogjátok meg ruhája ujjánál, köntöse alsó szegélyénél fogva, vezessétek be a házba; ha nektek nem kedves az ember, szaggassátok szét a combját, éppen ott, ahol a combjai vannak, szaggassátok szét a lapockáját, éppen ott, ahol a lapockája van.

Ruha ujjá végénél, köntöse alsó szegélyénél fogva bevezették a házba. Az anyó megölelte, megcsókolta:

– Magányos-falusi-mesebeli-férfi, unokám, hova is indultál?

– Én csak úgy vándorolgotok keresztül-kasul itt a világon.

Az anyó enni, inni adott neki, melléje ült:

– Unokám, hova is szándékozol menni?

– Öreganyó, adj nekem nevet.

– Na, hát, unokám, milyen nevet adjak neked?

Az anyó ült, üldögélt, s végül így szólt:

– Unokám, a te neved legyen Nyárfalevélként-sürgő-férfi, Nyárfalevélként-forgó-férfi!

– Ej, ej, anyó, te aztán értesz a névadáshoz!

Jó életet kívánva elbúcsúzott az anyótól, s elindult hazafelé. Hazaérkezett. Az apja megkérdezte:

– Merrefelé jártál, fiacskám?

– Öreganyó-nénémnél jártam.

Az apó elgondolkodott: „Én már hősként éltem, férfiként éltem, mégis egy hétig jártam, míg arra a helyre értem, ahová ő egy fél nap alatt elfutott.”

A fiú megkérdezte az apját:

– Van-e egy régóta betört lovad?

– Hogyne volna! Ott van az aranyszőrű lovam, a hétfalú kőistállóban. Menj, menj oda, hozd ki!

A fiú ment az istállóba. A lovak nem tudják elviselni, hogy akár csak a kezét vagy lábát rájuk tegye. Visszafordult a fiú, az udvarba ment: ott is járnak lovak. Ezek közül sem tudja egyik ló sem elviselni,

akármelyiket próbálja a fiú érinteni. Egy fülétől a farkáig koszos csikó azonban odatörleszkedett hozzá.

– Apátlan, anyátlan csikófattyú, idejössz; ha én téged megragadlak, holtan váglak a földhöz.

Megragadta a csikót,⁴ a csikó álló helyéből el sem mozdult. Ráteszi a kezét, a csikó erre ügyet sem vet, ráteszi a lábát, a csikó erre sem vet ügyet.

– Isten nekem nem rendelt szép lovat, ez a nekem rendelt ló.

Hazament, apjától zablát, ostort, nyerget kért. Aranyzablát, aranyostort, aranynyerget hozott neki az apja. A fiú az udvarra ment, megfogta a csikót, rátette a zablát: hát az egyszeribe másodévesre nőtt. Kivezette az udvarból: hároméves lett. Rátette a nyerget, négyéves lett. Megfeszítette a nyereg elülső haskötő szíját, öt éves lett, megfeszítette a nyereg hátsó haskötő szíját, hatéves lett a lova. A fiú így szólt apjához, anyjához:

– Én most elmegyek deli nőket, deli férfiakat nézegetni, magamat is megmutogatni nekik.

Elengedték. Fellendült a lovára, a lova hétéves lett. A föld egyik sarka felé vitte, csak úgy röpítette. Alighogy összefogta magán szélben lobogó ruháját, faluja már csak egy fésűfognyi nagyságúnak látszott. Egy se vége-se hossza nagy város tűnt fel előtte. Városvégi-faluvégi koldustanyára érkezett. Belépett a házba. Az anyó és az apó megölelte, megcsókolta. Az öregek aztán suttoztak valamit egymással, majd az apó a kemence mögül egy borjút húzott elő, s levágta. A vér a fiúra fröccsent, de semmi nyoma sem maradt. A borjút megnyúzták, a húsát megfőzték. Neki enni, inni adtak, ő megkérdezte:

– Él-e itt ebben a városban nagy hős vagy király?

Ők ketten így válaszoltak:

– Egy király él itt.

– Van-e neki leánya?

A férfi azt válaszolta:

– Van három lánya.

Elköszöntek, elbúcsúztak s a fiú hazament. Az apjának azt mondta:

– Jártam egy se vége-se hossza nagy városban. Abban a városban él egy király, van három lánya. Menj, kérd meg nekem a

király lányát.

Az apó nekikészült, ezüstöt, aranyat dobott a szánba, nyusztprémet, szörméket taposott bele, s elment. Odaérkezett a királyhoz, háztűznézőbe. A király azonban megverette, aztán hazazavartatta. Az apó sírva, ríva érkezett haza. A fia így szólt:

– Mit sírsz?

– Megütöttek, megverték, hazazavartak.

Másnap, amikor pitymallott, a fia újra noszogatta:

– Menj újra háztűznézőbe ugyanahhoz a királyhoz.

Újra megütöttek, megverték, újra hazaküldték.

Harmadnap, amikor hajnallott: „Na, menj, keress nekem valamilyen más helyről feleséget!”

Az apó ugyanabba a városba ment, s megkérte a pópa legfiatalabb leányát. Menyasszonydíj nélküli asszonyként, váltságdíj nélküli asszonyként adták a fiához. Az apó énekelve, dalolva érkezett haza. Nekikészülődtek ketten nászmenetet rendezni; díszes csizmákat, díszes ruhákat öltöttek, kicsípték magukat, úgy ültek szánra. A fiú a nyusztprémek, a hódprémek közül alig látszott ki. Hajtottak, s megérkeztek abba a városba. Leánybúcsút rendeztek, legénybúcsút rendeztek. Sok holdas héten át ettek, a hónap sok hetén át ittak. Miután a leánybúcsú befejeződött, a legénybúcsú befejeződött, elindultak haza. Meghívták az egész várost, meghívták az egész falut, hogy egyenek a leánybúcsún, igyanak a legénybúcsún. Aztán hazamentek. Ott is rendeztek leánybúcsút, legénybúcsút. Sok holdas héten át ettek, a hónap sok hetén át ittak.

Mikor a leánybúcsúnak meg a legénybúcsúnak vége lett, megkezdték a házasságot. Az új férj megfigyelte: déltájban az asszony le nem veszi szemét az ablakról. Egy napon megragadta a feleségét a lábánál fogva, elhúzta az ablaktól, s fejét az asszony térdére tette. Felesége ekkor elrúgta a férfit magától, úgyhogy az ajtónak esett, az orrából csak úgy ömlött a vér. A felesége így szólt:

– Amott, a világ másik csücskében, a Kereskedő-férfinak, a Nász-férfinak a fejét sem tetveztem, majd a te koszos fejedet fogom tetvezni!

A fiatal férj apjához, anyjához szaladt, apjának, anyjának elpanaszolta:

– Amikor a feleségemnek odahajtottam a fejemet tetvezésre, elrúgott magától. Az ajtónak estem, orromból a vér csak úgy ömlött. Asszonyom meg így szólt: „a világ túlsó csücskében, a Kereskedő-férfinak, a Nász-férfinak mondott embernek a fejét sem tetveztem, majd a te koszos fejedet fogom tetvezni”.

Ezzel apjától, anyjától búcsút vett, felugrott a lovára, s elnyargalt.

Apja, anyja sírva-ríva ottmaradt. A fiút a lova vitte, vitte, röpítette. Alighogy összefogta magán szélben lobogó ruháját, hátratekintett, városa már csak akkorának látszott, mint a fésű foga. Ment, mendegélt. Elérkezett egy házhoz, amivel szemben állt a kamra. Leszállt lováról, oszlophoz kötötte a lovát. Azon a helyen, ahol mintha egy másik ló már állott volna, s patái nyomában mintha négy ezüströg maradt volna. A fiú körüljárta a lovát, lesimította lováról a deret, majd félretolta az állatot. Azon a helyen, ahol az ő lova állt, szintén volt négy ezüströg.

– Az a férfi nem volt nálam különb se, de hitványabb se.

Belépett a házba. Egy anyó megölelte, megcsókolta.

– Nyárfalevélként-sürgő-férfi, Nyárfalevélként-forgó-férfi, unokám, hova is indultál?

– Én csak úgy vándorolgotok, keresztül-kasul a világon.

Enni, inni adott neki. Az anyó az asztalt félretolta, egy fehér kendővel letakarta a maradékot, aztán a fiú mellé ült.

– Unokám, hova is szándékozol menni?

– Apám a pópa legfiatalabb leányát vette nekem feleségül. A feleségem, midőn a fejemet odahajtottam tetvezésre, elrúgott magától, elestem, vörös vérem csöpögött, alvadó vérem csöpögött, ő azt mondta: „amott, a világ túlsó sarkában, a Kereskedő-férfinak, a Nász-férfinak nevezett embernek a fejét sem tetveztem, majd a te koszos fejedet fogom tetvezni!” Megyek a Kereskedő-férfit, a Nász-férfit megkeresni.

Az anyó úgy vélte:

– A Kereskedő-férfi, a Nász-férfi városába, odafelé sokan mentek, vissza senki sem jött. Fordulj vissza!

– Nem-a, kimérem az ösvények hosszát, kimérem a földek messzeségét, jól táplált hajfonatos fejemet nem fordítom vissza!

– Várj csak – mondja az anyó –, hozok én mindjárt valamit, ami neked hasznos lehet.

Az anyó kiment a házból, eltűnt. A fiú csak várt, várakozott, az anyó sehol. Elunva a várakozást, kilökte a fiú az ajtót, az anyó pedig ugyanakkor éppen kintről fogta meg a kilincset.

– Unokám, ugyan hova sietsz? Nekünk, asszony népnek, nem is száz, de ezer batyunk van. Amint bekötöd az egyik batyut, kinyitod a másikat.

Adott neki hatvan ezüstöt, egy gyűrűcsomót.

– Hátha az odébb lakó öreganyáid nem is adnak valamit neked.

Elköszöntek, elbúcsúztak egymástól, a fiú elindult, lovára szállt. Nemsokára egy másik házhoz érkezett, azzal szemben is ott állt a kamra. Lovát az oszlop vastag tövéhez vezette. Úgy látszott, mintha egy ember éppen akkor ment volna el, s ahol annak a lova állt, a négy patája mélyítette gödörben négy ezüströg maradt. A fiú is megkötötte a lovát, körüljárta, lesimította a deret róla, aztán félretolta az állatot. Az ő lova patanyomában is maradt négy ezüströg. Belépett a házba, egy anyó megölelte, megcsókolta.

– Nyárfalevélként-sürgő-férfi, Nyárfalevélként-forgó-férfi, unokám, hova is szándékozol menni?

– Én csak úgy vándorolgotok keresztül-kasul a világon.

Az anyó enni, inni adott neki, majd az asztalt félretolta, egy fehér kendővel letakarta, s a fiú mellé ült.

– Unokám, hova is indultál?

– Apám a pópa legfiatalabb leányát vette nekem feleségül. Amikor a feleségemnek odahajtottam a fejemet tetvezésre, elrúgott magától, az ajtónak nekiesve elindult orrom vörös vére, csöpögött, alvadó vérem csöpögött. Feleségem meg így szólt: „amott, másik sarkában a világnak, annak a Kereskedő-férfinak, a Nász-férfinak nevezett embernek a fejét sem tetveztem, tán te vagy nekem az a férfi, akinek a fejét tetvezni fogom!” Megyek a Kereskedő-férfit, a Nász-férfit megkeresni.

Az anyó úgy vélte:

– Sokan elmentek oda, vissza senki sem jött. Fordulj vissza!

– Megbirkózók hosszú ösvényekkel, megbirkózók a messze távossal, jól táplált hajfonatos fejemet nem fordítom vissza!

Az anyó szólt:

– No, adok akkor neked valamit.

Kiment, s eltűnt.

A fiú csak várt, várakozott:

– Ez a szellem-anyó elillant tőlem – mondta magában. Felállt, kilökte az ajtót, de az anyó meg éppen befelé nyitotta:

– Unokám, hová is sietsz? Nekünk, asszony népnek, nem is száz, de ezer batyunk van. Ám kösd be az egyik batyut kinyílik a másik.

Egy gombolyag fonalat nyújtott neki:

– Nesze, még hasznát veheted.

Elköszöntek, elbúcsúztak egymástól, a fiú kiment, fellendült a lovára, az meg vitte, röpítette. Ment, mendegélt. Ismét elérkezett egy házhoz, amivel szemben ott állt a kamra. Leszállt a lováról, lovát az oszlop vastag tövéhez vezette. Lám csak, neki most is olybá tűnt, mintha valaki éppen akkor ment volna el. A lova állta helyen négy ezüströg maradt. Ő is megkötötte a lovát, körüljárta, a deret lesimította róla, majd félrelökte az állatot: s lám, az ő lova patanyomában is maradt négy ezüströg.

– Ez a férfi sem különb nálam, de nem is hitványabb. Ha ennek a parti erdőnek erősen meredek partjára együtt érkeznenk, talán egyszerre szaladnánk fel rá ügyes lábunkon.

Belépett a házba, egy anyó megölelte, megcsókolta.

– Amott a világnak abban a szögletében Nyárfalevélként-sürgő-ferfi, Nyárfalevélként-forgó-ferfi, unokám, hova is szándékozol menni?

– Én csak úgy vándorolok keresztül-kasul a világon.

Enni, inni adott neki, s mellé ült.

– Hova is szándékozol menni?

– Apám a pópa legfiatalabb lányát vette nekem feleségül. Amikor a feleségemnek odahajtottam a fejem tetvezésre, elrúgott magától, az ajtónak esve orrom vörös vére csöpögött, alvadó vérem csöpögött. Feleségem meg így szólt: „amott, a világnak túlsó sarkában, a Kereskedő-férfinak, a Nász-férfinak nevezett embernek a fejét sem terveztem, tán te vagy nekem az a férfi, akinek a fejét tetvezni fogom!”

Az anyó úgy vélte:

– A Kereskedő-ferfi, a Nász-ferfi városa felé sokan elmentek, de vissza senki sem jött. Fordulj vissza!

– Megbirkózom a hosszú ösvényekkel, a messze távossal is; jól táplált hajfonatos fejemet nem fordítom vissza!

– Várj csak, adok én neked valamit.

Az anyó kiment s eltűnt.

A fiú csak várt, várakozott. Egyszerre csak felállt. A szellemek tiszteletére főt hajtott, s ki akart lépni. Amint az ajtót kilökte, az anyó éppen nyitotta befelé.

– Unokám, hova is sietsz?

Adott neki egy fehér kendőt.

– Ül le, egy szóra! Ha menni akarsz, hát elmész. El fogsz érkezni egy késpengényi keskeny hegygerincre. Akármerre nézel, csak szédülsz. A lovatat meg ne érintsd! Ha arról a helyről továbbjutsz, egy nőstény és egy hím kígyóhoz érkezel, melyek oly vastagok, mint a ladik készítésére alkalmas nyárfatörzs. Megpillantod, hogy keskeny füstpántlika száll felfelé. Ahogy közeledsz, észrevesznek, s akkor már vastag füst gomolyog föl. Az ott szorosan felhalmozott női csontok, férficsontok csaknem cirbolyafenyő magasságig érnek, ha a te csontjaidat is odarakják, már a cirbolyafenyő sem látszik ki alóluk. Ösztökéld lovatat zablával, sarkantyúval, amit eddig nem tűrt. Ha innen megmenekülsz, még sokat kell menned, hogy megérkezz a tenger partjára. Van a tengeren keresztülverve egy híd, amit hatvan férfi őriz. Odaérkeztedkor a hatvan ezüstgyűrűdet hajítsd oda nekik, s ők egy csomóba futnak, mint az ökölbe zárt ujjak. Te meg csak sarkantyúzd a lovatat. Ha onnan is megmenekülsz, megérkezel a Kereskedő-férfi, a Nász-férfi városába.

Elköszöntek, elbúcsúztak egymástól, s a fiú elment, a lovára lendült, az meg vitte, vitte, röpítette. A fiú a szemét be is kötötte magának egy selyemkendővel. Egyszerre csak érzi, hogy lova alig-alig halad előre. Kiles egy résnyire a kendő alól, s valóban a késpengényi keskeny hegyháton van. Ide-oda billegve-inogva ment, mendegélt lova. Ám egyszerre csak ügetni, később meg vágatni kezdett, akkor a fiú levette szeméről a kendőt. Lefelé néz, hát füstpántlika száll fölfelé. Ösztökéli lovát az eddig nem tűrt sarkantyúval, üti az eddig nem tűrt ostorral. A felhőkig emelte lovasát a paripa. A két kígyóhoz érkeztén, a kígyók közül a hím megragadta ugyan, de csak három szálát tudott a ló farkából kitépni. A fiú azután csak ment, mendegélt, a tenger partjára érkezett. Valóban hatvan férfi örködött ott. Közelükbe jutva odahajította hozzájuk a gyűrűcsomóját. Mint az ökölbe fogott ujjak, úgy gyűlt ott össze a nép.

Nyárfalevélként-sürgő-férfi, Nyárfalevélként-forgó-férfi ezalatt meg toványargalt. Cár puskából lőttek rája, csak a ló farkából találtak el három szálát. Megérkezett hát a Kereskedő-férfi, a Nász-férfi városába. Odaérkezett a Kereskedő-férfi, a Nász-férfi házába. A Kereskedő-férfi, a Nász-férfi anyja megölelte, megcsókolta. Házi sörrel, méhsörrel eteti, itatja. Ott marasztotta. Egyszerre csak egy fölfordított tányér⁵ magától visszafordult a talpára.

– No, anyó, ez a tányérod mit mond?

– Csak azt, hogy a fiam megjárta az útját, s visszafordult.

Kisvártatva a talpán álló tányér újra felfordult.

– Most mit mond a tányérod?

– Hogy a fiam a fél utat megtette hazafelé.

Nemsokára azonban a tányér újra visszafordult a talpára.

– És mit mond most a tányérod?

– Azt, hogy a fiam megérkezett. Téged vajon hova rejtselek el?

A hajánál fogva a padlóhoz vágta, fok nélküli tűvé varázsolta, a gerenda hasítékába szúrta. A fia belépett a házba.

– Anyám, ki jött hozzád? Hadd látom! Kanálfenéknői vérét nem ontom, haja szála sem fog meggörbülni.

Az anya mondja:

– Sem ezelőtt, sem ezóta nem jött hozzám senki, most honnan jött volna hozzám bárki is?

– Anyám, ha az idegen nálam idősebb, apámmá fogadom, ha fiatalabb, a fiammá fogadom, ha velem egykorú, testvéremmé fogadom.

Az anyja a tűt a gerenda hasítékából hirtelen kihúzta, a padlóhoz vágta, a fiú pedig teljes életnagyságában felállt. Megölelték, megcsókolták a férfiak egymást. Házi sört házi sörrel lakomáztak, méhsört méhsörrel lakomáztak, ettek, ittak. A messziről jött fivér így szólt:

– Nekem az apám a pópa legfiatalabb lányát vette feleségül. Amikor a feleségemnek odahajtottam a fejemet tetvezésre, elrúgott magától, vörös vérem csöpögött, alvadó vérem csöpögött. Feleségem meg így szólt: „amott, a világnak túlsó sarkában, a Kereskedő-férfinak, a Nász-férfinak nevezett embernek a fejét sem tetveztem, tán te vagy nekem az a férfi, akinek a fejét tetvezni fogom!”

A Kereskedő-férfi, a Nász-férfi testvére így szólt:

– Én a pitvar kamrájában szoktam aludni. Vedd fel az én ruháimat, feküdj oda! Adok neked három ezüstvesszőt, azokkal a vesszőkkel verd el, míg csak össze nem törnek!

Felvette fiútestvére ruháit, s a helyére lefeküdt. Egyszerre csak zaj hallatszott: egy nőstény szarka érkezett. Az ablakon berepült, s tollas madár bőréből kibújva, teljes életnagyságú asszonnyá változott. A fiú titkon odanézett: lám, az ő felesége. Az asszony odament az alvást színlelőhöz, s szorosán hozzábújt. Azonban bármit cselekedett is, a férfi meg se mozdult. Most az asszony beszédbe fogott:

– Amióta én, dolgos kezemmel, szép testemmel feleséged lettem, úgy bánsz velem, akárcsak egy, a röpülő állatot a farka tollánál megragadó vadász, vagy talán egy, a futó állatot a farkánál megragadó vadász a zsákmányával. Talán valamely rövid lábú szellem, vagy egy hosszú lábú szellem szállt meg?

Ekkor felpattant a férj, a varkocsánál fogva megragadta a nőt, s az ezüstvesszőkkel jól elverte. Mire a három fémvessző összetört, az asszonynak is eltört fél lába, fél karja, kifolyt a fél szeme. Akkor a férfi elengedte. Az meg beleevickélt valahogy a szarkatollas bőrbe, s kóvályogva elrepült. A fiú pedig azután a fivéréhez ment. Ettek, meg házi sört, méhsört ittak.

Éltek, éldegéltek tovább. A Kereskedő-férfi, a Nász-férfi egy napon útra készült, s így szólt a testvérének:

– Te maradj, én megyek a hétfejű manóval harcolni. Ha tán unatkozol, menj az én héthelyiséges kőből épült házacskámba. Hat helyiséget kinyithatsz, de a hetedik szobámba ne menj be! Ez az én szent, megmásíthatatlan parancsom.

Testvére elment, ő pedig a hétszobás, kőből épült házacskába ment. Belépett az első szobába: lám telis-tele békával, gyíkkal.^ő Sokat kidobott belőlük, de még maradtak. Belépett a második szobába: ez meg kígyóval és gyíkkal volt telis-tele. A harmadik szoba ugyanúgy. Ezekből is kisöpört sokat, de maradt is. Belépett a negyedik szobába, ugyanígy járt, s az ötödik szobában megint csak ugyanígy. Végül belépett a hatodik szobába: abban azonban egyáltalán semmi sem volt, de a homlokára fény esett. Tanakodott magában: belépjen-e a hetedik szobába vagy ne. Gondolkodott,

végül így döntött: „Mégiscsak bemegyek, megnézem, mi a csoda lehet ott.”

Elhúzta a reteszt, az ajtót résnyire nyitotta, s próbált benézni: de nem látott semmit. Akkor nagyra tárta az ajtót, s a kisugárzó fény elől hátraugrott. Abban a pillanatban megragadta őt egy leány s húzta befelé, de a leányt is fogta a férfi és cibálta kifelé. Hol a leány volt az erősebb, már majdnem behúzta a férfit, de akkor a férfi vált erősebbé, a leányt szinte kihúzkodta az ajtón. Kis huzakodás után azonban ez jutott eszébe: „Ha egy leány magához akar húzni, miért állok ellen?”

Akkor aztán egymás nyakába ugrottak, úgy, hogy nem tudtak kettejük között távolságról, megölelték, megcsókolták egymást.

A fiú mindennapos lett ott a hetedik szobában, mint feleségéhez⁷ járogatott a leányhoz. Egyszer az anyósa is észrevette, mert a leány teherbe esett, az anyósa-asszony meg nagyon dühös lett a férfira. Este megérkezett a fia. A két testvér evett, ivott. Az anya meg csak zsörtölődött. Fia végül is megkérdezte:

– Miért is haragszol?

Anyja így szólt:

– Testvéred, akit a hétszobás kőházban neveltünk fel, terhes lett. Ugyan bizony jó fiútestvért találtál.

– Anyám – mondta a fia –, miért bosszankodsz fölöslegesen? Úgy véled, hogy egy férfi – rénszarvasnak elérhetetlen távoli földről jöve, keze erejéből kifogyva, lába erejéből kifogyva – az én szép szemeimért tenne meg ekkora utat? Hadd boruljanak ők ketten holnap, pitymallatkor a lábadozóhoz, a ruhád szegélyéhez.

Erre aztán az anyja elhallgatott. Másnap pitymallatkor Nyárfalevélként-sürgő-férfi, Nyárfalevélként-forgó-férfi feleségével együtt felöltözött, díszet öltött, azután kézen fogva az anya elé járultak, lábához, ruhája szegélyéhez borultak. Leánybúcsút rendeztek, legénybúcsút rendeztek. Holdas sok héten át, havi sok héten át ittak, ettek. A leánybúcsú befejeztével, a legénybúcsú befejeztével csendesen éldegéltek. Az új asszony fiút szült. Nyárfalevélként-sürgő-férfi, Nyárfalevélként-forgó-férfi mindennap járt sógora házában. Egyszer csak így szólt a feleségéhez:

– Ma a hétfejű manóval megyek harcolni, mondd meg testvéremnek, ki ne mozduljon a házából, amíg haza nem jöttem.

Ezután elment. Odaért: lám, a hétfejű manó népe olyan, mint egy sötét erdejű domb. Szemét selyemkendővel jól átkötötte, a kardjával vagdalkozni kezdett. A nép lerogy, mint száz boglya tavaszi széna, száz boglya őszi széna. Bár csapdos, vagdos, az ellenség szinte ismét ugyanannyi. Akkor Nyárfalevélként-sürgő-férfi, Nyárfalevélként-forgó-férfi körüljárta a sokaságot. Talált egyszer csak egy embert, aki ott ült, s tűzkövet ütögetett tűzvető acéllal. Amikor egy-egy szikra kipattan, abból feláll egy férfi bárdal, karddal. Nyárfalevélként-Nyughatatlan, Nyárfalevélként-Állhatatlan odafut, elragadja a férfitől a tűzkövet és a tűzvető acélt, s a férfit a derekánál fogva kettéhasítja. Aztán újra suhintani kezd a kardjával. Viaskodott, viaskodott, míg egyszerre csak valamibe bele nem akadt a kardja. Hosszú ideig viaskodott, vagy rövid ideig viaskodott, mire a nép végül is elfogyott a csapásai alatt, ő meg hazament. Hazaérkezve megkérdezte feleségét:

– Testvérem itthon van?

A felesége így szólt:

– Távozásod után harmadnap utánad ment.

Megharagudott a feleségére.

– Miért eresztetted? Ezért akadt bele valamibe a kardom.

Akkor az asszonnyal együtt felöltöztek, s visszamentek.

A csatatérre érkeztek, s keresztül-kasul átkutatták. De bárhol keresték, nem találták. Egyszerre mégiscsak előkerült. S íme, derekában volt kettévágva. Hazavitték, ezüstkoporsót készítettek neki, s a maguk fekvőhelye alá helyezték.

Egyszerre csak az anyósa-asszonytól üzenet érkezett.

– Anyósod-asszony hív, jöjj gyorsan.

A felesége úgy vélte:

– Azért hívnak hát, hogy megöljenek. Ha volna elég hosszú hágcsó, inkább hágnál az égbe, ha megnyílna a föld, inkább bújnál alá.

Feleségétől így hát elbúcsúzott, s ment. Anyósa-asszony házába lépve, az ajtón átlépve, lezuhant az alvilágba,⁸ s hosszú ideig feküdt, rövid ideig feküdt. Amikor felocsúdott, látja ám, hogy sötét helyen fekszik. Víz árasztott el mindent: felállt, íme saját könnyei árasztották el fekhelyét. Sír, rí. Ám egyszerre csak a földön megy már, csak úgy, az orra után. Ment, mendegélt, s elérkezett egy házhoz, amivel

szemben állt a kamra. Belép a házba, látja, hogy egy öt gerenda magasságú apó ült ott a feleségével. Az anyó és az apó megölelte, megcsókolta:

– Nyárfalevélként-sürgő-férfi, Nyárfalevélként-forgó-férfi, aki egykor odafönt a felső világban éltél, mi varázsolt ide, mi bűvölt ide, a szellem-járta szent földre, erre az óriásokjárta csodás földre.

– Én csak úgy vándorolgotok keresztül-kasul a világon.

S még hozzátette:

– Anyó, apó! Nem kélné el nálatok egy fiú? Szívesen lennék fiatalok.

Az apó úgy vélte:

– De bizony éppen ilyen embert keresünk.

Nyárfalevélként-sürgő-férfi, Nyárfalevélként-forgó-férfi ott is maradt, együtt éldegéltek hármásban. Az apó egyszer így szólt:

– Lovaidat, teheneidet vidd a mezőre, de tájékára se az erdei óriások birodalmának.

Lovait, teheneit a mezőre vitte. Látja ám, hogy az ő földjükön egy fűszál sincs, amit legelhetnének, az óriások portája körül meg át sem lehet gázolni a fűvön. Bizony lovait az óriás-öreg tanyája közelébe eresztette. Egyszerre csak jön az egyfejű óriás:

– Anyó és apó, ti csalók, tolvajok! Hát nem kivájták a szemeteket, s ott vannak anyánknál egy ezüstitálon. Lovaitokat mégis újra idecsaptátok! Most aztán egy cseppnyi csepp véretek sem fogom kímélni.

Ahogy az óriás odaért, a fiú felállt:

– Válassz, erdei óriás, karddal mérkőzzünk-e, vagy birkózzunk?

Az óriás így szólt:

– Vagdalkozzunk!

Amikor a fiú az óriás-öregre sújtott, elvált a nyakától s elröpült a feje. A törzset félrevitte, elhajította, ő maga ezek után újra elrejtőzött.

Kisvártatva jön a kétféjű óriás; ahogy odaér, összeakaszkodnak. Amint Nyárfalevélként-sürgő-férfi, Nyárfalevélként-forgó-férfi az óriásra sújtott, a két feje közül már egy sincs, egy csapással levágta, félredobta.

Nemsokára jön a háromfejű óriás, odaér:

– Vágjuk egymást karddal, vagy birkózzunk?

Az óriás mondja:

– Vagdalkozzunk!

A fiú rásuhintott, a három fejét le is vágta.

Kis idő eltelik, s jön a négyfejű óriás. A fiú ráront:

– Vívjunk, vagy birkózzunk?

– Vagdalkozzunk!

Lesújtott a négyfejű óriásra, s levágta mind a négy fejét.

Izibe megérkezett az ötfejű óriás:

– Karddal mérkőzzünk, vagy birkózzunk?

Az óriás így válaszol:

– Vagdalkozzunk!

Amint sújtott, egy csapással levágta mind az öt fejét.

Mindjárt jött a hatfejű óriás, a fiú elébe ment:

– Vívjunk meg, vagy birkózzunk?

Az óriás mondja:

– Vagdalkozzunk!

Amint lesújtott, egy csapással levágta mind a hat fejét.

Végül jön a hétfejű óriás:

– Jaj nektek, apátlan, anyátlan anyó és apó. Most aztán egy cseppnyi csepp véretek sem fogom kímélni. Szemeteket már kivájták, a mi házunkban, anyánknál vannak egy ezüstitálban. Mégis idehoztátok lovaitokat!

Hogy a fiú közeledett, az óriás megkérdezte:

– Karddal verekedjünk meg, vagy birkózzunk?

A fiú:

– Vagdalkozzunk!

Kardot is rántottak. A fiú vagdalkozott, vagdalkozott, hat fejét lesújtotta, de egy feje megmaradt. Akkor kézzel ragadták meg egymást, viaskodtak, birkóztak sokáig. A hely, hol lábuk topogott, egy madár súlyát sem elbíró mocsárrá változott. Egyszerre csak belenyomta a fiú az óriás-öreget a földbe. Nyomta, nyomta, belenyomta egész nyakig. Aztán beleüti karddal a nyakát, egy cseppet sem moccan meg. Az óriás-öreg megszólal:

– Meddig kínozod még? Van a zsebemben egy fehér kendő, vedd ki, csavard a nyakamra, azután üss rá!

Kivette a zsebéből a fehér kendőt, a nyakára csavarta, karddal rásújtott, s a fej leesett. Lovait hazahajtotta. Apja fogadja:

– Elég hosszú ideig voltál oda!

- Én csak itt mászkálok.
- Nem hajtottad a lovaiddat az óriás-öreg udvarára?

A fiú megmondta:

– Az összes óriást megöltem. Te, apó, ha én kettőtöket látóvá tennék, fel tudnál-e juttatni engem a felső világ emberekkel teli vizeire?

Az öreg úgy véli:

– Ha csakugyan ilyen derék cselekedetet vinnél végbe, hogyan juttatnálak téged oda fel.

Másnap pirkadatkor a fiú evett, ivott, s útnak indult. Az óriás-öreg házába érkezett, lám, ott ült az óriás-anyó.

– Orosz föld férfia, húsdot és véredet te magad hoztad el nekem. Egyetlen cseppnyi csepp véredet sem fogom kímélni.

Akkor aztán megállapodtak egymással, hogy küzdés közben mindegyikük háromszor hagyhatja abba. Megragadták egymást. Küzdöttek, küzdöttek, míg az anyó megszólalt:

– Eressz engem el!

Elengedte. Az anyó lument, ivott az erő vizéből, aztán visszatért a házba. Megragadták egymást. Most a férfin volt a sor, hogy kimenjen. A pitvarban két csöbörben állt víz. Bedugta ujját az egyik vödörbe, elrohadt, bedugta a másik vödörbe, újra egészséges lett. Annyit ivott abból a vödörből, amennyit csak bírt. Aztán újra megragadták egymást, s lebirkózta az anyót. Az anyó megszólalt:

– Eressz ki!

Kiment, ivott az erő vizéből, majd bement a házba. Megragadták egymást, most az anyó győzte le a férfit:

– Eressz csak ki egy kicsit – kérte a férfit.

Ivott az erő vizéből, az erő vize csanakja helyett a másik csanakot eresztette le. Megragadták egymást, az anyót ide-oda hajigálja. Az anyó kérleli:

– Eressz engem ki!

Aztán ki is ment, s ivott a vízből, amennyit csak bírt. S bár verdesett a szárnyával, egyre jobban elgyöngült. Végül is elmenekült. A fiú meg csak várt, várakozott, ám az anyó sehol nincs.

– Biz ez az anyó eliszkol.

Kiment a pitvarba, az anyó nincs ott sem. Utánaeredt, űzte, űzte, s mikor már csaknem utolérte, az anyó bement egy házba. A fiú is

bement a pitvarba, ott a két vödör. Az ujját bedugta az egyik vödörbe, elrohadt, bedugta a másik vödörbe, meggyógyult. Belépett a házba, lám: egy csengőkkel, harangocskákkal ékes függöny lógott benne. A függöny mögött egy leány ült. A férfi megragadta az anyót, s viaskodtak, viaskodtak, s végül legyőzte az anyót. De hiába üti, vágja, hiába veri, semmi nem fog rajta. Ám ahogy a férfi a leányra néz, a leány a kezével mutatja, hogy a nyakát vágja el. A férfi ekkor az anyót állánál borotvakéssel meg is vágta, az anyó pedig kinyúlt, ahogy volt. A leány megkérdezte:

– Feleségül veszel engem?

Ő azt válaszolta:

– Elveszlek!

– Anyámat égessük el, a tűzben szét fog pukkadni a gyomra, kígyók, gyíkok sokasága mászik elő. Ha valamelyik észrevétlenül kicsúszik a tűzből, az anyám életnagyságában feléled.¹⁰ Csináljunk söprüket, és söpörjük mindet folytonosan a tűz felé.

Akkor aztán rőzséből máglyatüzet, gerendából máglyatüzet gyújtottak, s az anyót rátették. A gyomra szétpukkadt, gyíkok, kígyók sokasága mászott elő belőle. A férfi meg a leány nekifogtak és söpörgettek. Jó ideig bajlódtak velük, amíg csak elfogytak a csúszómászók. A férfi akkor így szólt:

– Hogy megtudjam, éltél-e, háltál-e már valakivel, ugorjunk háromszor át a tűzön. Ha éltél már valakivel, nem tudsz rajta átugrani.

Akkor aztán a férfi keresztülugrott a tűzön, a felesége is átugorta. Ugrott másodszer is, a felesége is átugorta. Harmadszor is átugrotta, hátrafordult, s amikor a felesége éppen ugrott, a férfi visszalökte. Az asszony hanyatt vágódott, gyomra szétpukkadt, gyíkok, kígyók sokasága csúszott elő belőle. A férfi meg söpörgette őket a tűzbe, véres verejtékkel dolgozott, fekete verejtékkel dolgozott. Végre mégiscsak elfogytak a csúszómászók. Szél támadt északról, s a hamut dél felé vitte; a támadt déli szél a hamut északra vitte.

A férfi visszafordult, visszament az anyó házába. Vette a két szemet, vett az élet vizéből, az élet vesszejéből, aztán hazament. Megérkezett apjához, anyjához. Megparancsolta, hogy az anyja készítsen forró vizet. A víz megforrosodott, akkor szemét az apó megmosta, a helyére tette, az élet vizével meglocsolta, az élet

vesszejével megcsapkodta. A szeme egészségesebb lett, mint valaha volt, vagy leendett volna. Az apó fölkel, kiment, és tovatűnt. Aztán megmosta az anyó szemét, a helyére tette, az élet vizével meglocsolta, az élet vesszejével megcsapkodta. Az anyó szeme is egészségesebb lett, mint valaha volt, vagy valaha leendett volna. Az anyó kifutott, és tovatűnt. A férfi várt, várakozott, de az anyó és az apó nem volt sehol.

– No, az anyó és apó jól meglépett tőlem!

Az apó visszaérkezett, s azt mondta:

– Mind a hét tisztást, ahol már régen jártam, meglátogattam.

Az anyó megérkezett, és így szólt:

– Mind a hét tisztást, ahol már régen jártam, meglátogattam.

Akkor aztán az apó kettejüknek megparancsolta, hogy hét ökröt vágjanak le.

– Falatnyi darabokra vágva sózzátok be hordókban hat ökör húsát. A hetedik ökröt főzzétek meg. Én elmegyek a Táltos-madárért.¹¹

Az apó elment, ők ketten levágtak hét ökröt. Hat ökör húsát falatnyi darabokra vágták, besózták, a hetedik ökör húsát megfőzték. Az apó megérkezett, evett, ivott. Másnap reggel a hordókat a Táltos-madár hátára gurították. Az apó a Táltos-madarat megfenyegette:

– Vigyázz, meg ne kínozd ezt a férfit!

A férfinak ezt mondta:

– Ha már felérkeztetek a felső világra, írd föl a mellére, hogyan vitt téged.

Elköszöntek, elbúcsúztak. Felszállt a Táltos-madár, s röptek fölfelé. A madár egyszer az egyik oldalra fordította a fejét, a férfi dugott a csőrébe egy falatot, a másik oldalra fordította a fejét, arról is adott neki egy falatot. A madár meg röpült, röpült, s abban a pillanatban, midőn egy szárnycsapással már a földet érintette volna, elfogyott a hús mind. A Táltos-madár kezdett utasával leereszkedni. A férfi levágta az egyik lábikráját s odadugta neki, levágta a másik lábikráját s odadugta neki. A felső világ emberekkel teli vizeire vitte el így a Táltos-madár a férfit, s így szólt:

– Kelj föl!

Ő meg ellenkezett:

– Hogyan tudnék fölkelni, hiszen a lábikrámat vágtam le, hogy téged tápláljalak.

A Táltos-madár így szólt:

– Ha én ezt tudtam volna, útközben befaltalak volna, a véredet útközben kiszíttam volna. Ezért volt hát a két utolsó falat olyan ízletes!

A Táltos-madár a két lábikráját kihányta, nyálat s taknyot köpött rá: egészségesebbek lettek, mint azelőtt voltak. A Táltos-madár mellére odaírta:

– Jól és épen felvívódtam.

A Táltos-madár útra kelt, a férfi pedig a saját háza felé lépegetett. Belépett: a felesége két férfi között fekszik. Kardját felragadva sújtani emelte fel, akkor a felesége hirtelen felült:

– Veled mi történt? Ez a két férfi a te két fiad.

Azután így szólt két fiához:

– Keljetek fel, apátok megérkezett.

Két fia felkelt, s apjuk lábához borultak. Akkor aztán megölelték, megcsókolták egymást, ettek, ittak. Pirkadatkor a felesége fiútestvérét kivették az ezüstkoporsóból, az élet vizével meglocsolták, az élet vesszejével megütögették: lám csak, karjait mozdítja, lábait közelhúzza magához. Körbenéz, de nem lát. A férfi megragadta fiatalabb fiát, derekánál kettévágta, vérével meghintette a felesége testvérét: sáros fejét, fű benötte fejét felemelte:¹²

– Nyárfalevélként-sürgő-férfi, Nyárfalevélként-forgó-férfi, a néném férje altatott el, ki fia ébresztett fel elkorhadt fabölcsőmből, elrothadt bölcsőmből?

Nénje férje megszólalt:

– Én altattalak el, s ugyancsak én ébresztelek újra életre.

Fiatalabbik fiát is meglocsolta az élet vizével, megütögette az élet vesszejével. Sáros fejét, fű benötte fejét ő is felemelte. Megölelték, megcsókolták egymást, házi sört, méhsört ettek, ittak. A felesége fiútestvére újra a házába hívta őket. Az anyósa-asszony újra megkapta a fiát. Megölelték, megcsókolták egymást, házi sörrel, méhsörrel etették, itatták őket. Miután ez a dolog befejeződött, nénje férje hazament. Egyszerre csak üzenet érkezett.

– A feleséged öccse vetélkedni hív.

Hárman, az apa a két fiúval, felöltöztek, díszet öltöttek s elmentek. Megérkeznek, lám: rézből való küzdőtér készült a vetélkedéshez, ők egy felére álltak, s amazok másik oldalra álltak. A felesége öccse egy kőgolyót rúgott feléjük. A fiatalabbik fia előrefutva, a lába ujjával elkapta, a sarkára illesztette, aztán elrúgta. A szüzek földjén keresztülsüvített, a hősök földje fölött elsüvített. Hazatértek, s az apjuk így szólt:

– A feleségem öccse teret készített a vetélkedéshez, én is fogok egy vetélkedőteret készíteni.

Másnap reggel kiment, kovakövet, csiholó acélt vett elő, nekifogott szikrákat csiholni. Ahányszor szikra pattant ki, előtermett egy férfi bárdal, karddal. Csiholt, csiholgatott; olyan sok csiholt embere lett, mint a nyű, mint a hangya. Megparancsolta, hogy egy ezüst küzdőtérrel készítsenek vetélkedésre, s üzent felesége öccsének:

– Nénéd férje a küzdőtérre hív vetélkedni.

Felesége öccse az egész város, az egész falu népével vonult fel. Megérkezett, s látja: nénje férjének, lám, annyi az embere, mint a nyű; mint a hangya, ők másik oldalra álltak. Nénje férje a sarkára igazított egy követ, s elrúgta. Felesége öccsének népe közül, akik a repülő kő útjában voltak, lerogytak a földre. A kezén talált embernek a keze tört el, a lábán talált embernek a lába tört el, a derékban talált ember kettészakadt. Akkor az apa a fiaival visszafordult, ellépegettek, elmentek. Amint a tűzkövet s az acélt a zsebébe tette, az a nép föld alá – levegőbe: eltűnt. A hős belépett a házba, a feleségéhez így szólt:

– Menj a fiútestvéredhez, kérdezd meg a testvéredet. Ha enged, el foglak téged magammal vinni, ha nem enged téged, nem foglak elvinni. Én, földem szülötte, vizeim szülötte, érted menyasszonyi díjat nem adtam, prémet nem adtam.

Felesége elment: ha testvérére tekintett, nevetgélt, ha hátat fordított neki, sírt. Testvére így szólt:

– Te, néném, mondd csak, mit tartogatsz magadban?

A nénje így szólt:

– Férjem küldött hozzád. Se menyasszonyi díjat nem adott, se prémet nem adott értem. Ha te elengedsz engem, magával visz, ha nem engedsz el, nem visz magával.

Testvére így szólt:

– Ti ketten már régóta elmehetnétek, most reggel elmehetnétek. Én nem tudok nálam különb fejedelemmel élni egy fedél alatt, nem tudok nálam különb hőssel élni egy fedél alatt.

Egy kevés idő múlva még így szólt:

– Jöjjetek valamennyien ide.

Nőttestvére hazament, s mondta a férjének a testvére szavait:

– Ti ketten már régóta elmehetnétek, akár most reggel elmehettek. Nálam különb fejedelemmel egy fedél alatt élni nem tudok, nálam különb hőssel egy fedél alatt élni nem tudok. Jöjjetek valamennyien ide.

Akkor aztán odamentek, étellel, itallal vendégelték meg őket. Annyi ruhába öltöztették őket, amennyit a válluk csak emelni bírt, annyi díszbe öltöztették őket, amennyit a válluk csak emelni bírt. A két fiú nagybátyjuktól egy-egy aranszörű lovat kapott, két aranszánt kapott. A szánokon levő nyusztprémet, szörmeárut laposra taposták. Megölelték, megcsókolták egymást, elköszöntek, elbúcsúztak s elhajtottak haza.

Megérkeztek az első öreganyóhoz, ez az anyó öregségében már reszketni is csak alig tudott. A hős felesége a földhöz vágta, majd felemelte. Az anyó fiatal nővé, takaros nővé változott. Megölelték, megcsókolták egymást, házi sör, méhsör került az asztra. Elköszöntek, elbúcsúztak az asszonytól, s hát elhajtottak.

Megérkeztek a második anyóhoz. Ez az anyó is öregségében már alig tudott mozdulni. A hős felesége őt is a földhöz vágta, majd felemelte, ez is fiatal nővé, takaros nővé változott. Megölelték, megcsókolták egymást. Elköszöntek, elbúcsúztak az asszonytól, s továbbhajtottak.

Megérkeztek a harmadik anyóhoz. Az anyó képes járni. A felesége őt is a földhöz vágta, ezt is felemelte. Ez az anyó is fiatal nővé, takaros nővé változott. Megölelték, megcsókolták egymást, étel, ital került az asztra, utána a házaspár elköszönt, elbúcsúzott, s elhajtott.

A hős az erdőből hozott egy forgácsot, az erdeifenyő-ligetből is hozott egy forgácsot. Amikor városába hazaérkezett, látja, hogy az ő kunyhójának három sarka leomlott, csak egy sarka maradt ép. Alig kígyózik a vékonyka füst belőle. Felhágott a tető-[kémény-]nyíláshoz,

s belenézett a házba; látja, hogy apja és anyja egy izzó széndarab miatt veszekszik. Ha télen tért volt a fiú haza, ostornyélnyi hóval hamvasztotta el, ha nyáron érkezett meg, evezőhegynyi vizet csepegtetett rá. Az anyó és apó így átkozódott:

– Ezt a tüzet még fiunk hagyta meg nekünk. Vajon ki oltotta ki? A házunk előtti lándzsanyél szélességű úton szaggassák szét fél kezénél, fél lábánál felakasztva!

A hős így szólt:

– Az anyám és apám elátkozta ember ne tudjon kimenni a házából!

Alighogy meghallották fiuk hangját, mindketten kiszaladtak. Az apó szaladt, hogy fiát megölelje, a fia a földhöz vágta, fiatal deli férfivá változott. Az anyó szaladt, hogy menyét megcsókolja, őt a menyecske csapta földhöz, aztán felemelte, s az anyó fiatal, takaros asszonnyá változott. Megölelték, megcsókolták egymást, házi sört, méhsört ettek, ittak.

Besötétedett, lefeküdtek. Nyárfalevélként-Nyughatatlan, Nyárfalevélként-Állhatatlan azonban kiment a házból, apróra hasogatta az erdőből, a fenyvesből hozott forgácsot, s jobbra-balra eldobálta a következő szavakkal:

– Ha valaki majd rólam székében énekeket kántál, ha valaki rólam székében mesélni fog, keletkezzék a számára itt erre száz ház, arra szintén száz ház, s e száz ház közepette, a sok ház közepette álljon az én házam. A homlokfalán kopácsoljon egy harkály, a hátsó falán pedig kopácsoljon egy keresztcsőrű madár. Áldozzanak nekem véres rénszarvast gazdag áldozatul, áldozzanak nekem herék rénszarvast gazdag áldozatul. Szolgalegények, szolgálólányok sűrögjenek az ébredő házban! Ha lesz udvarom, legyen ám teli lovakkal, tehennel!

Bement a házba, lefeküdt. Reggel, pirkadatkor, alighogy fölserkent, látja, hogy újdonszerű vasházában, újdonszerű ezüstös házában már számtalan szolgalegény és szolgálólány sűrög-forog. Valóban, amikor jobbra is, balra is körültekint, látja, hogy amott is lett száz ház, emitt is lett száz ház. Száz ház, sok ház közepén áll az ő háza. Aztán kinéz az udvarra: lovakkal, tehennel van ám tele!

Leánylakomát rendeztek, legénylakomát rendeztek, holdas sok héten át, a hónap sok hetén át ettek, ittak. Olyan messziről, ameddig

a szem ellát, ameddig a fül elhall: hívtak vendégeket.

Kívánom a sok embernek, aki végighallgatott, zsákmányoljon halat rengeteget, ejtsen el vadat rengeteget; mindannak a sok embernek, akik nem hallgattak meg, szöveget üssenek a fülébe!

AZ OKOS LEÁNY¹

Élt egyszer egy király, volt három fia. A három fia felnőtt. Összebeszéltek, hogy apjuk elé járulnak kérdéseikkel. A legidősebb nem mert bemenni hozzá mégse, a középső sem lép be, végül így szólt a legfiatalabb:

– Én bizony megkérdem.

Bement az apjához, s megkérdezte:

– Édesapám, megengednéd-e nekünk, hogy nők és férfiak közé menjünk, s megismerkedjünk velük.

Apjuk így válaszolt:

– Menjetek!

A legfiatalabbnak még volt egy kérése:

– Édesapa, végy nekünk feleséget!

Apjuk erre azt mondta:

– Feleséget nem én fogok nektek venni, hanem keressétek meg azt, akit majd megszerettek.

A fiúk kimentek, lovakat választottak maguknak, s ellovagoltak. Sötét, ködös éjszaka volt, mint a bálvány szeme. Elérkeztek egy se vége-se hossza nagy városba. A városban mindenki aludt, egy ház ablakából azonban világosság látszott. Kerestek egy hosszú létrát, de féltek rá felhágni. Megparancsolták a legidősebb fiúnak:

– Hágj föl te, az ablakon át nézd meg, miféle népek laknak itt.

A legidősebb felhágott, s látja: a házban három leány lakik. A legidősebb leányt a két fiatalabb leány kérdezi:

– Ha a király legidősebb fia elvesz, milyen gyerekeket fogsz szülni?

A leány így szólt:

– Két leányt szülök, többet nem!

A legidősebb királyfi leszállt, s a középső megkérdezte:

– Mit láttál?

Mire így válaszolt:

– Hágj fel, megtudod te is.

A középső fiú föl is hágott, s látja: a középső leányt kérdezik testvérei:

- Ha a király középső fia elvesz, milyen gyerekeket fogsz szülni?
- Egy leányt és egy fiút.

Leszállt a középső királyfi, s a legfiatalabb fiú megkérdezte:

- Mit láttál?

Azt felelte:

- Ha te is felhágsz, megtudod.

Felhágott a legfiatalabb fiú, s benézett: a három közül a legfiatalabbikat kérdi a két idősebb leány:

– Ha a király legkisebb fia elvesz, milyen gyerekeket fogsz szülni?

Ő azonban így szólt:

– Én nem tudom, hogy milyen gyermekeket ad majd nekem az isten.

A két idősebb leány faggatja:

- Ej, mégis, mondjad már, milyen gyerekeid lesznek?

A legfiatalabb azonban nem szól semmit. Nénjei megharagudtak ezért, s késsel mentek neki, mikor a legkisebb hirtelen így szólt:

– Szülök egy leányt – a feje búbján az ég sok csillaga, a homlokán a nap, a tarkóján a hold lesz. Aztán szülök egy fiút – a feje búbján az ég sok csillaga, a homlokán a nap, a tarkóján a hold lesz annak is. Aztán szülök még egy fiút – a feje búbján az ég sok csillagát, a homlokán a napot, a tarkóján a holdat fogja hordani, jobb csuklója és jobb lába aranyból lesz.

A legfiatalabb fiú is leszállt a létráról. A testvérek így határoztak:

– Menjünk haza, kérjük apánkat meg, hogy egyazon házból való három leányt vegyen nekünk feleségnek.

Hazamentek, s a legfiatalabb fiú ment be, s szólt az apjának:

– Édesapám, nekünk, a három testvérnek, egyazon házból végy feleséget.

Az apjuk megígérte:

- Megyek, elhozom feleségül, akiket ti találtatok magatoknak.

Az apjuk felöltözött, díszet öltött, útra kelt, s egyazon házból három leányt vett. Nyírott üstökű nászmenet, nyírott üstökű násznép ment vele. Az egész város számára nagy lakomát rendeztek, az egész falu számára nagy lakomát rendeztek, ittak, ettek. A gazdag férfi, a

gazdag asszony csak az ujjak hegyével vett egy falatot, vett két falatot s máris tovament, de a szűkölködő asszony, a szűkölködő férfi holdas sok héten, a hónap sok hetén át evett, ivott. Miután a leánylakoma bevégződött, miután a legénylakoma bevégződött, lakhelyükre hajtottak hát. Újra leánylakomát rendeztek, újra legénylakomát rendeztek. Holdas sok héten át, a hónap sok hetén át ittak, ettek.

Aztán csak éldegéltek. A férfiak szertejárnak országukban, nézegetik a nőket s a férfiakat, magukat is mutogatják az embereknek.

A legidősebb férfi feleségének leányt szülő méhe zuga mozgolódott, fiút szülő méhe zuga mozgolódott. Amikor lebetegedett, leányt szült. Hazahívta a férjét, az haza is ment, leányát megkeresztelte,² s ismét elment. Tovább éltek, éltek. A legidősebb férfi feleségének leányt szülő méhe zuga, fiút szülő méhe zuga ismét mozgolódott. Ismét egy leányt szült, férjét hazahívta, az megérkezett, megnézte a lányát, nevet adott neki, s ismét elment.

A középső férfi feleségének leányt szülő méhe zuga, fiút szülő méhe zuga mozgolódott. Leányt szült, férjét hazahívta, az haza is jött, megnézte a kicsit, elnevezte, és elment.

Végül a legfiatalabb férfi feleségének mozgolódott leányt szülő méhe zuga, fiút szülő méhe zuga. Férjét hazahívta. A férje otthon időzött, várakozott, felesége azonban nem szült. A férj még otthon volt, miket felesége lebetegedett, s ezért így szólt:

– Itthon vagy, ezért nem tudok szülni. Menj el!³

A férj elment, s kis idő múlva az asszony gyereket szült. Két néne a szolgálóasszonyokat a házból kiküldte. Megnézték a leányát: a feje búbján az ég sok csillaga, a homlokán a nap, a tarkóján a hold. A két idősebb asszonytestvér elemelte az újszülöttet, odaadta az alvilági szellemnek, az égi szellemnek:

– Anyó és apó, egyetek friss húst, színhúst.

Nem ették meg, felnevelték.

A két néne bement a házba, egy szuka éppen megkölykezett, megfogták a kutyakölyköt, lefektették a húguk mellé, aztán apósukhoz mentek, s így szóltak:

– A menyed egy kutyakölyköt szült.

Az após így szólt:

– Isten bármit adott, úgy legyen.

A férj is hazaérkezett, ángyai mind a ketten odamentek hozzá, és szóltak:

– A feleséged kutyakölyköt szült!

A férje így szólt:

– Amit isten adott! Adjak neki nevet vagy ne?

Adott neki nevet, s ismét elment. A felesége élt, éldegélt, leányt szülő méhe zuga, fiút szülő méhe zuga ismét mozgolódott. Férjét hazahívta. A férje megérkezett. A gyerek már útban volt, de mégsem született meg. A férj csak várt, várt, felesége azonban nem szült, s így szólt:

– A bordáim majd meghasadnak. Ha el akarsz menni, hát menj el. Ha meg kell halnom, hát meghalok!

Férje elindult, de szólt a házi munkában elfáradt szolgálóasszonyoknak:

– A feleségemet itthagynom. Két nővérét be ne eresszétek oda, ahol a gyermek születni fog.

Elment. Kis idő múltán csak eljött felesége órája, próbálta megszülni a gyermeket. Ángyai pedig megérkeztek, s a szolgálóknak így szóltak:

– Eresszetek kettőnket be, ti még megölitek a hűgunkat!

A szolgálók nem eresztik be őket. Erre az apósukhoz mentek, s így szóltak:

– A szolgálók a születendő gyermek miatt meg fogják ölni a hűgunkat.

Az apósuk megparancsolta, hogy eresszék be őket. A szolgálók beeresztették mindkettőt, ők meg kparancsolták a szolgálókat. Az asszony fiúgyermeket szült: a feje búbján az ég sok csillaga, a homlokán a nap, a tarkóján a hold. A fiát a két néne elvitte, az alvilág szellemének, az égi szellemnek adták:

– Anyó és apó, egyetek friss hűst, színhűst!

Az anyó és az apó nem ette meg, felnevelgették. Egy szuka megkölykezett. A két asszonytestvér a kutyakölyköt fektette a hűguk mellé. Majd az apósukhoz mentek, s így szóltak:

– A menyed ebkölyköt szült.

Az após így szólt:

– Amit az isten adott, mit lehet az ellen tenni!

A fiát hazahívta. Az megérkeztek így szólt:

– Édesapám, mit tegyek a feleségemmel?

Az apja azt mondta:

– Másodszor csinálta, bocsásd meg neki.

Megbocsátotta; nevet adott az újszülöttnak. A férj ismét elment. A felesége leányt szülő méhe zuga mozgolódott, fiút szülő méhe zuga mozgolódott. Hívta a férjét. A férj hazajött, várt, várt, a gyermek csak nem született meg. A férj várakozott, várakozott, de a felesége nem bírta szülni, s így szólt:

– Hát meg kell halnom, és mégsem halok meg. Menj el!

Most így szólt a férje a szolgálóknak:

– Bármilyen gyereket szül a feleségem, ti magatok segítsétek, s két ángyomat be ne eresszétek!

A férje elment, s kis idő múlva a szülés megindult. A két nővért a szolgálók nem eresztik be.

– Húgunkat megölik, ha mi kettőnket nem engedtek be.

Az apósukhoz mentek, panaszkodtak:

– A szolgálók nem eresztenek be minket, még megölik a húgunkat.

Az apósuk-öreg így szólt:

– Eresszétek be a testvéreket, nem ölik meg a menyemet!

Beeresztették őket. A szolgálókat kiharancsolták. A gyermek megszületett, egy fiú. A feje búbján az ég sok csillaga, a homlokán a nap, a tarkóján a hold. Kint egy szuka megkölykezett. Fogták a kutyakölyköt, odafektették a testvérek húguk mellé, s a fiút elemelték, s túl a falun az alvilági szellemnek, az égi szellemnek adták:

– Friss húst, színhúst egyetek.

A szellemek nem ették meg, hanem felnevelgették. A testvérasszonyok meg vitték a hírt az apósuknak:

– A menyed újra kutyakölyköt szült.

A király hazahívta a fiát. Apja házában mondták neki:

– A feleséged kutyakölyköt szült.

A két bátyja meg gúnyolta. Aztán hazament, megnézte a fiát, s utána így szólt apjának:

– Mit tegyek a feleségemmel?

Az apja így szólt:

– Törd el fél kezét, törd el fél lábát, nyomd ki a fél szemét, szakítsd fel az orrát, tépd fel a száját, vidd a templomba, kezénél-lábánál fogva feszítsd keresztre!

Fél kezét eltörték, fél lábát eltörték, fél szemét kinyomták, az orrát felszakították, a száját feltépték, a templomba vitték, kezénél-lábánál fogva keresztre feszítették.

Aztán éldegéltek tovább. Lassan az egész város, az egész falu hangos volt a hírtől, hogy túl a falun gyermekeket nevelnek. A két testvér így tanakodott:

– Vajon nem az ő gyermekeit nevelik-e fel?

S elmentek oda a bálvány szeméhez hasonló sötét, ködös éjszakán. Lám: valóban ezeket a gyerekeket nevelték ott. A két asszony fogta, elvitte onnan őket, s a város hídjáról, a falu hídjáról a vízbe dobta. A Víz-fejedelem-öreg vette őket magához, hogy felnevelje, száraz gabonával, tápláló gabonával etetik, itatják, nevelik őket.

A víz partján egy anyó és egy apó varsával halászott. A keceháló fonala megmozdult. Az apó felhúzta, hát egy leányka vergődött a varsa fenekén. Az apó így szólt:

– Nekünk nem volt se leányunk, se fiunk, most kaptunk egy leányt!

Vette a leánykát, hazavitte. Az anyó felállt, letérdelt a fűre, azt sem tudta, mit csinál örömeiben.

Másnap este az apó ismét ment halászni. A varsa kecehálójának a fonala megmozdult; felhúzta, lám, egy fiúcska vergődik ott. A leányka így szólt:

– Édesapám, az öcsikém megfagy, emeld fel!

A fiúcskát felemelte, a házba vitte. Az anyó és az apó örült.

Harmadnap este ketten mentek el varsával halászni, leültek a víz partján. A keceháló fonala megmozdult. Felhúzták, lám, megint egy szegény kis fiúcska vergődik ott, sír. A leányka ezt mondta:

– Édesapám, az öcsikém megfagy, emeld fel!

Felemelte, a házba vitte. Az anyó megörült. Nevelik, nevelgetik mind a hármat.

A leánykából hajadon lett, a két fiúcska is legénnyé serdült.

Egy napsütéses napon a tenger partján három hajó úszott. Odakiáltottak a hajósoknak, azok feléjük tartottak. A három testvér

leszállt a vízhez, a hajósokat a partra hívták, azok kijöttek; étellel, itallal megvendégelték őket.

– Eladtok-e nekünk valamit?

A kereskedők hívják őket, a testvérek lementek a partra, s amit a leány vásárolt, amazok elhordták. A két előjárójuk azt mondta:

– Ami holmink volt, mind elfogyott.

A leány a partra ment, s szólt:

– Maradt még a számotokra egy, a feje búbján lyukas nemezkalap, egy, a könyökén lyukas szűr, egy, a fenekén lyukas fazék, egy, a nyele hasadt balta. Elegendő-e a királyotok pénze, hogy ezeket megvegye?

Menni készültek. A leány így szólt:

– Van egy szukám. Nem viszitek-e magatokkal? Ha egy kalapot a vízbe dobtok, a szukám azzal a partra úszik, ha kesztyűt dobtok a vízbe, azzal a partra úszik.

Elvitték a szukáját, s elhajóztak. Megérkeztek hát az első királyhoz [a fiatal testvérek nagyapjához]. Semmit sem vittek neki. A király megharagudott Behívták őket a házba. A szukájuk bement velük a házba. Ahova ők ültek, odaült a szukájuk is. A két nő [a két idősebb királyfi felesége] bottal kezdte a kutyát taszigálni. A hajósok így szóltak:

– A szukánkhöz ne nyúljatok. Amit mi eszünk, azzal etetjük őt is.

A kereskedők elmondták:

– Tehetős, jó módú népek laknak ott; ami holmink volt, mindent megvettek. Gazdagon élnek.

A két nő így szólt:

– Nem élnek gazdagon. Ott, a világnak abban a sarkában van egy csengős nyírfa, csöngettyűs nyírfa. Mikor a fajok megrázkódnak rajta, s felfújják magukat, ezüst-arany csak úgy hull róla, mint az eső. Azok válnak csakugyan gazdaggá, akik ezt a nyírfát megszerzik.

A kereskedők visszafordultak. Megérkeztek és kikötöttek a szuka falujánál. A szuka a hajó orráról a partra ugrott, a pitvarba osont, a hajánál fogva földhöz verte magát, és a saját ember alakjában állt fel. A kereskedőket a partra hívták. Miután eltávoztak, a testvérei megkérdezték az ifjút [aki szuka képében járt a hajósokkal]:

– Mit láttál, mit hallottál?

– Két nő azt mondta, hogy ott, a világnak abban a sarkában van egy csengős nyírfa, csöngettyűs nyírfa. Midőn a fajok megrázkódnak rajta, s felfújják magukat, csak úgy hull róla arany és ezüst, mint az eső. Akik ezt a nyírfát megszerzik, csakugyan gazdaggá válnak.

Erre aztán a két fivér útra kelt, eljutott ahhoz a nyírfához. Letörtek egy rothadt gyökérvéget, hazavitték, a ház mellé hajították. Azután beléptek a házba. A nénjük kilépett az udvarra, s ámulva állt meg a nyírfánál.

Éltek, éltek, a kikötőbe mentek, újra jött a három hajó. Megérkeztek, a fiatalok a partra hívták őket, a nyírfa előtt ámulatukban gyökeret vert a lábuk. A fiatalabbik férfi kijött a házból.

– Férfiak, ti miért nem jöttök be a házba? A csengős nyírfa, csöngettyűs nyírfa sem attól, hogy ti nézegetitek, sem attól, hogy mi nézegetjük, nem szűnik meg létezni, míg az ég ég marad s a föld föld marad, emberöltőkön keresztül. A nyírfánkat később is nézegethetitek.

Beléptek a házba, étellel, itallal vendégelték meg őket. Készülődtek elmenni. A leány így szólt:

– Adjatok nekünk újra valamit.

Ők így szóltak:

– Az ott lakó királyunkat most nem fogjuk teljesen kisemmizni.

Hívták őket, a partra jöttek.

A leány vásárolgatott, a két férfi azonnal a partra cipekedett. Mindent megvettek a hajóról, azok üressé váltak. A hajósok tanácskoztak. A leány jött, és így szólt:

– Egy, a feje búbján lyukas nemezkalap, egy, a könyökén lyukas szűr, egy, a fenekén lyukas fazék, egy, a nyele hasadt balta. Királyotoknak van-e elegendő pénze, hogy ezeket megvegye?

Azok azt mondták:

– A szukádat add újra ide nekünk.

A leány kiment a partra, fiatalabb öccsét a hajánál fogva földhöz vágta, szukává változtatta. A szuka lefutott a vízhez, felszaladt a hajóra.

Mentek, a városuk előttűnt. A királyuk leszállt a partra, s látja: a hajók üresen jönnek, újra nem hoztak semmit sem. A kereskedők is odamentek a hajókhoz, s a partra hívták a hajósokat. A szuka

bögölyé változott, leszállt az ablakra. A két nő orsóval piszkálta, mire a sarokba röppent, odaszállt. A király megkérdezte:

– Mit hoztatok?

Amazok így szóltak:

– Semmit sem hoztunk. Él a tenger partján egy anyó meg egy apó. Kettejüknek van egy leánya meg két fia. Gazdagon élnek, minden holminkat megvették.

Az öreg így szólt:

– A legkisebb fiam a jávorszarvast és rénszarvast csapdázva mindenfelé járkal vadászni, és sem embert nem látott, semmilyen kidöntött fát sem látott, sem gyalult fatörzset – semmiféle emberi települést. Hol élhetnek vajon?

A két nő így szólt:

– Azok nem gazdagok. A világnak a túlsó csücskében barangol egy rénökör. Negyvenágú agancsa van. Hallatszik messze az arany-ézüst csengő hangja, csilingelő hangja. Az agancson kereskedik a nép, holmikat ad-vesz. Ha egy korhadt agancsvégét letörik, a ház mellé viszik és odahajítják, a rénökör a ház mellé érkezik.

A nép elment. A bögöly kiröppent, ezt a hírt vitte magával. Bögölyként ment el, kutyává varázsolta magát. Hajóik visszaérkeztek, partot értek. A szuka a partra ugrott, beosont a pitvarba, s felvette igazi alakját. A két fiútestvér a partra lépegetett, a jövevényeket a partra hívták, étellel, itallal megvendégelték. Leszálltak a partra, s elmentek. A fiatalabb öccsét megkérdezte a leány:

– Mit láttál, mit hallottál?

A fiatalabb öcs így válaszolt:

– A két nő azt mondja: amott, a világnak túlsó csücskében fenn barangol egy rénökör; az agancsán negyven ág van. Azokon az ágakon kereskedik a nép, a holmit ide vásárolván, oda eladván. Csak egy korhadt agancsvéget kell letörni, hazahozni, a ház mellé hajítani, a rénökör arra magától a ház mellé érkezik.

A két fivér így szólt:

– Ketten elmegyünk a rénökröt megkeresni. Amíg a lábunk, testünk bírja, addig keressük.

A két férfi elment, barangoltak, rátaláltak a rénökre: az folyton-folyvást barangol, sohasem fekszik le. A testvérek égi atyjukhoz, égi

anyjukhoz hőséért imádkoztak. Beköszöntött a hőség. Úzni kezdték a rénökröt, aztán amikor térdére rogyott, lepattant egy korhadt agancs csücske. A férfiak felemelték, hazahozták, a ház mellé hajították. Utána bementek a házba, s nénjüktől ételt kértek. A leány kilépett a házból, s eltűnt. A férfiak csak vártak, vártak, de nénjük nem jött. Az idősebb testvér kiküldte öccsét:

– Keresd meg nénédet!

A fiatalabb öcs ki is ment a házból, s látja: nénje kinn áll és csodálkozik. Íme, egy rénökör érkezett a házhoz; agancsa negyvenágú, s az agancságakon nép nyüzsög, öccse így szólt:

– Néném, mit nézegetsz? Az a rénökör, míg az ég ég marad s a föld föld marad, mindig meglesz!

A leány belépett a házba, a hidegtől majd megdermedt.

Egyszer csak a fiatalok a kikötőbe mentek, látják, hogy három hajó jött, hozzájuk érkeztek. A hajósokat a partra hívták, azok ki is jöttek, meglátták a rénökröt, nyomában maradtak. A fiatalabbik öcs odament hozzájuk:

– Meddig fogjátok még nézegetni, később is meg lehet nézni!

Beléptek a házba, étellel, itallal kínálták a vendégeket. A leány megkérdezte őket:

– Adtok-e nekünk valamit vagy nem?

Azok így szóltak:

– Valami keveset fogunk adni.

Leszálltak a vízhez, a leány vásárolt, a két öccse hordta fel a holmikat. A három férfi rádöbrent: semmi sem maradt. Elszomorodtak.

– A királyunknak semmit sem fogunk vinni.

A leány lement a partra, így szólt:

– Van-e a királyotoknak elegendő pénzecskéje, mondjátok, a feje búbján lyukas nemezkalapot, a könyökén lyukas szűrt, a fenekén lyukas fazekat, a nyele hasadt baltát megvenni?

Amazok visszakérdezték:

– A szukádat megengeded-e újra elvinnünk?

A leány azt mondta:

– A szukámat vigyétek, de vigyázzatok rá!

Felment a partra, öccsét szukává változtatta. A szuka a partra futott, a hajóba ült.

Mentek, mentek, a királyukhoz érkeztek. A király megkérdezte:

– Nekem miért nem hoztatok valamit? Az egész városom, az egész falum népe szinte koldus már.

A partra hívta őket. Beléptek a házba. A szuka saját magát bögölyvé változtatta, leszállt az ablakra. A két nő orsóval piszkálta, elröppent a sarokba, ott leszállt. A király így szólt:

– Ha nekünk semmit sem hoztok, ne jöjjetek újra!

Ők így szóltak:

– A tenger partján él egy anyó meg apó. Van nekik egy leányuk és két fiúk. Valóban gazdagok. Van egy csengés nyírfájuk, csengettyűs nyírfájuk. Van egy rénökrük, agancsa negyvenágú. Az agancson a nép kereskedik, holmikat eladván-vásárolván. A rénökör meg folyton barangol.

A két nő így szól:

– Azok sem igazán gazdagok. Amott, a világnak túlsó csücskében van egy vasház, egy fémház; abban egy leány, a feje búbján az ég sok csillaga, a homlokán a nap, a tarkóján a hold. Aki ezt a leányt megszerzi magának, az valóban gazdaggá válik.

Most a népei kezdtek elmenni. A bögöly felröppent, az ajtó nyílásán át kisurrant, a hajóra érkezett, s újra szukává vált. Elmentek.

Újra megérkeztek a hajók, partot értek, a szuka a partra ugrott, a pitvarba ment, igazi alakjába visszaváltoztatta magát. A két férfitestvér lement a partra. A népet a partra hívták, azok ki is jöttek, étellel, itallal megvendégelték őket, aztán elmentek.

A leány megkérdezte:

– Te távol jártál, mit láttál, mit hallottál?

A fivére így szólt:

– A két nő azt mondta, hogy amott, a világnak túlsó csücskében van egy vasház, egy fémház. Abban ül egy leány, a feje búbján az ég sok csillaga, a homlokán a nap, a tarkóján a hold. Aki magának azt a leányt megszerzi, az aztán valóban gazdaggá válik.

Az idősebb férfi így szólt:

– Én fogom feleségül venni.

A leány így szólt:

– Ne vedd feleségül! Isten úgy rendelte, hogy ne menjen férjhez. Azt sem rendelte isten, hogy ti megnősüljete.

Testvére erősítette, hogy mégis feleségül veszi. Felöltözött, dísz-
öltött, nyilát az ablakba állította.

– Néném, ha ebből az én nyilamból vér ömlik, genny

A

ömlik, akkor engem megöltek!

Akkor elbúcsúzott, s elment. Nénje meg sírva ott maradt.

Hosszú idő telt el, rövid idő telt el, egyszer a nyílra nézett, genny ömlött belőle, vér ömlött belőle. A leány sírt, otthon levő öccse sírt.

– Testvérünket, lám, megölték.

A fiatalabbik öcs így szólt:

– Ha őt megölték, én magam veszem feleségül azt a leányt.

Nénje kérlelte:

– Ne vedd feleségül. Az égi atyja, égi anyja⁴ nem engedte neki, hogy férjhez menjen; égi atyád, égi anyád neked sem rendelte, hogy megnősülj.

Testvére vitakozott, hogy mégis elveszi. Felöltözött, díszet öltött, az ablakba tette a nyilát. Nénje sír, megöleli, megcsókolja. Nevelőapja, nevelőanyja, mindenki sír. A hős elment, eltávozott. Egy leánysereghez érkezett, ide cibálják, oda húzzák. A leányok így szólnak:

– Orosz föld férfja, mi jó nők, mi becsületes nők vagyunk, minket vegyél feleségül!

Bátyjához érkezett, bátyja kézen fogta:

– Testvérem, ezek jó nők, becsületes nők, vegyél itt feleséget.

Bátyjára tekintett, elesett, s ott rögtön meghalt. Nénje megtekintette az ablakot, a nyilán genny ömlött, vér ömlött. A nővére sír, a nevelőapja sír, a nevelőanyja sír, mindenki sír.

– A fiunkat megölték.

A leány felöltözött, díszet öltött. A vállára, amennyit az csak megbírt, annyit öltött, a fejére, amennyit az csak megbírt, annyit tett. Az ablakba orsót állított. Nevelőapja, nevelőanyja sírnak, rínak. Leányuk megcsókolta, megölelte s elhagyta őket.

A leány vándorolt, egy férficsapathoz érkezett. Ide cibálják, oda húzkodják.

– Orosz föld asszonya, mi jó nép, becsületes nép vagyunk, jöjj hozzánk!

A leány csak megy előre, taszítja őket szelíden, taszítja őket erősen. Végre túljutott rajtuk. Egy második sokasághoz érkezett. Ezek is ide cibálják, oda húzkodják.

– Mi jók vagyunk, becsületes nép vagyunk, jöjj hozzánk.

A leány szelíden eltaszítja, erősen eltaszítja őket. A két öcs ragadja meg őt, mind a kettőjüket eltaszítja magától, elzuhantak. Két öccse ott maradt, ő elment. A tó áradványa fű nőtte földjén, a láp áradványa fű nőtte földjén egy vasház, egy fémház áll. Odaérkezett, körüljárta a napdelelő oldaláról, körüljárta a nap-nem-járta oldaláról, ajtó sehol sincs. Egy vaskampó állt ki a faltól, azt körömmel meghúzta: tó nagyságú ajtó, láp nagyságú ajtó támadt. Íme, egy leány ül bent a szép állatfejekkel díszített asztalnál, házi sörös lakománál, méhsörös lakománál. Megcsókolta, megölelte, a házi sörös asztalhoz ültek, a méhsörös asztalhoz ültek. Ketten házi sörrel lakomáznak, méhsörrel lakomáznak. A leány így szólt:

– Legyünk nővérekké!

A másik leány is így szólt:

– Legyünk nővérekké!

Nővérekké váltak, élni kezdtek holdas sok héten át, hónapos sok héten át. A másik leány így szólt:

– Sajnálod-e, hogy a két fiútestvéredet megölték?

Ez a leány azt mondta:

– Hogyne sajnálnám velem egy anyaméhből származó két testvéremet.

– Szemed a tűzre vetve ülsz itt, miért bánkódsz hosszan bánatodon, miért sírsz soká siralmodon? Keljünk fel két testvéredet új életre kelteni.⁵

Vett három életvesszőt, életvizet, egymást kézen fogva mentek. Odaérkeztek, ahol a két férfi az út két oldalán feküdt. Az idősebb férfit az élet vizével meglocsolták, az életvesszővel megütötték; a kezét közel húzza magához, a lábát közel húzza magához, sáros fejét felemelte, füves fejét felemelte, aztán megszólalt:

– Amott, a világnak abban a szögletében lakó leányzó elaltatott puha, korhadt forgácsú, korhadt forgácsos bölcsőben,⁸ hogy egy ködös helyen mély álomban aludjam. Miféle asszony keltett fel, miféle férfi keltett fel?

A leány így szólt:

– Égi atyád, égi anyád neked nem engedte meg, hogy feleséget vegyél, nekem nem engedte meg, hogy férjhez menjek.

A fiatalabb férfit az élet vizével megöntöztették, az életvesszővel megütötték, a kezét közel húzza magához, a lábát közel húzza

magához, sáros fejét felfelé emeli, füves fejét felfelé emeli:

– Amott, a világnak abban a szögletében lakó leányzó puha, korhadt forgácsú, korhadt forgácsos bölcsőben altatott el. Miféle asszony, miféle férfi ébresztett fel?

Megölelték egymást, megcsókolták egymást. Egyszeribe testvérekké lettek. Egymást kézen fogva vasházukba, fémházukba mentek. Az isten leeresztette vasházban, az isten leeresztette fémházban házi sörrel lakomáztak, méhsörrel lakomáztak. Az onnan jött leány beszélt:

– Ez a ház is a mi házunk, az a ház is a mi házunk. Ha kedvünk kerekedik, itt lakunk, ha kedvünk kerekedik, ott lakunk.

A másik leány így szólt:

– Menjünk abba a másik házba!

Két azonos színű rénszarvast fogtak, befogták őket két szánba. A két leány az egyik szánba szállt, a két férfi a másik szánba szállt. A két rénszarvast meghajtották, abba a másik házba szállították őket. Nevelőapjuk, nevelőanyjuk, mind a kettő kijött eléjük, és sírva borultak össze. Gyermekei átkarolták, megölelték, megcsókolták őket. Hasonló, isten leeresztette vasházba érkeztek, rézházba érkeztek, házi sörrel lakomáztak, méhsörrel lakomáztak.

Élni kezdtek. Hosszú ideig éltek, rövid ideig éltek. Az onnan jött leány így szólt:

– Tudjátok-e, hogy ti egy apától, egy anyától születtetek? Anyátokat a templom pitvarában kezén, lábán keresztre feszítették. Minden asszony, minden férfi nyálat köp rá, taknyot köp rá.

Anyjukhoz vitték őket, az onnan jött leány nekik azt parancsolta:

– Anyátok előtt hajtsatok fejet, hajtsatok nyakat, könyörögjetelek hozzá!

A király-öreget, az apjukat hívták. Apjuk apját, apjuk anyját, a két sógornőt hívták. A maguk lakta vasházba, a maguk lakta fémházba, oda vitték őket. A szánból még ki sem szálltak, már látják a csengős nyírfát, csöngettyűs nyírfát; látják: a rénökör csak barangol, az agancsán negyven ág, azokon a nép kereskedik, a holmit ide vásárolván, oda eladván. Csengő hang, csilingelő hang hallatszik. Kézen fogták őket, a házba bevezették őket, házi sörös asztalt terítettek, méhsörös asztalt terítettek. Házi sörrel lakomáztak, méhsörrel lakomáztak. A két sógornő számára vörös téglát törtek

apróra, azt tálalták fel kettejüknek. Egy csészébe kátrányt tettek, kettejüknek azt tálalták fel. Megvendégelik kettejüket, a két asszony nem eszik. Az onnan jött leány azt mondta:

– Két asszony, egyetek! Ez az el nem fogyasztott házi sör, el nem fogyasztott méhsör a torkotok közepén megakadt falatként ült talán meg?

A két asszony most azt mondja:

– Mi ketten ettünk, ittunk.

Miután az evés, ivás befejeződött, a három testvér kiment.

A két asszony elhatározta:

– Mi ketten is meghívjuk őket magunkhoz.

Bejöttek. Az apjuk így szólt:

– Vagy élő szellemek közül választanak, vagy élő óriások közül választanak.

A két asszony így szólt:

– Meghívunk benneteket mihozzánk.

Az onnan jött leány így szólt:

– El is megyünk!

Azonos színű két rénszarvast fogtak, beszálltak két szánba s elindultak. A házhoz megérkeztek. Kézen fogva bevezették őket. Házi sörös asztalt terítettek, méhsörös asztalt terítettek. A két asszony tanakodott:

– Mi is tálaljunk nekik téglát meg kátrányt!

Az egyik asszony azt mondta:

– Mi ketten vagy életben maradunk, vagy meghalunk.

A leány apja apjának szólt:

– Ha ismersz regéket az előidőkből, mondd el azokat.

Apjának apja így szólt:

– Az előidők regéit nem ismerem. Ha valaki az ég mentén, a mozdulatlan föld mentén ismeri az előidők regéit, akkor ti ismeritek azokat.

Az onnan jött leány nekifogott a regélésnek. Az ég keletkezéséről beszélt, a mozdulatlan bőrös föld, szőrös föld keletkezéséről beszélt. Amikor a regéi elfogytak, a mondái elfogytak, az após-öreghez így szólt:

– Ezeknek a gyerekeknek az anyját, a menyedet hova vitted? Vedd őt, a női piszkot eltüntető, a férfipiszkot eltüntető fürdőházba,

oda vezesd őt; ám készítsenek forró vizet!

A leány odament, a két asszonyt is odavezették. Az anyát úgy megmosták, hogy a csontján át a veleje látszott, úgy megmosták, hogy a velején át a csontja látszott. A két asszonynak megparancsolták, hogy drága csizmákat, drága ruhákat hozzanak. Miután drága csizmákat, drága ruhákat hoztak, az élet vizével megöntöztetik, az életvesszővel megütik, kezét közel húzza magához, a lábát közel húzza magához, sáros fejét felfelé emelte, füves fejét felfelé emelte, s így szólt:

– Az apósom elaltatott korhadtt forgácsos bölcsőben, rothadt bölcsőben. Miféle nő, miféle férfi ébresztett fel?

A leány így szólt:

– A férjed készítette a korhadtt forgácsos bölcsőt, a két nővéred készítette a korhadtt forgácsos bölcsőt, a rothadt bölcsőt.

Felállt, felöltöztették, díszbe öltöztették. Olyan, mint egy szép fejedelemléány, mint egy hős leánya! A leánnyal egymást kézen fogva lépegettek, beléptek a házba, házi sörös asztalhoz, méhsörös asztalhoz ültek. Az onnan jött leány a két fiúnak azt parancsolta:

– Boruljatok anyátok lábához!

Az anyjuk nem ismeri meg őket, ő így szól:

– Vagy az égtől, vagy a földtől született fiúk ezek.

Az anyjuk a szoba elő részénél állt, a gyermekeit az ajtó végébe állította. A leány megparancsolta nekik:

– Tátsátok ki a szátokat!

Kitátották a szájukat. Az anyának azt parancsolta:

– Húzd ki a melleidet, fejd magad, ha háromfelé folyik, akkor ezek a te gyermekeid, ha nem jut az ő szájukba, akkor nem a te gyermekeid.

Elővette a mellét, megfejte. Háromfelé folyt, a három szájba belecsorgott. Az anyjuk sírt, leült. A gyermekei odaléptek, lábához borultak. Az onnan jött leány megparancsolta:

– Fogjatok egy szelíd lovat, fogjatok egy vad lovat. A két asszonyt szétterjesztett kézzel, szétterjesztett lábbal kössétek hozzájuk, úzzétek a szelíd lovat, úzzétek a vad lovat.

Fogtak egy szelíd lovat, fogtak egy vad lovat, a két asszonyt szétterjesztett kézzel, lábbal hozzájuk kötötték, verték a szelíd lovat, verték a vad lovat. A csípők a csípők helyén szakadtak ki, a váll-

lapockák a váll-lapockák helyén szakadtak ki. Az asszony a férjével összeölekezett, összecsókolódzott. Az onnan jött leány a fiatalabb fiúnak megparancsolta, hogy a nevelőapához, a nevelőanyához menjen. Az apának, az anyának így szólt:

– Apa, anya, ti a lányotokat nem szeretitek, a fiatokat nem szeretitek. Éljetek leány nélkül, éljetek fiú nélkül!

A leánynak, a fiúnak azt mondta:

– Menjünk a templomba, váljunk bálványá.⁷ Holnapra ott hárommal több bálvány lesz.

A nevelőapjuk, a nevelőanyjuk az egyik fiukkal az isten leeresztette vasházban, az isten leeresztette fémházban fog élni az ég kérge belsejéig, a föld kérge belsejéig.

A sok embernek, aki végighallgatott, hozzon ez a meghallgatás szerencsét a vízi hal fogásában, hozzon ez a meghallgatás szerencsét az erdei vad fogásában.

A KÉSŐI GYERMEK

A nyusztos folyó, a vadas folyó felső folyásánál élt-éldegélt egy anyó és egy apó. Teltek a napok, múltak az éjszakák, és semmi nem történt velük. Egész életükben sem leányuk, sem fiuk nem született. Közben az apó már nagyon megöregedett, az anyó már nagyon megöregedett.

– Apó, hogy is mondjam meg, mi történt velem?

– Mi történt veled?

– Terhes lettem. Fiatalon, amikor a hátam még erős volt, amikor a hasam még erős volt, sohasem történt ez meg velem. Most lettem fogékony, vagy talán a halálom órája érkezett volna el?

– Anyó! Talán gyermekünk születik, hogy kettőnk életét tovább folytassa?

– Nem tudom én azt.

Éltek még vagy egy évig. Az anyó leányt szülő hasa szöglete mozgolódni kezdett, fiút szülő méhe szöglete mozgolódni kezdett. Leányt szülni való kuckóról gondoskodtak, fiút szülni való kuckóról gondoskodtak. A leányt szülni való kuckó, fiút szülni való kuckó készült. Lebetegedett, és megszülte a Nyíl-tollazó-hős-apát.¹

– Apó, isten fiút adott! – mondta az asszony.

Az apó odafutott hozzá, az apó odafutott, két kézzel fölkapta a fiát és ölbe vette, ölbe vette, nézett a sarkos ház hátsó sarkába, a szögletes ház hátsó szögletébe, de nevet nem talált. Fiának nevet adni neki nem adatott meg. Nézett másodszor is, később sem adatott meg neki, hogy fiának neves férfi nevét, híres férfi hírét adja. Erős férfivá, fortélyos férfivá növekedvén adatik majd neki istentől neves férfi neve, híres férfi híre.²

A fiú nőtt-növekedett. Hosszú ideig vagy rövid ideig nőtt, növekedett. Egy vagy két év múlva így szólt:

– Apám, ti anyámmal ölelitek, csókoljátok egymást, nekem is kedvem kerekedett asszonytársat, házastársat keresni.

Az apja azt mondta:

– Én már vénséges vén lettem a nyusztos folyó partján, a vadas folyó partján, de nő lakta vidéket nem ismerek, férfi lakta vidéket nem ismerek.

– Éjjel alváshoz, álmhoz nem jutok. Csak nyugtalanul járkálok. Ha nem mész leánykérőbe, én a nyakadat elvágom.

Mondja a fiának:

– De hát hova menjek?

– Hova menj? Van egy vége-érhetetlen nagy város, széle-érhetetlen nagy város. A város kellős közepén van a városi fejedelem, a városi hős háza. A városi hős apónak van három lánya. Legidősebb leánya a Nap-vállú-szépséges-cárleány, ne őerte menj leánykérőbe. A második leánya a Hold-vállú-hajfonatos-cárleány, őerte se menj leánykérőbe. Menj leánykérőbe a legkisebbik leányért, a Hamu-közt-parázs-közt-felnevelt leányért, őerte menj leánykérőbe!

Az apó befogta rövid farkú kancáját. „A fiamnak bizony mindkét dologban igaza volt. Előtűnt a vége-érhetetlen nagy város, előtűnt a széle-érhetetlen nagy város, a fiam helyesen mondta. Ifjúkoromban jártam itt, de nem láttam.” A város közepére tekintett, hát égig érő vasház van ott, földön nyugvó fémház van ott. Alul is be van aranyozva, felül is meg van aranyozva.

– Atyám, e mellett a ház mellett áll egy oszlop, az oszlopnak van hét gyűrűje, a hetedik gyűrűhöz kössed a lovadat.

Az apó az égig érő vasházhoz, a földig érő fémházhoz megérkezett, fogta a lovát, és kötőfékjénél a hetedik gyűrűhöz kötötte. Az apó ezután belépett a házba, az ikon előtt keresztet vetett, jó egészséget kívánt, és köszönt:

– Üdv néked, városi fejedelem, városi hős, férj és feleség.

– Légy üdvöz! Miféle varázsének hozott ide, miféle varázsige hozott ide?

– Varázsénekekkel a magam énekelte dolog hozott ide, varázsigével a magam igézte ügyem hozott ide.

– Messziről vagy közélről varázsoltad ide magad?

– Én csak idejöttem kettőtökhöz, leánykérőbe.

– Apó, ülj a sarkos ház sarkába, a szögletes ház szögletébe. Bizonyára éhes vagy, talán fázol is.

– Sem nem éhezem, sem nem fázom. Én hozzád leánykérőbe jöttem, rokonságot, atyafiságot kötni.

– Hallod-e, asszony! Leányt kell adnunk menyasszony-díj nélküli asszonyként, váltságdíj nélküli asszonyként.

Az asszony így vélekedik: – Te vagy az úr a háznál, te tudod.

– Nászuram, mondjad nászként, milyen menyasszonyi díjat kérsz?

– Melyik lányomért jössz leánykérőbe, a nagy lányomért, vagy a kis lányomért, vagy talán a középső leányomért? A nagy leányom menyasszonyi díja ez: neves asszony neve, híres asszony híre Nap-vállú-szépséges-cárleány; a középső leányom neves asszony neve, híres asszony híre Hold-vállú-hajfonatos-cárleány. A legkisebb leányomnak, neked megmondom, neves asszony neve nincsen. Ha menyasszonydíj nélküli asszonyként, váltságdíj nélküli asszonyként odaültetném majd sarkos házam sarkába, akkor neves asszony neve, híres asszony híre, menyasszony díja az legyen, hogy egy éjszaka eltelte alatt pirkadatig nőjön egy nyírfa. A nyírfán üljön öt fájd, a nyírfán üljön hat fájd; ezüst, arany fényeskedjék rajta, csilingeljen rajta. Legkisebb leányom neves asszony neve, híres asszony híre Ezüstös-aranyos-*leppe*-fejedelem-kisasszony legyen. Ha ez nem történik meg holnap reggelig, ha nincs öt fájd ülte nyírfa, hat fájd ülte nyírfa – akkor várjatok rám a fiaddal. Akkor haddal megyek ellenetek, téged a fiaddal együtt fogságba vetlek, börtönbe vetlek. Vége-érhetetlen nagy haddal megyek, széle-érhetetlen nagy haddal megyek. Menj hát haza, menj, nászuram!

Az apó sírva megy hazafelé.

– Ilyen nyírfát hogyan szerezzek?

Jobb szeme könnyét jobb kezével törli, bal szeme könnyét bal kezével törli.

A fia kérdi:

– Apám, miért sírtál?

– Nem sírtam én!

– Hogyne sírtál volna, sírtál bizony!

S íme fia jobb kezében tartja jobb szeme könnyét, fia bal kezében mutatja bal szeme könnyét.

– Hogyhogy nem sírtál, hiszen még most is sírsz!

– Azt parancsolta, hogy egy éjszaka alatt nőjön öt fájd ülte nyírfa nászom sarkos háza sarkába, neves asszony nevéért, híres asszony

híréért, Ezüstös-*sulang*-fejedelem-kisasszonyért, Aranyos-*leppe*-fejedelem-kisasszonyért.

– Ilyen csekélységért sírtál? Egy cseppet se bánkódj! Aludj nyugodtan feleségeddel a legmélyebb álom mélységén.

A férj és a feleség elaludt, fiuk hallja, hogy mindketten mélyen alszanak, hangosan horkolnak. Ezután kiment, egy ugrással megtette a fele utat, majd a nyusztos folyóba ugrott, a nyusztos folyó hét mélységű szentséges vizébe lépett. Árral lefelé úszott, sodortatta magát az árral, s íme, a város kellős közepébe meg is érkezett. A városi fejedelem, a városi hős egyik lékéből bukkant fel. Leült egy jégkupacra. Két kezét felemelte:

– Égi atyám, kedvem kerekedett asszonytársat, házastársat szerezni. E városi fejedelem, városi hős városába bocsáss hát le egy öt fájd megülte nyírfát. Sarkas háza sarkába bocsásd le. Asszonyom neves asszony neve, híres asszony híre Ezüstös-*sulang*-fejedelem-kisasszony, Aranyos-*leppe*-fejedelem-kisasszony legyen.

Szange³ azt mondta:

– Legyen úgy!

– Az esküvőre menni két aranyszőrű rénszarvast bocsáss le nekem, cifra végű két szánt bocsáss le nekem!

Szange megismételte: – Legyen úgy, menj haza!

Ő a hét mélységű szentséges vízbe beugrott, s nyomában légbuborékok szálltak föl. Félúton egy lék nyílásán át kijőve folytatta útját haza. Hát ahogy körülnéz, az apja háza mellett két aranyszőrű ló áll, cifra végű szánba fogva. Esküvői fogatra való lovak.

Az anyó felébredt. Ahogy a szemét felnyitotta, a ház kivilágosodott. Az anyó kiment, a lépcsőfeljáratra állt, s ahogy körültekint, két aranyszőrű ló áll ott. A nagy csodálkozástól keze-lába úgy elgyengült, hogy amikor vissza akart menni a szobába, az egyik lába a lépcsőfeljárón maradt. Az anyó sírva-ríva jön hát be. A fia megkérdi:

– Mi történt veled?

Az anyó így szólt:

– Én, esküvőre készülő asszony, kéz nélküli, láb nélküli rokkanttá váltam.

A fia megvigasztalta:

– Add csak ide a lábad.

Megfogta anyja lábát, nyállal megköpködte, ruhája szegélyével megtörölte, hát aranycipők, színarany cipők keletkeztek rajta. Tavaszi jégen csikorgó csizmában jár már az anyja, tavaszi jégen csikorgó cipőben jár már az anyja. Fiatalabb lett, mint azelőtt volt, szebb lett, mint azelőtt volt. Olyan lett, mint egy királyleány, vagy mint egy tündérleány.

Az asszony nekiállt főzőcskézni, főzött is valamit, el is készült vele. A férje felkelt.

– Enni, inni kellene.

– Házi sörös asztalt, méhsörös asztalt terítünk, házi sörrel lakomázunk, méhsörrel lakomázunk. Aztán násznépeستül elindulunk, hadastul elvonulunk. A nyusztos folyó partjáról, a vadas folyó partjáról megindulunk mint nyírott üstökű násznép.

Íme, vonulnak is hát, s harangzúgást hallanak, ezüst és arany csengése között, jön a násznép. A fiú pedig sohasem látott prémes erdei vaddá változtatta magát.

A vendégvárók rémüldöznek:

– Soha nem látott erdei vad násznépe jön.

A hős azt mondja erre:

– Soha nem látott erdei vad tán rosszabb nálatok?

Elnémultak. A násznép egyre közeledett, ezüst és arany csengése között érkeztek meg.

Az öreg hosszan tartó örömmel fogadta őket. Megölelik, megcsókolják egymást. Eközben a nászasszonyt, a nászurat sarkos ház hátsó sarkába, házi sörös asztalhoz, méhsörös asztalhoz ültetik. Házi sörös lakomába fognak, méhsörös lakomába fognak. Atyafiságot kötnek, rokonságot kötnek. Ezután leánybúcsút, legénybúcsút tartottak. A lakomára öt lovat vágtak le, a lakomára hat lovat vágtak le, holdas sok héten át ettek, hónapos sok héten át ittak.

Közben az ifjú férj és felesége a csengős függöny mögött, a bojtos függöny mögött megcsókolják, megölelik egymást. A fiú ráteszi a kezét a feleségére, ráteszi a lábát a menyasszonyára, ölelkeznek, csókolóznak.

A menyasszony két nénje meg a függönyös nyoszolyához lépett.

– Üdvözlünk, sógor! Ám húgocskánk, hogyan fogsz élni egy ilyen szőrös testű, még soha nem látott erdei vaddal?

A húguk azt válaszolta:

– Apádnál, anyádnál okosabb nem lehetsz. Ha kutyához adnak, kutyával fogsz élni, ha ördöghöz adnak, ördöggel fogsz élni.

Azután váratlanul két újabb nászmenet érkezett a városi fejedelemhez, a városi hőshöz. Mindkét idősebb leányt férjhez adták, menyasszonydíj nélküli nőként, váltságdíj nélküli nőként adták oda őket. Ezek meg így szóltak aztán a húgukhoz:

– Téged hitvány férfihoz adtak, szőrös testű, soha nem látott erdei vadállathoz, mi kettőnket azonban derék emberekhez, osztják férfiakhöz adtak feleségül.

A városi fejedelem, a városi hős lakomát rendezett, hiszen három leányát adta férjhez.

– Ősz hajú sok apóm, deres hajú sok anyóm, jöjjetek mind ide, leánybúcsút rendezek, legénybúcsút rendezek.

Közben azt mondta vendégei előtt a három vejének:

– Van három rénszarvasnak való legelőm, elküldelek oda benneteket. Aki közületek az első, a hatkezű kezes rénszarvast, hatlábú lábas rénszarvast elejti, azt hősnek nyilvánítom, s megteszem a város fejedelmének, a város hőségének. A második rénszarvast elejtő vőmet megteszem a városi fejedelem, a városi hős helyettesének. A harmadik rénszarvast zsákmányoló férfi pedig legyen vizet hordó inas, legyen bogrács alá tüzelő szolgáló.

Reggel virradatkor el is indult a három férfi a vad üzésére. A két osztják korábban indult, a szőrös testű, soha nem látott erdei vadállat hátramaradt. A város már messze elmaradt mögöttük.

– Jóságos Szange-atyám!

– No, mi kell?

– Bocsásd le nyilaimat, íjaimat, síléceimet, melyekkel ifjúkoromban vadászni jártam.

Szange vaslánc végén, fémlánc végén lebocsátotta ezeket.

– Az én nagyságos férfi nagyságomban, szélességes férfi szélességemben viselt sisakomat bocsásd le; páncélingemet, csattos szent övemet, huszonöt pudos szent kardomat bocsásd le.

– Rendben van – vélte Szange –, megkapod. – Vaslánc végén, fémlánc végén lebocsátotta őket. Sisakos páncélját a fejére húzta,

páncélingét, csattos szent övét felövezte, huszonöt pudos kardját felkötötte, vidraprémmel bevont süléceit a lábára rántotta. Nyilait, íját kezébe vette, megragadta őket, nekiiramodott. Úgy rohant, hogy száz szélvész kerekedett, vihar keletkezett. Hát amikor ott megállt, minden lépte nyomán egy kis tócsa keletkezett. Amint Jobb oldali jó szemével, bal oldali jó szemével körülnézett, hát látja, hogy a három rénszarvas legelőjére érkezett. A három rénszarvas feküdt.

– Ha a három rénszarvast fektében lövöm le, a rénszarvasok azt gondolhatják, könnyű dolgom volt, s futás közben nem tudtam volna elejteni őket.

Elreccsentett hát egy fát. A rénszarvas nyújtózkodott.

– Nyújtózkodtában lelőni ugyancsak nem lehet.

Harmadszorra egy erdei fát tört ketté; a rénszarvas a zajtól felriadva eliramodott. Üldözőbe vette. Íjára nyilat helyezett, futtában meghúzta, kilőtte, a rénszarvas felbukott. Elvágta a rénszarvas torkát, ráült a rénre, verítékét letörölte. Hátrafelé fülelve hallja, hogy két férfi jön, akik a három rén legelőjéről jöve észrevették, hogy ottan valaki vadászott.

– Menjünk gyorsan, vegyük üzőbe őt.

Amint a két osztják feltűnik, hát a nagy rénszarvas már elterülve fekszik, toroka is át volt már vágva.

– Menjünk el mellette, vegyük üzőbe a többi.

Azután továbbmenve látják, hogy a második rénszarvas is elterült már.

– Menjünk csak tovább!

A harmadik rénszarvast üldözik. Aztán felbukkannak a Rényelv-hosszú lápon, és észreveszik, hogy egy férfi ül a harmadik rénszarvason.

– Olyan ez, mint az ég fia, mint a föld fia, ember ilyen nem létezik!

– Mely föld fia vagy te?

Ő azt mondta:

– Én eltévedt vándor vagyok.

– Atyafi, a rénszarvasok miatt ne legyenek kétségeid, mi semmit sem adunk neked.

Ő azt mondta:

– Nem is kell nekem semmi, csak a három rényelvet adjátok nekem úti eledelül.

– Vedd és vidd csak, barátom!

Fogta a három rénszarvas nyelvét, iszákjába tette.

– Isten veletek!

– Isten veled!

Megfordult, visszaérkezett arra a helyre, ahol a páncéljait felvette, páncéljait ott levetette, páncélingét, csattos szentséges övét odatette hát, huszonöt pudos szentséges kardját is letette, vidraprémmel bevont sílégeit is letette.

– Atyám, jó Szange, sílégeimet emeld magadhoz.

Azután ment hazafelé. Apósához megérkezett, de nem mutatkozott előtte. Belépett a feleségéhez nagyságos férfi nagyságával, magasságos férfi magasságával. A felesége nagyon megörült neki. Olyan volt, mint egy született fejedelemfi, mint egy született hősi!

Így szólt a feleségéhez:

– A nénéd férjei három rénszarvast zsákmányoltak, mindketten holnap fognak megérkezni. Te vidd el apádhoz a három rénszarvasnyelvet. Ha apád majd megkérdez felőle téged, mondd: „Atyám, a férjem elejtett három rénszarvast, de nem volt elegendő ereje a hazahozatalukhoz. Elhozta hát a három rén nyelvét. Megfőzöd-e őket, apám?”

– Hozd csak, hozd, megfőzöm őket – mondta az apja. A leánya elvitte, apjának odaadta őket.

Az öreg feldarabolta a két idősebb veje hozta rénszarvasokat is. Szétvágja a fejüket, s egyikben sincs nyelv. Az öreg megfőzte a rénfejeket, aztán megkérdezte a vejait:

– Láttatok-e útközben valakit, találkoztatok-e valakivel?

– Nem láttunk senkit, nem találkoztunk senkivel.

– És hová lett a három rénszarvas nyelve?

– Éhesek voltunk, az úton megfőztük és megettük.

A legfiatalabb vejéért küldött valakit:

– Hívjátok ide a legfiatalabb vőmet. – A legfiatalabb veje odaérkezett.

Jött, az apósa kifaggatta: .

– Miféle zsákmányt ejtettél?

– Lőttem három nagy rénszarvast.

– Sógoraidat láttad-e útközben?

- Láttam őket.
- Melyikőtök ejtette el az első nagy rénszarvast?
- Mindhárom rénszarvast én magam ejtettem el.
- Hívjátok ide a két idősebbik vőmet is!

A két veje odament, az apósa házába.

- Légy üdvözölve.
- Légy üdvözölve, légy üdvözölve!

Az após megkérdezte a legidősebb vejét:

- Az első nagy rénszarvast melyikőtök lőtte le?

A vő így szólt:

- Az első rénszarvast én magam lőttem meg.
- No, középső vő, a második nagy rénszarvast melyikőtök lőtte

meg?

A középső vő azt mondta:

- Mindkét nagy rénszarvast magam lőttem le.
- A rénszarvasok nyelvei hol vannak?
- Megettük az úton.
- Legfiatalabb vő, láttál-e valakit útközben?

– Láttam a két sógoromat, ők nem látták, ahogy a három rénszarvast éppen elejtettem, mert én ejtettem el mind a hármat, ők ezt nem tudták, csak azt közölték velem, hogy a rénszarvas húsából részt nekem nem adnak. Nekem nem is kell – válaszoltam nekik –, adjátok nekem a három rénszarvas nyelvét, s ezt meg is tették. Aztán hazajöttem, odaadtam a feleségemnek, a feleségem elhozta az apja házába, a három rénszarvas nyelvét az apjának adta, azokat üstben megfőzték.

Az öreg azt mondta:

– Valóban, üstben főztem őket meg, ti ketten meg egyáltalán nem ejtettetek el rénszarvast. – Az öreg hajuknál fogva megragadta őket, kidobta mind a kettőt, nyakukat karddal kettévágta.

Holdas sok héten át ettek-ittak, hónapos sok héten át ettek-ittak, ezzel a szerencsével élnek most is, fognak élni később is. Az éneknek is vége, a mesének is vége.

AZ ÉGIGÉRŐ LEGÉNY

Élt egy éigig érő hős
tokhal-fogó városban,
lazac-fogó városban;
ez az éigig érő hős
megyen az Obhoz.
– Nősülnék már – gondolja.

Odaér az Ob-öreghez, Panytyege-áj-olyhoz. Megnősült hát,
megnősült s hazautazott.

Az Ob-öreg¹ így szólt:

– Menjetek, öljétek meg Égigérő legény népét. Egyedül Égigérő
legényt és leányomat hagyjátok meg.

Égigérő legény hát hazaérkezett. A feleségével kettesben éltek-
éldegéltek. Égigérő legénynek egy éjjel ki kellett mennie. Kilépett hát
a házból. Dolgát elvégezvén nagy lármát hallott, öreg kutyák ugattak
feléje, fiatal kutyák ugattak feléje:

– Megölték kölykeinket az ő felesége miatt.

Égigérő legény visszairamodott a szobába, kardot rántott, a
feleségét lekasabolta, az ablakon át kihajította.

– Téged ugatnak az öreg kutyák, a fiatal kutyák téged ugatnak.

Égigérő legény mélyen elaludt. Egy hétig feküdt. Egyszer azután
felkelt. Hódprém bundát öltött, s kilépett a házból. A tenger túlsó
partjára tekintett: hát egy nagy csónak jön. A nagy csónak a parthoz
érkezett, szablyavégre támaszkodva egy hős pattant a partra, s a
város felé tartott. Lépteitől rengett a bőrös föld, a szőrös föld, mintha
puha, jó nyírhéj edény lenne. Nagy hangossággal. Odaérkezett a
város áldozóoszlopához.² Ráütött a város áldozóoszlopára:

– Égigérő legény, hősként halljad, bátya!

Az Égigérő legény gondolkodott:

– Honnan lenne nekem egy öcsikém?

Odasietett hát bátyjához:

– Légy üdvözölve, bátya, Égigérő legény! Még nem láttál engem, még nem hallottál rólam. Térdmagasságban-cibáló-hősnő-szülte-legénynek hívnak, az vagyok én.

Az Ob-és-nadimi-Nadim-hős az Égigérő legényt felkereste hát:

– Égigérő legény, néném fia, légy üdvözölve.

– Üdvözöllek Ob-és-nadimi-Nadim-hős.

Beléptek a házba, leültek árpasörrel lakomázni, leültek méhsörrel lakomázni. Az Ob-és-nadimi-Nadim-hős így kezdett beszélni:

– Égigérő legény, néném fia, a szamojédok lakta parton vannak asszonyaink. Menjünk oda megnősülni. Ügyelj arra, Égigérő legény, nehogy a kutyákkal tréfálkozzál. Ha neked nem volna pénzed, nekem van sok, ha neked vörös kendőd, fekete kendőd nem volna, nekem van sok; ha neked vörös prémed, fekete prémed nem volna, nekem van sok. Égigérő legény, élj boldogul!

A Térdmagasságban-cibáló-hősnő-szülte-legény maradt, az Ob-és-nadimi-Nadim-hős hazament, ősz lett. Az Égigérő legény olyan türelmetlen lett, mintha tetvek harapdálták volna, bolhák harapdálták volna. Felkelt, topogott a padlón, öcsikéje, a Térdmagasságban-cibáló-hősnő-szülte-legény a feleségével aludt, kezüket is egybefonták, lábukat is egybefonták. Ő meg azt gondolta: „Mégragadom az öcsikém lábát.”

Odament, s megragadta öcsikéje lábát. Az öcsikéje felpattant, páncélingét magára vette, kardot a kezébe:

– Bátyám, honnan törtek rád nyershús-evő szamojédok?²

– Öcsikém, sehonnan sem törtek rám. Menj, öcsikéin. Siess a hét tóhoz. Ott hét rénszarvas barangol. Tereld őket haza. Kösd őket a szarvuknál fogva oda az istennek szentelt fa vastag tövéhez!

Az öcsikéje így hát elfutott. Megtalálta a rénszarvasokat, haza is terelte őket. Az istennek szentelt fa vastag tövéhez kötve valamennyit, bátyjához ekképpen szólott:

– Égigérő legény, hallod-e! Hős módjára megszereztem a rénszarvasokat!

– Menj, keltsd fel a falu leányait, a falu legényeit.

Ismét elfutott.

– Keljete fel! A ti hőstök hív titeket.

Az öregek felkeltek hát, mind. Az istennek szentelt fa vastag tövénél gyülekeztek. Az Égigérő legény jött:

– Na, öregek, áldozati imát imádkozzatok!

Az öregek akkor kezdték megérteni, hogy miről van szó. Egy apó megkérdezte:

– Égigérő legény, milyen adományokért imádkozzunk?

– Öregek, imádkozzatok. Vörös prémes vadra megyek vadászni, fekete prémes vadra megyek vadászni.

Az öregek ezért imádkoztak:

– Vörös prémes vadra vadászni járj szerencsével, fekete prémes vadra vadászni járj szerencsével!

– Öregek, öljétek le a rénszarvasokat!

Az öregek leölték a réneket.

– A húsukat hova tegyükhöz?

– Legyen a tietek, öregek, főzzétek meg a húsukat magatoknak!

Ők meg mindketten hazamentek. Az Égigérő legény az öcsikéjével egy régebben megölt rénbika fejét fazékban megfőzte, mikor a rénbika feje megfőtt, vettek a fazékból, asztalhoz ültek, s az öregebbik megszólalt:

– Öcsikém, menj, fogj be nekem két rént, s magadnak is fogj be két rént!

A Térdmagasságban-cibáló-hősnő-szülte-legény felesége felcsattant, s szidalmazta férjét:

– Éppen most tartod alkalmasnak az időt arra, hogy vörös prémes vadra vadászni indulj?

Egy öregasszony meg felkapva egy fadarabot, azzal ütögette a feleség hátát:

– Miért akarod a férjedet itthon tartani? Kiszáritod a szerencsédét. Ha leányt szülsz, itthon vagyok, ha fiút szülsz, akkor is itthon vagyok.

Az Égigérő legény az öccsének így szólt hát:

– Na, öcsikém, menjünk csak kettesben vörös prémes vadra vadászni, fekete prémes vadra vadászni!

Felszálltak rénszánjaikra, s mindketten elhajtottak. Hat tó mellett mentek el, megérkeztek a hetedik tóhoz. A hetedik tóban volt három sziget, ők a középső szigetre tartottak. Rénjeiket ott megállították.

– Na, öcsikém, maradj itt, építs egy, a nyílnak áthatolhatatlan rőzsekunyhót. Én elmegyek száz mókuscspadámot megnézni, száz réncspadámot megnézni.

El is ment, az öccse meg ott maradt egy, a nyílnak áthatolhatatlan rőzsekunyhót építeni. Az Égigérő legény hirtelen felszállt szánjára, és két rénszarvasával elindult. Ment-mendegélt. Idegen férfi ledöntötte fatönkökhöz érkezett, és talált itten két frissen sarjadt vesszőcskét. Két rénjét a két vesszőcskéhez kötötte, ő maga meg beszélni kezdett:

– Ha elevenen jövök vissza, akkor elviszlek titeket innen, két rénszarvasom, ha meghalok, semmisüljétek meg itt, rothadjatok itt!

A hajánál fogva földhöz verte, medve-öreggé varázsolta magát. Azután futott-futott, és könnyű farú nyúllá varázsolta magát.

Egyszerre csak megközelítette a szamojéd várost. Beesteledett. Bagollyá⁴ varázsolta magát, s egy istennek szentelt fa csúcsára telepedett le, ott kezdett hát üldögelni.

Egy szamojéd öregnek három fia volt. A legidősebb fia a Fekete-holló-lakka-bálvány, a középső fia a Fekete-szemű-lakka-bálvány, a legkisebb fia a Fekete-fonal-lakka-bálvány. A fiúk az apjuk háza felé lépegettek. Odaérve bementek a házba, és beszélni kezdtek:

– Édesapánk, mikor érkeznek meg a húgaink férjei? Meddig fogjuk még mások leendő feleségeit táplálni?

A Fekete-holló-lakka-bálvány így szólt:

– A húgom férjét, az Égigérő legényt, ha nyáron talál megérkezni, a fartőke evezőlapátjával ütöm agyon.

A Fekete-szemű-lakka-bálvány így szólt:

– Az Ob-és-nadimi-Nadim-hőst, ha télen talál megérkezni, az ostor fagyos nyelével ütöm agyon.

Apjuk, az öreg szamojéd így szólt:

– Mit hazudoztok, mit fecsegtok, semmi szükség erre!

Kimentek hát a házból, és otthonuk felé lépdeltek. Az istennek szentelt fa felé néznek, s lám, egy bagoly ül ottan. A Fekete-holló-lakka-bálvány így szólt:

– Ez ördög hozta bagoly. Ha a fa belseje nem lenne vasból, teljesen összeroppant volna.

A Fekete-holló-lakka-bálvány így szólt:

– Forduljunk vissza az apánk házába!

Visszamentek hát, és így beszéltek:

– Apánk, az istennek szentelt vasbelsejű fára egy bagoly ereszkedett le.

Az apjuk meg rájuk rivallt:

– Menjetez már haza, és hagyjátok a baglyot!

A fiúk kiléptek a házból, hazafelé mendegéltek. A bagoly egymaga maradt ottan. A fa tetejéről a földre ereszkedett le. A hajánál fogva a földhöz verte magát, és hermelinné változott. A lányok lakóháza mellé ment, s ottan ekképp fohászkozott:

– Bárcsak a leányok őrző asszonyának szükségre kelljen mennie.

A leányokat őrző asszony igyekezett is kimenni. A két leány azt gondolta: „Mi ketten is kimegyünk.”

Kiléptek a házból, a nagyobbik leány azt mondta:

– Leányőrző asszony, nézz a hold felé. Az Égigérő legény, az én emberem, mikor érkezik ide?

A leányőrző asszony a hold felé tekintett, a szemét félig behunyta, s szólt:

– Térjetez vissza a házba, a férjeitez nemsokára megjönnek.

A két leány visszament szobájába. A leányőrző asszony pedig kint maradt. A város kapuját elhagyta. Az Égigérő legény ott feküdt a szemét között. A leányőrző asszony itt észrevette.

– Égigérő legény – szólt –, miért fekszel szemét és széna között?

– Leány őrző asszony, vigyél be engem a leányok házába!

A leányőrző asszony a hajánál fogva megragadta, ízibe csukafivá varázsolta. Hazavitte hát és a függönyös nyoszolyára dobta. A feleségével egymás nyakába ugrottak, csókolóztak.

A kisebbik leány szidalmazta a leányőrző asszonyt:

– Bezzeg az Égigérő legényt behoztad, a házba becsempészted. De hol van az én emberem, az Ob-és-nadimi-Nadim-hős?

A leányőrző asszony így szólt:

– Ne szidalmaztatok!

Házi sörös lakomához ültek, méhsörös lakomához ültek. Az Égigérő legény beszélni kezdett:

– Na, két leány, hozományotokat, a sok női ruhát hányjátok be egy hét rénszarvas bőréből varrott zsákba! Hozátok, leányok, a ruháitokat!

A leányőrző asszony is hozta a saját ruháit. Becipeltek egy hét rénszarvas bőréből varrott zsákot. Ruháikat a zsákba hányták. A leányőrző asszony szólt:

– Én sem maradok itt.

– Na, leányőrző asszony, ülj a zsák fenekére.

A leányőrző asszony visszaszól:

– A zsák fenekére bizony nem ülök, ülted a két leányt a zsák fenekére!

A két leány a zsák fenekére ült hát; a leányőrző asszony fölülre ült. Kiléptek a házból. Az Égigérő legény medve-öreggé varázsolta magát. A zsákot a vállára vette és elfutott. Ment-mendegélt. Odaérkezett a két rénszarvasához. A leányőrző asszonyt és a két leányt kiszórta a zsákból. Felszálltak a rénszarvasszánra. A rénszarvasok nekiiramodtak. Megérkeztek a szigetre az öccséhez. Az Öccse kilépett a kunyhóból, és beszélni kezdett:

– Égigérő legény, bátyám, hallod-e: ez a bőség és dúskálódás nekem nem kell. Menj a szigetnek arra a földnyelvére, építsetek ottan kunyhót!

A sziget földnyelvére mentek, nekiláttak kunyhót építeni. Reggel érkeztek oda, estig a kunyhó elkészült. Házi sörös lakomához ültek, méhsörös lakomához ültek.

A szamojédok meg egyszer csak nézik a leányok házát: a leányoknak nyoma sehol nincsen. Hadat kezdtek gyűjteni. Az öreg reggel fogott a hadgyűjtéshez, estig összegyűlt a had. A szamojéd-öreg akkor azt mondta a legidősebb fiának:

– Mennyi szamojédot gyűjtöttél a seregbe, számold össze!

A fia megszámolta: háromezerhez ötven férfi hiányzott. Akkor aztán a leányait kezdte kerestetni a szamojéd-öreg. Mentek a nyomok mentén. Megérkeztek az Égigérő legény lakta három szigetre.

A Térdmagasságban-cibáló-hősnő-szülte-legény egy elől nyitott köpenyt öltött, és kilépett házából. Kilépett, s íme, a szamojéd-öreg állt szemben vele. A szamojéd-öreg gyalázni kezdte:

– Apátlan, anyátlan fattyú vagy, Égigérő legény, hogy a mi korunkban te eleven nőt rabolsz, eleven embert rabolsz.

A Térdmagasságban-cibáló-hősnő-szülte-legény beszélni kezdett:

– Szamojéd atyafi-öreg, én tenálad nem jártam, eleven nőt nem raboltam. Kifolyt szemeddel, megsüketült füleddel tán nem látod, tán nem hallod, hogy én a Térdmagasságban-cibáló-hősnő-szülte-legény vagyok!

A szamojéd-öreg fekete harkály csőréhez hasonló éles nyilat vette elő. A Térdmagasságban-cibáló-hősnő-szülte-legény egy rántással feltárta mellét.

– Atyafi-apó, kifolyt szemeddel, megsüketült füleddel lőjj a mellemre!

A szamojéd-öreg lőtt is. A nyíl mellének csapódva darabokba tört. Egyik darabja az ég felé ment, a másik darabja a földre pottyant. Az ég felé ment darabja sírva fakadt:

– Anyád szülte ezer bordádat hiába hoztad ide, saját halálodba hoztad őket.

A szamojéd-öreg egy második nyilat rántott elő, újra lőtt. Ez a nyíl ugyancsak darabokra tört. Harmadik nyilat rántott elő, újra lőtt, de az is darabokra tört ott. Akkor aztán a Térdmagasságban-cibáló-hősnő-szülte-legény így vélekedett:

– Szamojéd-atyafi-öreg, többet ne lőjj rám, most rajtam a sor.

Belépett a kunyhójába, vette mókuslövő iját s három mókuslövő nyílveszőt. Kilépett a kunyhóból.

– Na, szamojéd-öreg, tárjad fel melledet.

A Térdmagasságban-cibáló-hősnő-szülte-legény a nyílveszőt az íjra tette, az íjat felajzotta, s lelőtte a szamojéd-öreget. Anyja szülte erős vállát a kellős közepén találta el. Minthogy a szamojédok télen jöttek, a szamojéd-öreget a nyílvesző a hóban sodorta tova, háromversztnyire sodródott.

Kirántotta a második nyílveszőt, a Fekete-holló-lakka-bálványra lőtt, őt is a hóba sodorta. A Térdmagasságban-cibáló-hősnő-szülte-legény így szólt:

– Fekete-holló-lakka-bálvány, apád elrejtett kincsét keresed tán itt a hó alatt?

Kirántotta a harmadik nyílveszőt, a Fekete-szemű-lakka-bálványra lőtt, s őt is a hóba sodorta:

– Atyafi, itt tán apád elrejtett kincsét keresed?

Belépett a nyílnak áthatolhatatlan rőzsekunyhóba, házi sörös lakomához ült, méhsörös lakomához ült. A házi sörös lakomázással elkészült, a méhsörös lakomázással elkészült. Az ikon előtt keresztet vetett, s lefeküdt.

Az Égigérő legény felesége pedig megszólalt, lármázni kezdett:

– Ki van abban a kunyhóban?

– Ott van a Térdmagasságban-cibáló-hősnő-szülte-legény, az öcsém. Hadmenet, nászmenet lesz.

– Én odamegyek az öcsikédet megnézni!

– Menj!

A szamojéd leány belépett a kunyhóba. A Térdmagasságban-cibáló-hősnő-szülte-legény ott feküdt, mélyen aludt. A szamojéd leány felkeltette:

– Légy üdvözölve, Térdmagasságban-cibáló-hősnő-szülte-legény!

A Térdmagasságban-cibáló-hősnő-szülte-legény felpattant:

– Üdvözöllek, ángyom!

A szamojéd leány beszélni kezdett:

– Van nekem itt három bátyám, valóban hősök ők. Tőlük vagy megmenekülsz, vagy nem menekülsz meg. Elárulom neked, hogy van nekik egy fortélyuk. Amikor elkezdenek küzdeni, verekedni, nekik – hármójuknak – csak egy haláluk van.⁵ A halálukat egyik hajgálja a másiknak, így azután mindig meggyógyulnak. Amikor látod, hogy dobálgatni kezdik a halálukat, ragadd meg azt a kezedbe, dugd a kebledbe, akkor aztán bizonytal megmenekülsz tőlük.

A szamojéd leány ezután visszament a saját kunyhójába. A Térdmagasságban-cibáló-hősnő-szülte-legény pedig felöltözött. Fekete harkály csőréhez hasonló éles nyilat, a harcoláshoz alkalmas íjat vett elő, az ikonnál keresztet vetett, s kilépett a kunyhóból. A fekete harkály csőréhez hasonló éles nyilat az újra tette, kilőtte s az akkorát dördült, mint az Ob jege, ha reped, s a szamojéd hősnő ott áthatolt. A szamojéd hősnő teljes tüdőből kiáltott, úgy hallatszott, mint a hét Ob jegének rianása.

Embereket hívtak a harcba, az Ob-és-nadimi-Nadim-hősnő ezt a hírt hallotta, szánra szállt, és gyorsan oda termett. Megérkezésekor az Égígérő legény kilépett kunyhójából, és köszöntötte:

– Ob-és-nadimi-Nadim-hősnő, légy üdvözölve!

– Légy üdvözölve, Égígérő legény, néném fia!

A nyílnak áthatolhatatlan rőzsekunyhóba beléptek mindketten. Házi sörrel lakomázni leültek, méhsörrel lakomázni leültek. Soká ettek, soká ittak, s akkor az Ob-és-nadimi-Nadim-hősnő beszélni kezdett:

– Meddig fogunk még enni-inni? A Térdmagasságban-cibáló-hősnő-szülte-legény meddig fog egyedül harcolni? Nosza, lépünk mi is csatasorba!

Ők is harcra léptek. A falu utcáján térdig emelkedett a vér. A szamojéd hősök menekültek. A Térdmagasságban-cibáló-hősnő-szülte-legény hátulról üldözte őket. A szigetre érkeztek, ottan újból küzdeni, verekedni kezdtek. A szamojéd hősök elerőtlenedtek. Egyikük kivette kebléből hármójuk közös halálát, s tovahajította. Egyik hajítja a másiknak, az meg tovább a harmadiknak. A Térdmagasságban-cibáló-hősnő-szülte-legény a kezével elkapta közös halálukat. A kezébe véve megölte a halálukat. A szamojéd hősök eszméletlenné váltak, kezdtek kimúlni.

A Térdmagasságban-cibáló-hősnő-szülte-legény az egyik szamojéd hőst földhöz vágta, páncélja gombjait letépdeste. Míg a szamojédtól a lelke végleg megvált, az erdős partra sok szigetet rúgott, a puszta partra sok szigetet rúgott. Az osztják hős egy kicsi kést húzott ki a zsebéből, és átvágta a szamojéd torkát. A szamojéd teli tüdőből felüvöltött, toroka hangja, kiáltása hangja több mint háromversztnyire elhallatszott.

A második szamojéd hőst a levegőbe dobta, de az abban a szempillantásban nekiesett a Térdmagasságban-cibáló-hősnő-szülte-legénynek. A szamojéd hőst földhöz vágta hát. Páncélja gombjait letépdeste. Míg a szamojédtól a lelke megvált, kínjában az erdős partra sok szigetet rúgott, a puszta partra sok szigetet rúgott. Akkor aztán a páncélját teljesen feltárta, vette a kicsi kését a zsebéből, és átvágta a szamojéd torkát. A szamojéd teli torokból üvöltött.

A harmadik szamojéd hőst fölfelé dobta. A Térdmagasságban-cibáló-hősnő-szülte-legénnyel még egymásnak estek. Még birkóztak, verekedtek egy darabig. Egyik ember sem tudta a másikat földhöz teremteni. A szamojéd hős istenéhez⁶ kezdett hát imádkozni:

– Engem ebből a halálomból ments ki, neked három rókát akasztok oda áldozatul!⁷

Ezzel a szóval a szamojéd hős a Térdmagasságban-cibáló-hősnő-szülte-legényt földre fektette, a páncélja gombjait kezdte tépdesni. A Térdmagasságban-cibáló-hősnő-szülte-legény istenéhez kezdett imádkozni:

– Engem ebből a halálomból ments meg, én neked háromszoros páncélinget adok áldozatul!

A szamojéd szólt:

– Isten bizonytal szarik a te páncélingeidre.

E szó után a Térdragasságban-cibáló-hősnő-szülte-legény a szamojédot földhöz csapta, a szamojéd hős páncélja gombjait letépte. Míg a szamojédtól megvált a lelke, kínjában az erdős partra sok szigetet rúgott, a pusztá partra sok szigetét rúgott. A szamojéd hős torkát átvágta ugyan, a szamojéd mégis beszélni kezdett.

– A torkomat átvágni ugyan átvágod, de a fejbőröm hajastul⁸ ne nyúzd le. Nagy varázstudományomat ha elveszed, kis varázstudományomat mégis hagyj meg.

Mikor azonban a torkát átvágták, a szamojéd hős meghalt. A Térdragasságban-cibáló-hősnő-szülte-legény leült hát pihenni. Egyszer csak odanééz és látja, hogy a szamojéd hős bagollyá⁹ varázsolta magát; egy fa tetején ül.

– Térdragasságban-cibáló-hősnő-szülte-legény – szólt a szamojéd hős –, bagollyá varázsoltam magam. Az út, amelyen mennem kell, el lesz jegesedve. Te lépkedj a jég tetején énmögöttem!

Mindketten megérkeztek hát a tenger túlsó partjára. A bagoly itt beszélni kezdett:

– Na, te meghagyta nekem a kis varázstudományomat, én hát most a szamojéd földre megyek ottani sok népemhez, te, Térdragasságban-cibáló-hősnő-szülte-legény, te is menj a saját földedre!

A bagoly gyorsan hazaröpült a szamojéd földre, a Térdragasságban-cibáló-hősnő-szülte-legény is elindult az ő saját országát keresni. Hosszú ideig ment, rövid ideig ment, megérkezett a saját földjére, ő az Égígérő legény, a bátyja városában tűnt így fel. Az éles szeműek észrevették őt. A bátyjának szóltak is:

– Égígérő legény, az öcsikéd jön. A keze ereje nem merült ki, a lába ereje nem merült ki.

Megparancsolták hát, hogy két rénszarvast fogjanak be, s a szánt eléje küldték. Szánra ültették, a városba bevitték. Egymás nyakába ugorak, szorongatták egymást, csókolták, ölelték egymást. Beléptek

azután a házba, leültek házi sörrel, méhsörrel lakomázni. Égigérő legény közben megkérdezte:

– Na, Térdmagasságban-cibáló-hősnő-szülte-legény, hány szamojéd hőst öltél meg?

– Én, bátyám, megöltem hét szamojéd hőst, hat szamojéd feje bőrét hajastul lenyúztam, a hetedik szamojéd hős feje bőrét hajastul nem nyúztam le. Hogy mennyi népet öltem meg, a számukat sem tudom.

Akkor aztán az Égigérő legény hét évig harcolva barangolt. Kószálás közben felesége fiút szült. A feleségét kérdezni kezdte hát az Égigérő legény:

– Honnan vetted hősedet, aki a házában van?

A felesége így válaszolt:

– Apátlan-anyátlan fattyú; amikor vörös prémes vadra vadászni akartál menni, fekete prémes vadra vadászni akartál menni, én akkor megmondtam neked, hogy belsőm zuga mozgolódni kezdett, de te mégis vadászni igyekeztél. Teutánad született fiam ez.

Akkor aztán a fiú az apja lábához borult, az apja a kereszt jelét vetette rá. Aztán a fiú felkelt hát. A fiú felkelt, az apjával megcsókolták egymást, összecsódtették a falu lányait, a falu legényeit. A falu lányainak, a falu legényeinek megparancsolták, hogy készítsenek elő hét áldozatot. Az istennek szentelt fa^u vastag gyökeréhez egy szíjra kötve hét rénszarvast hoztak. A falu lányainak, a falu legényeinek megparancsolta az apa és fia:

– Az egy szíjra kötött hét rénszarvast öljétek le itt az istennek szentelt fa vastag gyökerénél!

Az Égigérő legény testvérei kérdik:

– Húsukat hová vigyük?

– Legyen a tiétek, főzzétek meg magatoknak.

Egy másik öreg megszólalt:

– Nekem nincs fazekam.

– Na, ha nincs fazekad, adok neked fazekat.

Az öregek felvidultak, az öregek leültek, és egy álló hónapig pálinkát ittak. Az ivó ember iszik, a táncoló ember táncol, a muzsikáló ember muzsikál. Ilyen boldogságban, ily módon egy hónapon át isznak, és még most is élnek, ha meg nem haltak.

AZ ÖREG MEG AZ UNOKÁJA

Egy öregember élt-éldegélt nappalokon át, éjszakákon át. Hosszú ideig élt-e ő, ki tudja, rövid ideig élt-e, ki tudja. Este cobolytakaró, hódtakaró alatt aludt. Egyszer csak kívülről zajongást hallott:

– Vagy hadsereg jön ránk, vagy nászmenet jön ránk – hozták az öregnek hírt. Az öreg már korossá vált. Páncélinge a kardjával az ágya fejénél állt. Szemügyre vette őket:

– Jobb, ha páncélingemet nem öltöm fel, s a kardomat nem övezem fel. Ha a föld valamelyik távoli szögletéről hatalmas, erős ember jön hozzám, egyenes szóval, egyenes beszéddel könyörgök majd hozzá.

Rókaprém kabátját vette fel, s lehajtott fejjel lépdelt, leverten, mint egy haragvó állat. A nép ment, a kikötő felé ment. Amerre a nép ment, ő is arrafelé lépegetett. Az út közepére érkezett. Hátulról ekkor léptek zaja hangzott fel.

– Talán valamilyen távoli vidékről egy hatalmas, erős lény jön most ide? Jobb, ha nem látom, amikor megölnék!

Az meg nemsokára utolérte őt, eléje termett, és neki azt mondta:

– Jé, apám apja, miért lépdelsz lehajtott fejjel, leverten, mint egy haragvó állat. Te ember, ketten jönnek ott: az Égigérő legény, a te anyai nagynénéd fia jön, s a Sodrott-zsinór-ízés-fa, az én anyai nagynéném fia jön.

Így lévén el is ment. Az öreg hátulról tetőtől talpig végigszemlélte: olyan haj fonatot hordott, hogy a sarkát verdeste, az ámyékleke¹ pedig hét kopjanyélnyi magasságban fent járt. Az öreg hát felvidult:

– Ha ilyen hajfonatos hős, szépséges hős öregapjának szólít, hát akkor jövődő napjaimban mi történhet velem?

Az öreg szinte tánkra perdült, s ahogy csak erejéből telt, ő is igyekezett le a partra. Amikor ő a partra érkezett, az unokája térdig a vízbe gázolva állt ott. Föntről egy nagy csónak jött, az árral úszott. A nagy csónakban két hős feküdt. A nagy csónak az árral hosszú ideig úszott, az árral rövid ideig úszott, a kikötőben kötött ki a partra. A két hős a partra szállt. Az ő unokájával köszöntötték, üdvözölték

egymást s elkezdtek erejüket összemérni. Az ő unokája azt a két hőst hirtelen felemelte, letette, mindkettő egy időre térdre ereszkedett, az ő unokáját az a két hős hirtelen felemelte, majd letette, mint egy ölnyi deszkát. Aztán kézen fogták egymást s felfelé lépegettek a partra, őhöz érkeztek, köszöntötték, üdvözölték, s vele együtt hágtak fel a partra. Miután felhágtak a partra, öt lovat vágtak le a lakomához, hat lovat vágtak le a lakomához. Hónapos sok héten át, holdas sok héten át ettek, ittak.

Aztán nekifogtak kockát vetni, hogy honnan vegyenek feleséget. Kockát vetettek, vetették. A szamojéd oldalon volt egy szamojéd hős-öregnek nyolcszáz fia, mindegyik fiától nyolc fiú született. Volt még három lánya is. A legidősebb leánynak az Égigérő legénnyel folyt együvé a köldökvére, a középső leánynak a Sodrott-zsinór-izés-fa legénnyel folyt együvé a köldökvére, a legfiatalabb leánynak az ő unokájával folyt együvé a köldökvére.²

Így hát meglették a helyet, ahonnet feleséget fognak venni. Egymásnak ugyanakkor megmondták, megmondták egymásnak, hogy mikor fognak odamenni. A két hős hazament a saját országába, ők ketten, az unoka és az öregapja, ahogy összetalálkoztak, azontúl folytonosan együtt járkáltak. Egy szép napon azonban megszűnt együttjárásuk. Két napja vagy tán három napja nem jártak együtt, amikor az írnoka elment az öregapjához. Az öregapja nem volt otthon.

– Öregapám hova ment?

Öregapja elmenetelének ez már a harmadik napja volt.

– Nektek feleséget szerezni ment.

Erre aztán az unokája hazament. Sebtében befogta a rénszarvasait. A város közepétől ösztökélte a rénszarvasait. Azok a város fölé emelték s vitték. Az öregapja a város kapujának a nyílásán ment éppen keresztül. Még dél sem lett, amikor utolérte az öregapját. Az öregapja a rénszarvasaival futva ügetett, ő a rénszarvasait ösztökélte, azok az öregapja fölé emelték, vitték. Amikor az öregapja fölfelé tekintett: – Mi a csoda ment itt fölöttem el? – akkorra az unokája már messze elől robogott. Az öregapja is teljes erejéből jól haladt.

Hogy ők ketten hosszú ideig mentek-e, ki tudja, rövid ideig mentek-e, ki tudja. Egyszerre csak mind a ketten megjelentek a Rén-

nyelv-húzó-tiszta-lápon. A láp közepén három zsombék volt. Az öregapa a három közül a középsőre azt mondta:

– Hajtsd a rénszarvasaidat oda! Azon a zsombékon a hadsereg, a nászmenet ottjártakor vereségek voltak, azon a zsombékon; és győzelmek is voltak azon a zsombékon.

Ők ketten arra a zsombékra érkeztek. Ekkor szállóhelyet készítettek ők ketten. Nekifogtak tápláló gabonát, száraz gabonát főzni.

Egy időn át éltek kettesben, éldegéltek kettesben. Az unokának egyszerre csak eszébe jutott, hogy elmegy megszemlélni a várost, öregapja ott maradt, ő felszállt a rénszarvasaira, rénszarvasai felemelték, vitték. A Rén-nyelv-húzó-tiszta-lápból partra szállt. Sötét fájú, sűrű erdőbe érkezett. Rénszarvasait egy, abban az évben sarjadt bokorra kötötte, ő maga kiugrott a szánból, s földhöz verve rókává varázsolta magát. Róka képében mendegélt tovább. Száz vargabetűt csinált ide, száz vargabetűt csinált oda, róka képében. Aztán nyúllá varázsolta magát. Nyúl képében kezdett menni. Ment, ment s megérkezett egy erdőirtás helyére. Ekkor már besötétedett az ég. A városból a nép zajongása hallatszott, ő a városhoz közel járt már. A városban a kisgyermekek szénából készült labdát rugdaltak. Ő megperdült és város-nagy, falu-nagy óriás bagollyá³ varázsolta magát, s leereszkedett a város közepén az erős áldozóoszlop tetejére.⁴ Ha a puh-puh szót rikácsolta, a falu kutyái úgy morogtak, mint ahogy a fazék forr. A gyerekek megriadtak. Elkezdtek hazafelé futni, huss, huss, hogy minden gyerek futtában majd a lábát törte. Hazaérve otthonukba beléptek, apjuknak, apjuk apjának hírt vittek:

– A város közepén, a falu közepén az erős áldozóoszlop tetejére leereszkedett valami. Nyilat, íjat ragadva mikor lőjük le?

Apjuk, öregapjuk rájuk rivallt:

– Régen megmondták nektek, ne járkáljatok besötétedésig, zajotok messzire hallatszik. Így most talán a föld valamely távoli szögletéből jött ide egy hatalmas, erős lény, hogy megszemlélje a városotokat.

A nép lefeküdt a városban, a kutyák sem vonítottak már. Ő leereszkedett a város terére, cickánnyá, erdei egérré varázsolta

magát, s odament az asszonyok lakóházához. Az ajtó nyílása mellett a szemét alá elbújt.

Az éjszaka közepe táján az asszonyoknak ki kellett menniük, a szolgálóasszony kísérte őket. Kijöttek a szükségletüket végezni.

A legidősebb leány a szolgálóasszonynak megparancsolta, hogy jósoljon.

– Szolgálóasszony, jósolj csak. Az én férjem szándékozik-e idejönni vagy nem.

A szolgálóasszony ásított egyszer; a szolgálóasszony azt mondta:

– Ez a ti helyetek rettenetes. Gyerekek, menjünk be.

A középső leány szólt:

– Még nekem is jósolj!

A szolgálóasszony ásított még egyszer; ásítása félbeszakadt.

– Ez a ti helyetek rettenetes. Gyerekek, menjünk be.

A legifjabb leány szólt:

– Még nekem is jósolj! Az én férjem szándékozik-e idejönni vagy nem?

A szolgálóasszony ásított újra egyet; ásítása félbeszakadt.

– Ez a ti helyetek rettenetes. Gyerekek, a ti gazfickótok tán itt is van.

Erre aztán megfordultak, beléptek a házba.

Ez az éjszaka végül is elmúlt. Másnap este az ég besötétedett. A gyerekek ugyanúgy szénából készült labdát kezdtek rugdalni, ő, az öreg unokája, megperdült, és város-nagy, falu-nagy óriás bagollyá varázsolta magát, s leereszkedett a város közepén az erős áldozóoszlop tetejére. Ha a puh-puh szót rikácsolta, a falu kutyái úgy morogtak, mint ahogy a fazék forr. A gyerekek megriadtak. Elkezdtek hazafelé futni, huss, huss, hogy minden gyerek futtában majd a lábát törte. Hazaérve otthonukba beléptek, apjuknak, apjuk apjának hírt vittek:

– A város közepén, a falu közepén az erős áldozóoszlop tetejére leereszkedett valami. Nyilat, íjat ragadva mikor lőjük le?

Apjuk, öregapjuk rájuk rivallt:

– Régen megmondták nektek, ne járkájatok besötétedésig, zajotok messzire hallatszik. Így most talán a föld valamely távoli

szögletéből jött ide egy hatalmas, erős lény, hogy megszemlélje a városotokat.

A nép lefeküdt a városban, a kutyák sem vonítottak már. Ő leereszkedett a város terére, cickánnyá, erdei egérré varázsolta magát, s odament az asszonyok lakóházához. Az ajtó nyílása mellett a szemét alatt elbújt.

Az éjszaka közepe táján az asszonyoknak ki kellett menniük, a szolgálóasszony kísérte őket. Kijöttek a szükségletüket végezni.

A legidősebb lány a szolgálóasszonynak megparancsolta, hogy jósoljon.

– Szolgálóasszony, jósolj csak. Az én férjem szándékozik-e idejönni vagy nem.

A szolgálóasszony ásított egyszer; a szolgálóasszony azt mondta:

– Ez a ti helyetek rettenetes. Gyerekek, menjünk be.

A középső leány szólt:

– Még nekem is jósolj!

A szolgálóasszony ásított még egyszer; ásítása félbeszakadt.

– Ez a ti helyetek rettenetes. Gyerekek, menjünk be.

A legifjabb leány szólt:

– Még nekem is jósolj! Az én férjem szándékozik-e idejönni vagy nem?

A szolgálóasszony ásított újra egyet; ásítása félbeszakadt.

– Ez a ti helyetek rettenetes. Gyerekek, a ti gazfickótok tán itt is van már.

Akkor aztán megfordultak, beléptek a házba.

Ez az éjszaka is elmúlt. Harmadnap este az ég besötétedett. Ő, az öreg unokája, megperdült, és város-nagy, falu-nagy óriás bagollyá varázsolta magát, s leereszkedett a város közepén az erős áldozóoszlop tetejére. Ha a puh-puh szót rikácsolta, a falu kutyái úgy morogtak, mint ahogy a fazék forr. A gyerekek megriadtak. Elkezdtek hazafelé futni, huss, huss, hogy minden gyerek futtában majd a lábát törte. Hazaérve otthonukba léptek, apjuknak, apjuk apjának hát vitték a hírt:

– A város közepén, a falu közepén az erős áldozóoszlop tetejére leereszkedett valami. Nyilat, íjat ragadva mikor lőjük le?

Apjuk, öregapjuk rájuk rivallt:

– Régen megmondták nektek, ne járkaljatok besötétedésig, zajotok messzire hallatszik. Így most talán a föld valamely távoli szögletéből jött ide egy hatalmas, erős lény, hogy megszemlélje a városotokat.

A nép lefeküdt a városban, a kutyák sem vonítottak már. Ő leereszkedett a város terére, cickánnyá, erdei egérre varázsolta magát, s odament az asszonyok lakóházához. Az ajtó nyílása mellett a szemét alatt elbújt.

Az éjszaka közepe táján az asszonyoknak ki kellett menniük, a szolgálóasszony kísérte őket. Kijöttek a szükségletüket végezni.

A legidősebb lány a szolgálóasszonynak megparancsolta, hogy jósoljon.

– Szolgálóasszony, jósolj csak. Az én férjem szándékozik-e idejönni vagy nem?

A szolgálóasszony ásított egyszer; a szolgálóasszony azt mondta:

– Ez a ti helyetek rettenetes. Gyerekek, menjünk be.

A középső leány szólt:

– Még nekem is jósolj!

A szolgálóasszony ásított még egyszer; ásítása félbeszakadt.

– Ez a ti helyetek rettenetes. Gyerekek, menjünk be.

A legifjabb leány szólt:

– Még nekem is jósolj! Az én férjem szándékozik-e idejönni vagy nem?

A szolgálóasszony ásított újra egyet; ásítása félbeszakadt.

– Ez a ti helyetek rettenetes. Gyerekek, a ti gazfickótok tán itt is van már.

Ekkor az unoka a földhöz verte magát, s azon mód a saját ember alakjában állt fel. A feleségével egymás nyakába ugrottak, úgy összetapadtak, hogy hajszálnyi rés sem maradt kettejük között.

A másik két leány szólt:

– Ti ketten megkaptátok egymást. Minket viszont a bátyjaink talán meg is ölnék. Vegyetek minket is magatokhoz.

Ő hát vette a leányokat, mindhármójukat. A szolgálóasszony zokogásban tört ki:

– Ti megkaptátok egymást, engem meg itthagytok; meg fognak ölni, vegyetek engem is magatokhoz.

Vette hát a szolgálóasszonyt is. A hajuknál fogva a földhöz vágta őket, tyúktojássá varázsolta őket, azt pedig zsebre dugta. A városon kívül ment, a város kapujáig. Nyúl képében ment. Arra a helyre érkezett, ahol nyúl formába varázsolta magát, ugrándozva futott. Száz vargabetűt csinált ide, száz vargabetűt csinált oda, úgy futott. Arra a helyre érkezett, ameddig róka képében jött. Itt rókává varázsolta magát, s mint éppen szó volt róla, száz vargabetűt csinált ide, száz vargabetűt csinált oda. Megérkezett a rénszarvasaihoz, a hajnalpír éppen felszállt.

A városban olyan hír hírlett, hogy a leányokat elrabolták. Ő pedig ment a rénszarvasaival, megérkezett hát arra a zsombékra, ahol öregapját hagyta, öregapja a tű számára áthatolhatatlan rőzsekunyhót épített. Ott tápláló gabonát, száraz gabonát készítettek, ettek, ittak.

Napkeltekor a sötét fájú sűrű erdőből egy hadsereg eleje tűnt elő. A partra ereszkedtek le, napnyugta idején partra vonulásuk befejeződött. Az ő tű számára áthatolhatatlan rőzsekunyhójukba, amelyben laktak, a nyíllövés koppanása szitáló eső cseppjei kopogásának hangzott. Rá sem hederítettek.

Egyszer csak az unoka felpattant, rókaprémét rántott magára, megragadta az íját, felragadott egy tompa végű, csontkarikás nyilat, s ellépdelt a zsombék partja felé. Hat lépcsőfokon szállt le, mind a két lábával rálépett a hetedik lépcsőfokra, s leült a hatodik lépcsőfokra. Inge gombját kinyitotta.

Lent a szamojéd, aki éppen odajött, könnyű farú nyúlként ugrott le a szamojéd férfiaknak való rövid szánról. Nyilat, íjat ragadott.

„Ej – vélte a szamojéd –, te a melledet csupasszá téve jöttél. Az én nyilam véres szemű erdei hollóként röpül majd rajtad keresztül.”

A szamojéd lőtt, ő pedig imádkozott:

– Ha én ének-hozó férfi vagyok, és ha én mese-hozó férfi vagyok, akkor az ő nyila ne érkezzék el hozzám. Nyilának nyele törjék széjjel akkora darabkákra, mint a fapálcikákkal játszó kisgyerekek pálcikái; hajoljon oly sokrétűen, mint a fémkanalat készítő, a csanakot készítő férfi homorú vésői!

A széttört nyíl darabjai sírva-ríva pendültek vissza a szamojéd ölébe, odapottyantak, s azt mondták:

– A ti városotokat csakugyan tönkre fogják tenni.

A második szamojéd ezt nem hitte el. Könnyű farú nyúlként ugrott le a szamojéd férfiaknak való rövid szánról.

– Kifolyt-e a szemed vagy mi a csoda, hogy melléje lőttél?

Nyilat, íjat ragadott.

„Ej – vélte a szamojéd –, te a melleidet csupasszá téve jöttél. Az én nyilam véres szemű erdei hollóként röpül majd rajtad keresztül.”

A szamojéd lőtt, ő pedig imádkozott:

– Ha én ének-hozó férfi vagyok, és ha én mese-hozó férfi vagyok, akkor az ő nyila ne érkezzék el hozzám. Nyilának nyele törjék széjjel akkora darabkákra, mint a fapálcikákkal játszó kisgyerekek pálcikái; hajoljon oly sokrétűen, mint a fémkanalat készítő, a csanakot készítő férfiak homorú vésői!

A széttört nyíl darabjai sírva-ríva pendültek vissza a szamojéd ölébe, odapottyantak, s azt mondták:

– A ti városotokat csakugyan tönkre fogják tenni.

A harmadik szamojéd könnyű farú nyúlként ugrott le a szamojéd férfiaknak való rövid szánról. Nyilat, íjat ragadott.

„Ej – vélte a szamojéd –, te a melleidet csupasszá téve jöttél. Az én nyilam véres szemű erdei hollóként röpül majd rajtad keresztül.”

A szamojéd lőtt hát, ő pedig imádkozott:

– Ha én ének-hozó férfi vagyok, és ha én mese-hozó férfi vagyok, akkor az ő nyila ne érkezzék el hozzám. Nyilának nyele törjék széjjel akkora darabkákra, mint a fapálcikákkal játszó kisgyerekek pálcikái; hajoljon oly sokrétűen, mint a fémkanalat készítő, a csanakot készítő férfiak homorú vésői!

A széttört nyíl darabjai sírva-ríva pendültek vissza a szamojéd ölébe, odapottyantak, s azt mondták:

– A ti városotokat csakugyan tönkre fogják tenni.

Ő, az unoka, ezt mondta:

– Ti engem már üdvözöltetek, most én üdvözöllek titeket.

Kirántotta tompa végű, csontkarikás nyilát, s rálőtt az első szamojédra, a tompa végű, csontkarikás nyíl éppen a melle kellős közepét találta. A nyíl a szamojédot a havon keresztül olyan messzire sodorta, amennyire egy erős férfi nyila elér, ott aztán feltűnt. A hó közepén, a jég közepén sóhajtozott.

– Ej – mondta az unoka –, mit vesztettél el, hogy a hó közepén, a jég közepén mászkálsz?

Ezután botladozva, imbolyogva felugrott. A tű számára áthatolhatatlan rőzsekunyhóba a parton felfelé lépegetett. Újra nekifogtak hát tápláló gabonát, száraz gabonát enni. Hogy ők hosszú ideig éltek-e, hogy ők rövid ideig éltek-e, ki tudja. Egyszerre csak egy nap a szemét fehér kendővel bekötötte, megragadta a kardját s kilépett, hogy harcoljon. Elkezdett a kardjával vagdalkozni. Vagdalkozott. Egyik keze nehézzé vált, egyik lába nehézzé vált.

– Nocsak, még megölnek a szamojédok, vagy mi a szösz.

Kiszabadította hát a szemét, s lám, a felesége ragadta ott meg a kezét, csavarta a lábát a lába közé. A felesége azt kezdte neki mondani:

– Ezzel a hadsereggel meddig ütitek, vágjátok egymást? Ez a hadsereg az öregapádnak, anyai nagynénéd két gyermekének, nekik sem elegendő.

A legizmosabb, a legerősebb hét hős már megfutamodott. A feleségével együtt ketten felmentek hát a partra a tű számára áthatolhatatlan rőzsekunyhójukba; tápláló gabonát, száraz gabonát ettek, s ittak. Az evéssel elkészültek.

A feleségével, az öregapjának, az anyai nagynéniének két fiával, a két ángyával egymásnak jó életet kívánva, búcsút mondtak.

A feleségének ezt mondta:

– Én hat évig fogok barangolni, a hetedik évben vissza fogok jönni. A te fivéreid feje bőrét hajastul le fogom nyúzni,⁵ s a te öledbe fogom tenni. Ha kedved kerekedik vastag fonalat sodorni, sodorj vastag fonalat, ha kedved kerekedik vékony fonalat sodorni, sodorj vékony fonalat a hajukból. Ne haragudj majd akkor!

A felesége azt mondta:

– Mi ketten itt hónapos sok hetet, holdas sok hetet együtt háltunk és ültünk; a te visszatértegedig bizonyonnyal megszületik a Nyilat-ragadó-íjat-ragadó-férfiak-hős-apja, te se haragudj majd akkor.

Akkor aztán a felesége még azt mondta:

– Menni, hát elmégy. A legizmosabb és legerősebb hősök hát megfutamodtak. Négy hőst bizonyonnyal megölsz, marad még három hős. Ha őket utoléred, ők gyíkká⁶ bővölik magukat. Behatolnak a fa alá és kijönnek a fa alól. Te is varázsold magad gyíkká, s amelyik fa alá besurransz, az alól jöjj is ki. A verítékedet letörölni ülj a fára. Ők járkálni fognak, oda fognak hozzád érni, téged ingerelni fognak:

„Ekkora varázserőddel és csalafintaságoddal bár megmenekedsz tőlünk, a fejed bőrét hajastul mégis le fogjuk nyúzni.” Te egy hangot se adj. Akkortájt majd az ő varázserejük és a csalafintaságuk csökkenni fog. Ott ti újra menni fogtok, ők kígyóvá varázsolják magukat, te is varázsold magad kígyóvá.

Ez alá a fa alá csúsznak be, s ez alól előmászhatnak. Te, amelyik fa alá becsúszol, az alól is mássz elő, ülj a fára a verítékedet letörölni, ők járkálni fognak, oda fognak hozzád érni, téged ingerelni fognak. „Ekkora varázserőddel, ekkora csalafintaságoddal bár megmenekedsz tőlünk, fejbőröd mégis hajastul le fogjuk nyúzni.”

Ő azt mondta a feleségének:

– Ha elmenetelem után a hetedik évben nem jöttem meg, rendezzék meg a halotti emlékünnepemet.

Akkor aztán hát elment. Hogy ő hosszú ideig ment-e, ki tudja, rövid ideig ment-e, ki tudja.

Útjában valahol zokogás zaja hallatszott. Odaér és látja, hogy egy szamojéd hős ül egy kidőlt fán és sír, eltévedt. Keservesen sírt otthon hagyott lánya miatt és otthon hagyott fia miatt, ő tarkójánál fogva meglökte, s megjegyezte:

– Hát te mit akarsz?

A szamojéd elesett, csak a talpa látszik. A szamojéd onnan felugrott, mint egy könnyű farú nyúl. Körömmel ragadták meg egymást. Hosszú ideig viaskodtak, rövid ideig viaskodtak. A szamojédot ő legyőzte, páncélinge gombjait kinyitotta. Vékony késével átszúrta a nyakát. Akkor aztán lenyúzta fejbőrét hajastul.

Onnét továbbment, megérkezett a második szamojédhoz. A szamojéd hős egy kidőlt fán ült és sírt, eltévedt. Keservesen sírt otthon hagyott lánya miatt és otthon hagyott fia miatt, ő tarkójánál fogva meglökte, s megjegyezte:

– Hát te mit akarsz?

A szamojéd elesett, csak a talpa látszott. A szamojéd felugrott, mint egy könnyű farú nyúl. Körömmel ragadták meg egymást. Hosszú ideig viaskodtak, rövid ideig viaskodtak. A szamojédot ő legyőzte, páncélja gombjait kinyitotta. Vékony késével átszúrta a nyakát. Akkor aztán lenyúzta a fejbőrét hajastul.

Aztán ugyanúgy járt el a harmadik és a negyedik szamojéd hőssel.

Miután a negyedik szamojédot megölte, utolérte a még megmaradt három szamojédot. Gyíkká varázsolták magukat. Ez alá a fa alá csúsztak be, az alól a fa alól másztak ki. Ő is gyíkká varázsolta magát. Egy fa alá csúszott be, egy másik fa alól mászott ki. Leült egy kidőlt fára. A szamojédok odajöttek hozzá.

– Ekkora varázserőddel, ekkora csalafintasággal megmenekedsz tőlünk. A fejed bőrét hajastól mégis le fogjuk nyúzni.

Azután még továbbmentek. Kígyóvá varázsolták magukat. Az egyik fa alá becsúsztak, a másik fa alól előmásztak. Ő is kígyóvá varázsolta magát. Az egyik fa alá besiklott, egy másik fa alól mászott ki. Leült egy kidőlt fára. A szamojédok odajöttek hozzá.

– Ekkora varázserőddel, ekkora csalafintasággal megmenekedsz tőlünk. A fejed bőrét hajastul mégis le fogjuk nyúzni.

Mentek tovább, keresztülmentek a be nem fagyott vizű szent tengeren. Megérkeztek a tenger túlsó partjára. Körömmel ragadták meg egymást. Ütni, vágni kezdték egymást. Ahogy a szamojédokat vágja, ahogy üti, a szamojédok az ott lehullott húscsontjaikból, az ott lehullott csontdarabkaikból az ő saját férfialakjukban ismét felálltak.

Ebből a szamojédoknak is elégük lett, s neki is elege lett belőle. Megölt két szamojédot. Fejük bőrét hajastul lenyúzni nem volt ideje. Amíg a harmadik szamojédot megölte, a másik kettő életre kelt. Egyszerre csak észrevette, hogy fonalgombolyagot dobálgatnak egymásnak, ő megölte a harmadik szamojédot, a harmadik szamojéd a másik kettőnek dobta a fonalgombolyagot, ezek ketten életre keltek, ő észrevette a gombolyag dobálgatását.⁷ A gombolyagot eldobták, ő azt félreütötte. A szamojéd így szólott hozzá:

– Nos, hát győztél. Annak a kettőnek a feje bőrét hajastul, ha lenyúzod, hát nyúzd le, az én fejem bőrét ne nyúzd le. Amikor megölsz, arra a helyre, ahova a vérem elfolyik, egy nyírfavessző nő. Fogd meg az én két rénszarvasomat, s ott a nyírfavessző vastag tövénél öld meg őket. Gyorsan nyúzd meg őket. A nyúzással akár elkészülsz, akár nem készülsz el, egy bagoly érkezik oda. A nyírfa nagyra nő. A bagoly leereszkedik a nyírfa tetejére. A rénszarvasok húsát főzd meg egy fazékban. Gyorsan főzd, mert a bagoly sürgetni fog. Gyorsan főzz. A hús akár porhanyós lesz, akár nem, merd ki a fazékból s helyezd a nyírfa vastag tövé elé. Te akár eszel egy falatot, akár nem eszel, a bagoly hirtelen fölröpül. Te szállj azonnal

rénszánra. Ahová a bagoly megy, te is kövesd oda. A bagolytól ne maradj el. Ha a bagolytól valahol elmaradsz, akkor örökre az lesz a lakóhelyed.

Ekkor aztán megölte a szamojédot. A másik kettő feje bőrét hajastul lenyúzta, de ezt a szamojédot nem nyúzta meg. Valóban, arra a helyre, ahova a vére folyt, nyírfavessző nőtt. A szamojéd két rénszarvasát megfogta, a vessző vastag tövénel megölte őket. A nyúzással elkészült, vagy még talán el sem készült, egy bagoly érkezett oda. Ő fazékban főzte a rénszarvasok húsát. Az étel elkészült vagy még talán el sem készült, a bagoly sürgette, s ő mert a fazékból. Egy falatot evett vagy talán nem is evett, a bagoly máris felrepült, ő azonnal felszállt a rénszánra. A bagoly mögött hajtott. A bagoly a be nem fagyott vizű szent tengeren röpült keresztül. A bagoly előtt a víz befagyott, mögötte megolvadt. Az ő két rénszarvasa a jég felületén ment, a szán hátsó fele szinte már a vízen siklott. A bagoly megérkezett a tenger túlsó partjára, az ő két rénszarvasa is kipattant a szárazföldre, a szán a vízbe csúszott. A bagoly egy fa tetejére ereszkedett le, huhogott. A bagoly így szólt hozzá:

– Te annyi varázstudománnyal, annyi csalafintasággal élsz, hogy ha ezt tudtuk volna, téged talán régen megöltünk volna.

Az unoka akkor hazafelé hajtott. Hogy hosszú ideig ment-e, ki tudja, rövid ideig ment-e, ki tudja. Csaknem hazaérkezett a saját városába, amikor észrevette, hogy halotti emlékűnnepet⁸ tartanak. A város közelébe érkezett. A két rénszarvast gyorsan egy abban az évben sarjadt bokorhoz kötötte, ő cickánnyá, erdei egérré varázsolta magát, s hazament. Amikor a házához érkezett, a nép az ő háza felé ment. Ő az egyik ember mellett beszökkent a házba. Egy szolgálóasszony ült a szoba hátsó szögletében az ágyon. A szolgálóasszony meglátta, ahogy ő a házba belépett. A szolgálóasszony hirtelen egy fadarabot ragadott, s a cickányt, az erdei egeret a fekvőhely alól kiűzte. Elkezdtek a házban körös-körül üzni. Ahogy ő a házba beszökkent, a szolgálóasszony csak kergette.

– Hat évig, hét évig jártam harcolva, s nem öltek meg, most egy szolgálóasszony fog megölni. Bárcsak kimenne valaki!

Észrevette, hogy az ő felesége mellett egy hajfonatos férfi, egy szépséges férfi lézengett. A szíve mélyén megharagudott a

feleségére:

– Az az ő szeretője.

Végre kilépett a házból egy ember. E mellett az ember mellett ő azután kiment; kiment és a szemében elbűjt. Hosszú ideig vagy rövid ideig ült ott pihenve. Csak ült, aztán a két rénszarvasához ment. Felszállt a szánra, s gondolkodott, nem tudta, hogy hova menjen, hazamenni félt, félt a másik hőstől.

– Az én erőm a harcban elfogyott.

Lefeküdt a szánra. Cobolytakaróval, hódtakaróval fedte be magát. Takarója fölül mókuszprém vastagságban elpenészesedett. A gyepelőt a lábujjaihoz kötötte. Aztán ment-mendegélt. A két rénszarvas a város mellett elhaladva megállította. Az éles szeműek észrevették, a jó fülűek meghallották:

– A mi városi fejedelmünk, a mi városi hősünk jön ott hazafelé!

A nép szalad őt fogadni. Amikor a két rénszarvas meglátják, azok éppen a város mellett mennek.

– Két rénszarvas, a mi hősünk két rénszarvasa, a szánon pedig senki sincs!

Ő pedig a szeme hasadékán keresztül megnézte azt a hőst, aki a felesége mellett volt, az ömögötte szaladt, elérte őt, a két rénszarvas gyepelőjét megmarkolta, a két rénszarvas a fenekére ült. Akkor aztán az álluknál fogva ragadta meg őket, s azok hát felvitték őt a városba, a partra, a ház mellé szállították. Őfölte, lám, a takaró mókuszprém vastagságban elpenészesedett.

– Felette a takaró mókuszprém vastagságban elpenészesedett. Hajdan megölték, s a két rénszarvas hazahozta a holttestét. Valóban jó cselekedet volt ez.

A felesége a szán mellett lépegetett. A cobolytakarót, a hódtakarót magasra emelték, ő hirtelen nevetve felült, köszöntötték, üdvözölték egymást. A felesége észrevette, hogy ő megharagudott, a hős, a fia pedig ott állt a két rénszarvas illánál. Az anyja így szólt:

– Mit állsz ott? Borulj az apád lábához!

Akkor aztán a fia a lábához borult. A fiával köszöntötték, üdvözölték egymást, s hazamentek, beléptek a házba.

Aztán a lakomához öt lovat, a lakomához hat lovat vágtak le. Havi sok hetet, hónapos sok hetet ettek, ittak. Vendégeket hívtak olyan messziről, ameddig csak a szem ellát, ameddig csak a fül elhall.

SZEDER-VARKOCSOS-HŐS, SZEDER-SZÉPSÉGES-HŐS

Szeder-varokocsos-hősnek, Szeder-szépséges-hősnek volt egy varkocsos leánya, egy szépséges leánya. Egyszer az apa az erdőbe ment vadászni. Legfiatalabb testvére a Fele-erdei-szellem-ember, középső testvére a Névtelen ember volt. A Fele-erdei-szellem-ember megszólalt:

– Szép hűgom, nemsokára hozzád érkezik az én nyírott üstökű násznépem!

A bátyja leánya így szólt:

– Nem kellesz. Van az apámnak elég vagyona, arany is, ezüst is.

Nagybátyja megharagudott, hazament. Így szólt a középső testvérhez:

– Menjünk, testvér, föl a partra, a mi saját városunkba

Akkor aztán felmentek a felső városukba. Mikor már a hátuk sem látszott, megérkezett a bátyjuk. A bátyjuk megérkezett, a leányához és a feleségéhez így szólt:

– Két testvérem házának ajtaja miért van bezárva? Mi van velük? Élnek-e vagy halnak?

– Apám, te nem tudod, hogy ők megharagudtak, s a felső városukba mentek.

Az apa kérdezi:

– Miért haragítottad meg őket, most nekünk is oda kell mennünk.

Később feltűnt a folyó kanyarulatának mélyén egy nagy, osztott farú csónak. Hosszú ideig haladt, rövid ideig haladt, a falu végén azután kikötött. Három férfi szállt ki abból, hét hős, hét testvér küldte őket leánykérőbe¹ a Szeder-varokocsos-hőshöz, Szeder-szépséges-hőshöz.

A kérők megszólaltak:

– Gondolkodj zugos házad hátsó zugában, tanakodj házad négy szögletében. Tekints feleségedre és leányodra. Velük tanácskozzál. Mondj hírt, üzenetet.

Szeder-varokocsos-hős, Szeder-szépséges-hős megszólalt:

– Rakjon körül fekete cobolyprémmel ember magasságig, fekete rókaprémmel a fülemig, akkor odaadom a lányom. Menjetek ezzel az üzenettel, ezzel a beszéddel!

Hát elmentek, a kérők így is szóltak. A vő és atyafisága fekete cobolyprémet, fekete rókaprémet küldött. Rakták, csak egyre rakták, a feje búbjáig halmozták körülötte.

Szeder-varkocsos-hős, Szeder-szépséges-hős ekkor így szólt a kérőkhöz:

– Menjetek, mondjátok meg a vőmnek és atyafiságának: küldjék el nekem páncélingeiket és vékony nyilaikat is küldjék ide.

Az emberei visszamentek, s mondták:

– Apósotoktól, atyafiságotoktól feladattal jövünk: kéri páncélingeiteket, kéri vékony nyílveszőiteket.

A hét hős így válaszolt:

– Páncélingeinket, nyílveszőinket miért adnánk oda? Ezeket nem adjuk. Menjetek, hordjátok vissza fekete cobolyprémjeinket, fekete rókaprémjeinket. Neki pedig mondjátok: öltön hétszeres lóbórt és öltön hétszeres öltönyt, öltön hétszeres páncélinget magára. Hozzon magával nyíllal teli hét kutyaszánt, húzzon fel hét pár egyujjas kesztyűt!

Ismét elmentek hát a kérők a szót, a hírt megvinni.

– Vőd és atyafiságod neked azt parancsolja, hogy hétszeres lóbórt ölt, hétszeres öltönyt ölt, hétszeres páncélinget ölt.

És kezdték a prémeiket visszavinni. Megparancsolták, hogy a násznép egy seregbe gyűljön. A sereg ezután a városba fölvezető út nyolc helyén hálókat feszített ki.

Szeder-varkocsos-hős, Szeder-szépséges-hős hétszeres lóbórt öltött, hétszeres öltönyt öltött, föléje pedig páncélokot csatolt. Vett hét pár egyujjas kesztyűt, meg nyíllal teli három kutyaszánt. Ekképp fölkészülvén harcolni kezdett a háromszáz főnyi hadsereggel. Elkezdődött a lövöldözés oda és vissza. Hosszú ideig lövöldözött, rövid ideig lövöldözött, két nyíllal teli kutyaszánja elfogyott, négy pár egyujjas kesztyűje elhasználódott. Ahogy nézi, a hadsereg is megfogyatkozott. Még két pár egyujjas kesztyűje elhasználódott, a hadnép is elfogyott. Felvette hát a még megmaradt utolsó pár egyujjas kesztyűjét, és harcra lépett a hősökkel [akik eredetileg leánykérőbe jöttek hozzá]. A nyilazástól utolsó pár egyujjas

kesztyűje is elhasználódott. Ekkor bal oldalára fordult, három nyelet lúgot köpött ki, jobb oldalára fordult, három nyelet vért köpött ki. Menekülni akart, a fivéreihez indult nagyokat ugorva, szökellve bot, nyíl segítségével.

Amazok üldözőbe vették. A hálókön át kellett ugrálnia. Hét hálón átpattant. A nyolcadik hálóban, ugrás közben, megakadt a lába és elesett. A hősök nyomban megragadták. Lecipelték a partra. Hétszeres lóbőrbe varrták és csónakba tették.

A legfiatalabb testvér azt mondta:

– Miért visszük, mint egy zsák szart? Vágjuk el a torkát.

A bátyja azt mondta:

– A mi városunkba, a mi várunkba visszük.

Elindultak hát hazafelé.

Nekifogtak hat evezővel evezni. Az ő mentük felverte hullámok tokhalakat sodortak a felszínre, lazacokat sodortak a felszínre. Hosszú ideig mentek, rövid ideig mentek, egyszer csak hazaérkeztek. Otthon a fiatalabb testvérek így szóltak:

– Öljük meg ma este!

Bátyjuk azonban mást mondott:

– Hogyan? Esti égbolt alatt kívánjátok, esti órában akarjátok megölni? Ma este házi sört kell készíteni. Majd holnap napkeltekor öljük meg.

Szeder-varkocsos-hőst, Szeder-szépséges-hőst a vízhordó ösvényen fektették le. Ők meg hazamentek, mindegyik a saját házába, a hét hős hét külön házba. A vízért menő asszonyok pedig a vízhordó rúddal ütlegelték Szeder-varkocsos-hőst, Szeder-szépséges-hőst:

– Ördög² vagy te? Férjemet megölted!

Visszatértükkor lábbal rúgtak bele.

Ő meg ott a lóbőrben azt mondta;

– Úgy, úgy, sógorasszonyaim, ha visszatérek, éljetez derekabbul!

A vízhordó lányok is a vízhordó rúddal ütlegelték:

– Bizony ördög vagy te, megölted apámat!

Más lányok pedig azt mondogatták:

– A bátyámat ölted meg.

Néhányan meg azt mondták:

– A jövődöbelimet ölted meg.

És tovább verték a vízfordó rúd végével.

Ő a lóborból kiszólt:

– Úgy, úgy, sógorasszonykáim, ha visszamegyek, éljetelek még derekabbul.

Aztán éjszaka lett. A hét hős húga kérleli öreganyját:

– Öreganyám, eressz ki. Felmegek a kikötőbe, hadd nézzem meg azt a szépséges hőst.

Az öreganyja óvta:

– Csak akarjad, a bátyáid úgyis észreveszik.

– Dehogyan, öreganyám, halkán fogok menni.

De mégis csak odament.

A zsebéből elővette a kicsi kését. A lóbor varrásait felfejtette. Valamennyit felfejtette. Akárhogy is történt, ölelkezni, csókolózni kezdtek. Fel akarja emelni, de nem telik az erejéből. Hazafutott hát, a házba bement, és öreganyját kérlelte:

– Öreganyám, légy oly jó, jöjj velem és hozd őt haza.

A nagyanyja szidja, mint a bokrot:

– Apád, anyád fattya vagy. A bátyáid majd észrevesznek mindkettőnket, öreg csontjaimat ízzé-porrá zúzzák.

Nem akart segíteni, s a leány öreganyja lábához vetette magát, öreganyó nem tudta, mitévő legyen, végül mégis hajlott a szóra: odament Szeder-varokocsos-hőshöz, Szeder-szépséges-hőshöz. Fel is emelte, hóna alatt megtámasztotta, majd gyorsan hazafutott, nehogy az unokái meglássák. Miután hazaérkezett, a szoba közepére dobta, és unokáját haragosan szidalmazta:

– Tüzes szajha vagy. Sötét éjszaka sok mindenre ráveszel. Férfival akarsz hálni, de a férfit elhozni nem tudod. Én egykor, fiatal koromban az ilyeneket az orruknál fogva vezettem.

Aztán így folytatta:

– Ne állj a szádat tátva! Vízet kell melegíteni, meg kell őt tisztítani, ha a férfival akarsz hálni.

Akkor az öregasszony nekifogott ő maga a páncéling gombjait felnyitni. Teljesen meztelenre vetkőztette. Akkor látták, hogy páncéldarabok fúródtak a testébe. Az öregasszony cickánnyá varázsolta magát, s behatolt a hús és a bőr közé. A páncéldarabokat kihúzogatta. Mindet kihúzta. Miután kihúzogatta őket, a férfi ismét lelkes emberi lényé vált. S hogy azzá lett, ketten meleg vízzel

kezdték mosni. Mosdatás után jó ételekkel megetették. Reggel felkelt a hajnalpír, s felébredt a hét hős, a hét testvér is. Egy házba összegyűltek, megnézték a házi sörüket, hogy vajon nem forr-e. Eszükbe jutott:

– Vajon él-e még a mi Szeder-varkocsos-hősünk, Szeder-szépséges-hősünk? Fel kell nézni hozzá.

Az egyik testvér odasietett megnézni. Mire odaérkezett, már csak a lóbőr feküdt ott egymagában üresen. Gyorsan visszafutott hát, és így szólt testvéreihez:

– Hát nem megmondtam tegnap nektek, hogy öljük meg? Most pedig már csak a lóbőr feküdt ott egymagában üresen.

A testvérek tanakodtak:

– Vajon hova mehetett ő? Ki ne tudná, ez a mi léha hógunk műve. Így egyhamar nem is szerezhetjük vissza tőle.

A legifjabb hős páncélt, kardot öltve odament.

Az öregasszony fülelve egyszer csak meghallja a páncélos, kardos férfi csörtetését. Hóguk felszította a tüzet, a köldökéig lemeztelenítette magát, s a kunyhó közepén, a tűz mellett megállt. Hirtelen felszakították az ajtót, a bátyja dugta be a fejét. Ott állt a meztelen szemérmével szemközt a bátyjával. Bátyja elszégyellte magát, becsapta a kunyhó ajtaját és visszament. De az ablakon át bekiáltotta:

– Hógunk férje, feleséged bátyjai házi sört inni hívnak.

S ezzel hazament.

Szeder-varkocsos-hős, Szeder-szépséges-hős felöltözködött. Az anyósa szólt:

– Hová sietsz? Nem házi sört inni hívnak téged, hanem azért hívnak, hogy megöljenek.

Aztán az anyós felemelte a fekhely deszkáit. Előhúzott onnan egy páncélinget, egy kardot és egy durva éles kődarabot vett elő.

– Menj, vőm, a sógoraidhoz, de házi sört ne igyál! Mondd azt, hogy a mi országunkban ilyen savanyú vizet nem isznak. Ne egyél húst, csak a csontok végét rágd.

Elment hát a veje. Belépett a sógorai házába. A felesége bátyjaival köszöntötték egymást. Midőn sógorai kezét adtak neki, a kezükből víz folyt. A testvérek hunyorítottak egymásnak:

– Nekünk nincs mit tennünk vele.

Asztalhoz ültek. Enni, inni kezdtek, hozták a házi sört.

– Igyál házi sört, sógor!

Ő azonban így szólt:

– A mi országunkban nem isznak ilyen savanyú vizet.

A sógorai megittak egy vödör sört.

Miután ettek, ittak, kimentek hát játszani.

Aztán alabárdok fölött kezdtek átugrani. A hét hős, a hét testvér mind átugrott, s biztatták:

– Ugorj te is, pajtás!

Nosza a húguk férje is általugrott az alabárdon, s utána azonnal haza is ment.

Tovább éldegéltek a feleségével és az anyósával. Az ég besötétedett, éjszaka lett. Virradatkor a felesége felélesztette a tűzhely tüzét. Anyósa a fazék alá való tűz szításába fogott.

Egyszerre csak, ahogy fülelnek, az ajtónál egy páncélos, kardos ember csörtetése hallatszik.

Az asszony közben nyakába húzza az ingét.

Hirtelen felnyílt az ajtó, bátyja kukkantott be, a húga fedetlen szeméremmel a hátsó felét, aztán a mellét mutogatva fordult felé. Bátyja megbotránkozva távozott:

– Szégyentelen vagy!

Sógorának meg az ablakon át kiáltott be:

– Sógor, a feleséged bátyjai kőgolyót dobálódzni hívnak.

Mikor a vő odatartott, az anyósa ezt mondta:

– Ne siess! Nem játszani hívnak, azért hívnak, hogy megöljenek. Van nekik egy fogazott kövük, ők, a hét hős, a város egyik végében állnak, téged meg a város másik végébe állítanak.

Adott neki az anyósa ötvenpudos nagy kardot.

– Gödörben vesd meg a lábad, hogy el ne csússzál!

Lassan elballagott a küzdőtérre. A hét hős csakugyan a város egyik végén állt, s a legidősebbik sógora ekképp szól hozzá:

– Fordulj s állj a másik városvégre.

Elment hát a másik városvégre. Lábat egy gödörben megtámasztotta. Lábat szétterpesztette. Legidősebb sógorának hangos kiáltását hallja:

– Sógor, állj szilárdabban!

A legfiatalabb hős az éles-fogas kőgolyót elhajította, és nagyot kiáltott:

– Sógor, kapd el a labdát!

A vő megpróbálta, elég szilárdan áll-e a lábán, s már repült is szembe a nehéz kő. A levegőben sebesen forogva száguld felé a kőgolyóbis, ő meg visszamennydörög a sógoraihoz:

– Vigyázzatok hé, tartsátok jól szemmel, mert a kődarabok röpködnek majd körülöttetek!

Szeder-varkocsos-hős, Szeder-szépséges-hős így szólván akkorát suhintott az ötvenpudos nagy karddal a kőrögre, hogy a kőrög hét darabra, hat darabra hasadt, s a visszacsapódó szilánkok a hét testvért a túlvilág másik partjára sodorták.

Ezek után a hős hazament.

Teltek-múltak a napok.

A hét hős tanácskozni kezdett, hogyan tegyék tönkre Szeder-varkocsos-hőst. Tanácskoztak, és a legfiatalabb testvér megszólalt:

– Az ördögre kell őt felültetni.

Ebbe a tervbe mind a hét hős beleegyezett. A többit aztán reggelre hagyták. Elmúlt az éjszaka. Másnap reggel hajnalodás után egy harmadik testvért küldtek Szeder-varkocsos-hőshöz. Az ablakon át bekiáltott a szobába:

– Sógoraid hívnak téged egy fiatal csikót betörni.

Ő visszafelelt.

– Megyek.

A felesége bátyja erre visszament.

Szeder-varkocsos-hős pedig nekiült enni, inni. Amikor az evést, ivást befejezte, megszólalt az anyósa:

– Adok neked egy hárompudos pörölyt, három vaskorbácsot, három rézkorbácsot, három ólomkorbácsot, és még adok egy kantárt is, mert téged nem lovat betörni hívnak, hanem az ördögöt betörni hívnak.

Veje felöltötte páncélját, kését. Elindult s oda is érkezett a felesége bátyjaihoz. Az istállóba mentek. Amikor az istállóba beléptek, a szárnyas ló, a táltos ló a patáin paripáskodott, az orrán keresztül fújtatott. Sógorai még a közelébe kerülni is képtelenek voltak. Egyedül csak Szeder-varkocsos-hős, Szeder-szépséges-hős merészkedett a lóhoz. Amikor a lovat megragadta, a ló ágaskodott.

De hiába ágaskodott, Szeder-varkocsos-hős a kantárt csak rárakta, kivezette az istállóból. Lóra szállt. A szárnyas ló, a táltos ló pedig a magasba emelkedett és madár módjára fölröpült. Ő meg a lovat a feje tetejétől, a két füle közöttől kezdve végigütlegelte a hárompudos pörölyével.

Erre a ló kezdett lejjebb ereszkedni.

Neki meg eszébe jutott, hogy a testvéreit meglátogassa.

Hát csak mendegélt, mígnem egyszer füstöt látott gomolyogni. Földre ereszkedett hát, s ahogy nézi, az ő testvérei voltak ott.

A testvéreivel köszöntötték egymást. A testvérek így szóltak:

– Hát te még eleven vagy?

Ő pedig visszaszólt:

– Mi történt volna velem?

A testvérei meg azt mondták neki:

– Menj csak haza. Dönts ki egy gyökeres fát gyökerestül, dönts ki egy koronás fát vastag gyökereivel együtt, és állítsd a házad mellé. Mi éjjel odaérkezünk, erős viharral, erős széllel³ érkezünk oda. Ma éjszaka ne aludj itt!

Elbúcsúztak egymástól, ő felszállt a lovára, s hazakocogott. A városát már-már elérte. A város végén volt egy iszapos tó. A lovat behajtotta ebbe a tóba. A ló ugyan nem akart belegázolni, de behajszolta az iszapos tóba. Ütötte-verte a lovat a három vaskorbáccsal. A három vaskorbácsot szétszaggatta és bedugta azt a ló húsa és bőre közé. Ütlegelte tovább a három rézkorbáccsal. A három rézkorbács is elszakadt, bedugta a ló húsa és bőre közé ezeket is. Akkor aztán vette a három ólomkorbácsot. A három ólomkorbácsot is elnyűtte, a ló húsa és bőre közé dugta őket. Ekkor már a ló füléig elmerült. A kantárt levette, és hazafelé bandukolt. A felesége bátyja házánál az ablakon bekiáltott:

– Ha valamilyen ló kellene nektek, vegyétek, ott van, a város végén. Én a szárazföldre akartam húzni, az meg engem az iszap mélyére.

Ő maga hazament, s így szólt a feleségéhez és az anyósához:

– Ma láttam a testvéreimet. Haddal fognak még ma jönni!

Mikor éjszaka lett, egy vastag gyökerű gyökeres fát állított a háza mellé.

Egy ideig várakozott, azután lefeküdt és elaludt: A sötét éj, a sűrű éj közepén erős szél, erős vihar keletkezett. Ettől álmából felriadt, s látja, hogy a háztetőket a vihar fölkapta. Felragadta az íját és a nyilát, elfutott

Amikor kilépett a házból, a sógorainak a házai mind fel voltak borítva. Ahogy felborultak a házaik, ők maguk egy föld alatti alagúton át menekültek. Ő is futott utánuk a föld alatti alagúton át Hosszú vagy rövid idő múltán a testvére fiát vette észre, öcsikéje egyszer csak elterült: a hét hős közül az egyik testvér nyila találta el. Szeder-varkocsos-hős erre a hét hős közül ezt a testvért nyomban lelőtte; az a hátára fordult, ő meg odaérkezett az öcsikéjéhez, aki nem tudott felkelni, nem tudott állani. Megkérdezte tőle:

– Hogyhogy nem vetted észre őt?

Unokaöccse azt válaszolta:

– Ő az alagút egyik mellékágában rejtőzött el, és nem oda fordítottam a szememet, másik irányba néztem. Amikor azután észrevettem, akkor ő már kilőtte a nyilat, én nem jutottam lövéshez. Mire a nyilat az újra helyeztem, az ő nyila már átfúrt.

Míg ők így beszélgettek, a testvérei is odaérkeztek.

– Mit csináltok itt ti ketten? Mi hat hőst öltünk meg, ti ketten pedig egy hőssel nem tudtok elbánni.

Ott álltak-álldogáltak, s közben unokaöccse kiadta a lelkét. Szeder-varkocsos-hőst idősebbik testvére szidalmazni kezdte:

– A te mocskod miatt fektettem így ide a fiamat. Végtelen éjszaka végéig érő mély álmod aludva fekszik. Hát te ugyan öcsikédet jól hazahoztad.

Mérgesen hazaviharzott, búcsút sem mondott. Szeder-varkocsos-hős kisöccseivel együtt útra kelt. A saját városukba, a saját földjükre vonultak. Vitte a feleségét és az anyósát is. A saját városukba, a saját földjükre meg is érkeztek. Ott éltek tovább, talán még most is élnek. Itt az én énekem befejeződött, itt az én mesém befejeződött.

A HŐS TYANGE

„Ejhaj! Hét Ob, setét Ob mélyén
Tyange-hős, a hősöd
felnőtt.

Vadász-íjnyi nagyra, harci-íjnyi nagyra – amitől féltek megnőtt.
Hamis nő vagy, huncut nő vagy!
Én neked egyszer
hét bordacsontod egy bordacsontját,
szavamra, eltöröm.”

Szava akkor, beszéde akkor
bőrös földre, szőrös földre
hiába nem hullt:
hát hét bordacsont egy bordacsontját
bizony eltörte.

Asszonya akkor nyusztbőr takaróján, hódbőr takaróján,
nagy derékalján
hónapok hosszát, hosszú hetek hosszát
így feküdt.

Lápi vad lábát elválni, erdei vad lábát elválni
kiment a férje.

Asszonya akkor jobb felé fordult, véres nyálát
háromszor kiköpte,
bal felé fordult, véres taknyát
háromszor kiköpte,
s miután már hónapok hosszát, hosszú hetek hosszát
így feküdt:

eltörött bordacsontja a végén
mégiscsak összeforrt.

Hogy így felépült, varró munkát varrni,
hímző munkát hímezni felült:
danoló kedvvel danolni kezdett,
regélő kedvvel regébe kezdett.

„Ejhaj! Menjünk már, menjünk!

Hét Ob mélyén, setét Ob mélyén
hős Tyange hőssé nőtt fel.
Vadász-íjnyi nagyra, harci-íjnyi nagyra – amitől félték –
jókora nagyra nőtt meg.
A lentről nyargaló javas róka útja mentén tokhalat
meg lazacot küld nékem,
én meg küldök néki lápi vadat, erdei vadat, bőségeset,
a fentről repdeső javas holló¹ útja mentén jut neki
zsákmány bőségesen.
Ejhaj! Te pedig megsiketült füled résén át
már semmit se hallasz?
Én meg itt már mióta mondom,
hogy a hős Tyange hős lett!
Lucfenyő-halmon, »Nyírháncsból való Gyanta-ivó-kupa« tisztáson
oda várnak téged,
te hamis asszony, te huncut asszony,
én pedig neked hét bordacsontod
egy bordacsontját bizony eltöröm.”
Az ének embere volt ő, a monda
embere volt,
hát a szava, hát a beszéde
bőrös földre, szőrös földre
hiába nem hullt!
Hét bordacsontja egy bordacsontját
bizony összetörte –
azzal elment, mókuscsapdját
hogy felállítsa.
Asszonya most is nyusztbőr takaróján, hódbőr takaróján,
nagy derékalján feküdt,
hónapok hosszát, hosszú hetek hosszát senyvedett.
Jobb felé fordult, véres nyálát
háromszor kiköpte,
bal felé fordult, véres taknyát
háromszor kiköpte.
Miután így hónapok hosszát
senyvedett,
miután így hosszú hetek hosszát

szenvedett:

bordája ismét összeforrt.

Varró munkát varrni felült,

hímző munkát hímezni felült,

danoló kedvvel danolni kezdett,

regélő kedvvel regébe kezdett.

Férje addig sok időt kószált,

kevés időt kószált szanaszét,

hazatér, látja: varró munkát varr,

hímző munkát hímez otthon az asszony:

danoló kedvvel vígan danolt ott,

regélő kedvvel regéket mondott.

„Ejhaj! Menjünk már, menjünk!

Fiát Ob mélyén, setét Ob mélyén

a hős Tyange hőssé nőtt fel,

vadász-íjnyi nagyra, harci-íjnyi nagyra – amitől féltek –

jókora nagyra nőtt fel.

A lenről nyargaló javas róka útja mentén tokhalat, lazacot

küld, íme, nékem,

én meg lápi vadat, erdei vadat nagy bőséggel

küldök vissza néki

fentről repdeső javas holló útja mentén. –

Te pedig megsiketült füled nyílásán át,

mi az, nem hallod?

Lucfenyő-halmon, »Nyírháncsból való Gyanta-ivó-kupa« tisztáson

ott várnak téged.

Te hamis asszony, te huncut asszony,

én még neked hét bordacsontod

egy bordacsontját

összetöröm harmadjára is!”

Az ének embere volt ő,

a rege embere volt,

hát a szava, hát a beszéde

bőrös földre, szőrös földre

hiába nem hullt:

hét bordacsontja egy bordacsontját

még egyszer eltörte,

ő maga meg, hogy ne is lássa,
mókuscspadát megyen megnézni.
Asszonya otthon hónapok hosszat
senyvedett,
hosszú hetek hosszat otthon betegen
szenedett.
Jobb felé fordult, véres nyálát
háromszor kiköpte,
bal felé fordult, véres taknyát
háromszor kiköpte.
Miután imígyen hónapok hosszat
senyvedett,
miután imígyen hosszú hetek hosszat
szenedett,
megint csak felépült:
varró munkát végezni felült,
hímző munkát készíteni felült;
danoló kedvvel danolni kezdett,
éneklő kedvvel vígan énekelt.
Férje meg, miután hosszú időt, rövid időt
kószált szanaszét,
megtért, hazaért.
Amint hazaért, hallja asszonyát
dalokat danolni,
regéket regélni.
„Ejha! Menjünk már, menjünk!
Hét Ob mélyén, setét Ob mélyén
hős Tyange, a hősöd
hát, íme, felnőtt:
vadász-íjnyi nagyra, harci-íjnyi nagyra,
jókora nagyra megnőtt.
A lenről nyargaló javas róka útja mentén küld nekem
tokhalat, lazacot,
én meg lápi vadat küldök neki vissza,
meg erdei vadat, bőségeset,
lenről repdeső javas holló útja mentén. –
Te pedig megsiketült füled nyílásán át

már semmit se hallasz?
Lucfenyő-halmon, „Nyírháncsból való
Gyanta-ivó-kupa« tisztáson
várnak rád, asszony!”
Ő meg, a férje, hogy ezt hallotta
s végiggondolta,
gondolatait most összeterelte
egyetlen csomóba:
Meddig fogom még – mondta magában –
hűtlen asszonyt megtiporni,
bordacsontját összetörni?
Sok gondolatát végiggondolván
száját szóra nyitja:
„Menj el, asszony, Szurgut városába,
vegyél ottan hét hordó pálinkát,
főzzél akkor hét kád jó habos sört,
hét rénbikát ragadj ki tarka
rénjeim közül:
falut-jóllakató, várost-jóllakató
jó lakomát lakjunk,
öreg embereket, öreg asszonyokat
egy helyre gyűjtsd össze,
magam pedig mókuscspadákat
megyek felállítani.”
El is ment az erdőbe, mókuscspadákkal
soká bíbelődött,
mókuscspadáit mind felállította,
megtért, hazaért.
Mire hazaért, az Ob jege
megindult menni. –
Akkor nekiláttak Szangénak véres
áldozatot tenni:
héten át tartó, hónapon át tartó
áldomást csaptak,
hét tarka réncsődört le is vágtak
véres áldozatnak.
Mikor aztán a véres áldozat

végire értek:

Öreg emberek, öreg asszonyok asztalhoz ülének,

öreg emberek, öreg asszonyok imígyen szólnak:

– Te vagy a hős, aki falunkat védted,

városunkat védted. –

Hát egyszerre mi ütött beléd,

mondd meg, mi lelt téged? –

„öreg emberek, öreg asszonyok,

kedveseim, ti!

Fülem valahogy megsiketedett,

ördögi asszonyom eszem elvette,

annyira, hogy »Nyírháncsból való Gyanta-ivó-kupa« tisztáshoz,

Lucfenyő-halomhoz hadat indítok,

hét Ob végéhez, sötét Ob széléhez.”

Öreg emberek, öreg asszonyok mondani kezdik:

„Hősünk vagy te, asszonyok városát, férfiak városát

mindég megvédted.

Valamék télen Lucfenyő-halomnál,

»Nyírháncsból való Gyanta-ivó-kupa« tisztásnál télen járt férfinak

szántalpát akkor

szakállas zuzmó vastagon befedte,

nyusztbőr-vastagon, mókusbőr-vastagon

bizony befedte.

»Nyírháncsból való Gyanta-ivó-kupa« tisztásnál nyáron járt
férfinak

csónakját akkor

szakállas zuzmó vastagon befedte

nyusztbőr-vastagon, mókusbőr-vastagon

bizony befedte.

Te vagy a mi kedves hősünk,

hát menj csak, indulj!

S hét Obhoz, a setét Obhoz

amint kiértél:

rekeszes fám nagy hajó bordáján

lábujjra állj fel,

perdülj hármat s a láthatárt

mérd fel szemeddel:

látsz-e valahol akár csak
egy pikkelynyi felhőt?
Akkor aztán az Ob-középig,
ármentében az Ob közepéig
hajtsd a hajódat!”

Hétszáz főnyi sereget gyűjtött, rekeszes farú nagy csónakjukba egytől egyig beszálltak, és jó életet kívánva búcsúzkodni kezdtek. A két testvér így szólt:

– Bátyánkat most hát viszed. De ha a bátyánkat ott megölik, mi téged a hajadnál ladik farához kötve a vízen át fogunk hazahozni.

Elindultak hát. Hosszú ideig mentek, rövid ideig mentek, a hétágú Obhoz, a sötét Obhoz jutottak. A hős a csónak belsejéből kijött, és felmászott a csónak fedelére. Lábujjhegyre állt. Hármat perdült, sehol nem volt egy halpénz nagyságú felhődarab sem. Gyorsan lesiklottak az Ob közepére. Evezés nélkül úsztak az árral. Közben a felesége varró munkát varrt, hímző munkát hímzett.

Az asszonynak egyszer csak eszébe jutott:

– El ne szalasszuk a Gyantát-adó-luc-fenyvest!

Az ablakon át kifelé tekintett: csaknem megérkeztek a Gyantát-adó-luc-fenyveshez. Varázsigt mondott:

– Ha csakugyan énekhöző nő vagyok, ha csakugyan mondahozó nő vagyok, a születendő kisleánynak, kisfiúnak maradjon fenn énekként, maradjon fenn mondaként arról, hogy halpénz nagyságú kis felhődarabot bővöltem ide, hogy nagyra dagadjon, széllé, viharrá váljon!

Ének hősnője, monda hősnője lévén, az ő szava, az ő beszéde nem hullott bőrös földre, szőrös földre. Halpénz nagyságú felhő emelkedett fel, nagyra dagadt, zivatarrá, viharrá vált s ebből eső kerekedett.

Csónakjuk sebesen siklott a hullámok hátán. A hősök mind kijöttek a csónak belsejéből, ő pedig hadseregéhez így szólott:

– Rekeszes farú nagy csónakotokat gyorsan fordítsátok meg! Fordítsátok gyorsan a Gyantát-adó-luc-fenyves irányába. Evezetek sebesebben! Csónakunk még zátonyra futhat!

Egy helyen, vagy ötvenölnyire a parttól, csónakjuk valóban fennakadt egy zátonyon. A hősök botra vagy újra támaszkodva a partra ugrottak.

Ezután a csónak háromarasznyit felemelkedett, a hadsereg meg a partra kirakodott. Fát, vizet gyűjtöttek. Tüzet gyújtva száritkozásba fogtak ottan. Mire megszáritkoztak, lassacskán beesteledett. Ettek, ittak, a hétszáz férfi hétszáz ágafát állított fel.

A hős ezalatt egy magas lucfenyő csúcsára mászott fel, hogy páncélingét, kését száradni felakassza. Ezt bevégezvén lemászott, hétszáz férfiak körös-körül feküdt már. Feleségével együtt ő is lefeküdt a hétszáz férfi közé aludni. A sötét éj, a sűrű éj közepén valamennyien mély álmodtak. Elalvásuk után Tyange-hős hetvenfőnyi hadseregével megtámadta őket: ágyukon feküdvén új húrja pendült. A hős asszonya a holdfénynél varró munkát varrt, hímző munkát hímzett. Mire az asszony felneszelt, az ő hétszáz férfiúkat a felére fogyott. Rosszat sejtett, s férjét költögetni kezdte:

– Ejhaj, ébredj fel. Figyeld, mi hallatsz! Kelj fel velem egy párnán háló kedves társacskám, kelj fel, figyelj!

A hős felemelte a fejét és fülelt:

– Csak ennek a baglyos földnek a baglyai² hallatszanak, csak az erdei manós földnek az erdei manói fütyülnek.³

Ahogy a fejét letette, azon nyomban elaludt. A felesége újra költögette:

– Ejhaj, ébredj fel. Figyeld, mi hallatsz? Kelj fel velem egy párnán háló kedves társacskám, kelj fel, figyelj! Felajzott új pendülését hallom!

Akkor végre felült a hős:

– Nem feleség vagy te, hanem ördög.⁴ Nem hagysz aludni.

És ököllel a felesége orrába vágott.

Megverte, és hanyatt feküdt, aludt tovább. Az asszony két orrlyukából ömlött a vér, két szeméből hullott a könny. Megharagudott a férjére, megszólalt:

– Halj meg halálnak halálával!

Tyange-hős irtotta tovább az ő hadi népüket. A felesége szánta a hadat, megint csak kérlelte:

– Kelj fel, a hadi népedet mind megölik...

Ő a hátára feküdt, majd hasra fordulva azt mondta:

– Csak ennek a baglyos földnek a baglyai hallatszanak, csak az erdei manós földnek az erdei manói fütyülnek.

A felesége újra mondja:

– Hétszáz katonád mind meghalt.

A férj morogva felült, megverte az asszonyt újból és megint elaludt. Álmából Tyange-hős kiáltása riasztotta fel:

– Apárlan-anyátlan fattyú! Nem volt elég a feleségeddel ölelkezni? Gyere ki, hétszáz katonád már meghalt.

A hős ekkor végre felébredt, s feleségének kiáltotta:

– Add fel a páncélot, add a késemet!

A felesége haragos volt, egy szót sem szólt. Újból Tyange-hős kiáltott:

– Gyere ki, a sátrad csupa vér.

Odanézett: hadi népe mind meghalt. A sátorból kiontott. A lucfenyő körül hágott felfelé, nyilak találták el, hetven nyíl fúródott belé. Másodszor megkerülve a lucfenyőt, felmászott a közepéig, újabb nyilak találták el, másodszor is hetven nyíl fúródott belé. Harmadszor megkerülve a lucfenyőt, elérte felfelé hágva a csúcsát, páncélját megragadta. Harmadszor is nyilak találták el, még hetven nyíl fúródott belé. Végül hanyatt vágódott.

Hanyatt vágódott, Tyange-hős odafutott hozzá és átvágta a nyakcsigolyáját.

A levágott fejjel belépett a sátorba. Amikor belépett, az asszony a hímzését öltögette. Az asszony ölébe tette a férje fejét.

– Nesze.

A szeretője megharagudott, vagy mi történt, ő hozzátette:

– Ne haragudj, inkább feküdjünk le, háljunk együtt.

Erre azt mondta a szeretője:

– Hallod-e, a férjemet megölted, menj hát és temesd el. Úgysem hálhatok én most férfival. Azután gyere hozzám.

Tyange-hős kiment hát, s hadi népét utasította:

– Ti pedig temessétek már el ezt a hőst!

Tyange-hős visszament a sátorba, de a szeretőjét sehol sem látta. Kiment, keresni kezdte, a hadi népét, mind a hetven katonáját kérdezgette:

– Nem láttátok, hová ment?

A katonái így feleltek:

– Ő talán itt sem volt.

Tyange-hős erre aztán megharagudott.

– Ti velem gúnyt űztök. Hiszen a saját két szememmel láttam, hogy a sátorban ült.

Mind a hetven katonát lenyakazta, és óriás mamuttá változva behatolt a hétágú Ob, a sötét Ob mélyére. Nagy csukákat és tokhalakat fogott és a partra cipelte őket.

Mikor a hétágú Ob, a sötét Ob mélyéből kiemelkedett, ismét emberré változott vissza. Emberformát nyerve felhasította a nagy csukák és tokhalak hasát. Beleiket megtapogatta, de a szeretője sehol sem volt. Ezért aztán sírva fakadt. Hosszú sírás után, rövid sírás után ekképp tűnődött: „Ezt a hőst, az asszonyos város, az emberes város őrizőjét hiába öltem meg. Asszony nincsen, semmi sincsen.”

Végül is eszébe jutott valami: „Mégiscsak megnézem újra a sátorban.”

Belépett hát a sátorba. Szeretője a sátorban ült, mellén szoptatta gyermekét.

Tyange-hős így szólt:

– Hol voltál ily hosszú ideig?

A szeretője emígy felelt:

– Ahogy te a sátorból kimentél, én hegyes orrú egérré varázsoltam magamat, és behatoltam a föld megfagyott és fölengedett kérgébe. Leányt szülő méhem zugát megkönnyítettem, fiút szülő hasam zugát megkönnyítettem. Te pedig ezzel a kimeredt két szemeddel nem láttad, hogy milyen állapotban voltam?

Tyange-hős megszólalt:

– A földed-tavad három ördögének áldozva vágjuk el a gyermek nyakát, mert majd később, férfivá érve, megbosszulja apja halálát!

Az anyja válaszol:

– Mit tudhat ez a kis csöppség?

– Valaki később elárulja neki, hogy az apját mi öltük meg.

Nagyon megharagudott a szeretője.

– Öld meg, de ha őt megölöd, engem többet nem láatsz!

– No, akkor nem ölöm meg.

Egymás nyakába borultak, csókolódzni kezdtek. Tyange-hős új feleségét a városába vitte. Éltek-éldegéltek. Tyange-hősnek volt már

felesége, most második feleséget hozott. Az első feleségének volt két fia. Tyange-hős mocsári állatot, erdei állatot vadászni járt.

A Hős-fia éjjel arasnyit nőtt, nappal rőfnyit nőtt. Íjjal, nyíllal lövöldöző emberke lett.

Egyszer a három testvér célba lőtt. Az egyik városvégre állítottak egy céltáblát, és a másik városvégre is állítottak egy céltáblát. Először az egyik városvégről lőttek a másik városvégre. A Tyange-hős két fia célozott és mellé talált, a Hős-fia célozott, a kellős közepébe talált. Azután a másik városvégről lőttek az innenső városvégre. Tyange-hős két fia célozott, és mellétalált, a Hős-fia a cél kellős közepébe lőtt. Tyange-hős két fiának ebből elege lett, s azt mondták:

– Te is az apádhoz hasonló vagy. Apád mesterlövész volt, a mi édesapánk mégis megölte őt.

A Hős-fia hazaszaladt az anyjához, őt kérdezgette:

– Ezek ketten valóban nem az én testvéreim?

Az anya így szólt:

– Csak gúnyolnak téged. Egy apától, egy anyától születtetek.

Egy héten át nem ment ki a fiú. Később aztán ismét játszani ment, íjjal, nyíllal lövöldözni, Tyange-hős két fiával célba lőttek. A Hős-fia a város egyik széléről is és a másik széléről is beletalált a cél kellős közepébe. Tyange-hős két fia mindig mellétalált.

Mindennap összejöttek játszani. Egyszer aztán Tyange-hős fiai ingerelni kezdték:

– Hallod-e, te, túlon túl el ne bízd magad! Apád is hozzád hasonló mesterlövész volt, a mi apánk mégis megölte. Ha nem hinnéd, nézd csak meg, véres fejbőre a város áldozóoszlopának a csúcsára van feltűzve. Később a te fejbőröd is oda lesz feltűzve.

A Hős-fia hazafutott az anyját megkérdezni:

– Anyám, ugye nem ez az én édesapám? Az én apámat ugye megölték?

Anyja nem szólt. A fiú akkor haragjában három napig semmit nem evett. Egy hónapig egyszer sem lépett ki a házból. Ezen idő alatt gondolkozott, töprengett, hogyan beszéljen anyjához. Azután így szólt:

– Anyácskám, ha akarod, beszélsz, ha akarod, nem beszélsz. Ez mégsem az én édesapám. Én tehát elmegyek, megkeresem a saját

országomat.

Anyja megszólalt:

– Elmehetsz, Tyange-hős mégis megtalál.

És hozzáfűzte:

– Apádat megölték, a Gyantát-adó-luc-fenyvesben. Páncélja, kése egy magas lucfenyő tetején van, az íja, nyila a föld megfagyott és fölengedett kérgében van. Tyange hős halála ott van a Gyantát-adó-luc-fenyvesben. Van ott egy kunyhó, a kunyhóban egy doboz, a dobozban egy nyúl, a nyúl hasában egy kerceréce, a kerceréce hasában három tojás. Ha a három tojást⁷ összeroppantod, akkor Tyange-hős meghal. Én most neked adom az apádtól kapott gyűrűt. A gyűrűt el ne veszítsd. Ha elveszíted, akkor te is meghalsz. Ha bajba jutsz, vedd a gyűrűt a jobb kezedről a bal kezedre. Gondolj rám!

A gyűrűt a fiának adta.

Elbúcsúzott a fiától. A fiú szép lassan elment.

Elmenetele után harmadnap Tyange-hős vadászatról érkezett haza. Szidni kezdte az asszonyt:

– Megmondtam már a múltkor, hogy öljük meg őt. Lám, elmenekült: most aztán üldözhetem.

Tyange-hős medvévé változott, és elcsörtetett.

Üldözte hosszú ideig, üldözte rövid ideig, végül utolérte. Akkor a Hős-fia hátratekintett, s látja, hogy egy medve jön húszölnyire mögötte. A Hős-fia a gyűrűt a jobb keze ujjáról a bal kezére húzta: csukafivá változott és a vízbe vetette magát. Tyange-hős szintén csukává változott és ő is a vízbe vetette magát. Üldözni kezdte a nagy csuka a kis csukát. A kis csuka elbújt az iszapban. Tyange-hős ott is kereste, megtalálta a kis csukát. Utána is kapott. A kis csuka pedig eközben partra vetette magát és emberré változott. Gyalog menekült tovább. Egész nap ment. Mire Tyange-hős is partra veti magát, a fiú már eltűnt, ő meg medvévé változott s újra üldözőbe vette. Napszálltakor már újra utolérte; a Hős-fia hátratekint: a medve már csaknem elérte. A Hős-fia a vízbe vetette magát és vágódurbinccsá varázsolta magát. Tyange-hős csukává változott, és ő is a vízbe vetődött. Akkor aztán hát a csuka meglelte a vágódurbinccsot. A vágódurbinccs farkával a csuka felé fordulva leült, szétterpesztette az uszonyait. Hát aztán a csuka elnyelte. A csuka

száját a vágódurbincs uszonyai felsebezték. A csuka kihányta őt, és azt mondta:

– Te, vágódurbincs, fordulj a fejeddel felém!

A vágódurbincs azonban így szólt a csukához:

– Ha éhes vagy, akkor kapj be engem a farkamnál fogva.

A csuka a vágódurbincsnak:

– Nem, a farkadnál fogva nem kaplak be, hiszen az előbb, amikor be akartalak falni, a számat egészen fölsebezted.

Civakodásuk közben elmúlt az éjszaka. Tyange-hős, pirkadat után, a vízből a partra kiúszott. Aztán az Obon lefelé menve elzárta gáttal az Obot, és merítőhálót készített elő. A gáthoz sűrűn érkeztek a halak. Tyange-hős egyre csak merített közülük, jó hal azonban nem akadt ottan, csak pici halacskák. Tyange-hős három bödönhajót mert tele hallal, fiatal halacskákkal. Kis csuka érkezett a gáthoz.

Hős-fia ott kis csukává változott, Tyange-hős meríteni kezdett. Négy vagy öt merítőhálót mert ki. Egy kis csuka a merítőhálóból a gátra hullott. Tyange-hős azt gondolta: „Na, egy kis csuka kipottyant, hadd menjen.”

Hát aztán Tyange-hősnek is elege lett a merítésből.

Medvévé változott, hogy a kimert halakat tovább falja.

A kis csuka gyorsan a gát aljára vetődött, és továbbhaladt. Hosszú ideig ment, rövid ideig ment, egyszer azután megérkezett a Gyantát-adó-luc-fenyveshez.

Itt a partra ugrott, ismét emberré változott. Felmászott a magas lucfenyő csúcsára, levette apja egykori páncélját, kését. Leereszkedett, magára öltötte azokat. Apja egykori páncélja a térde fölé ért neki. Akkor így szólt:

– Az én apám bizonyos férfi volt, bizonyosan hős volt.

Akkor aztán a föld megfagyott és fölengedett kérgébe hatolt az íjáért, nyiláért.

Íját, nyilát megtalálta, kézbe vette, az íjat fel akarta ajzani. Ám az olyan rugalmatlan volt, mint egy darab rongy, egy darab bőr. Akkor így szólt:

– Apám nem lehetett hős, azért ölte meg egy olyan mihaszna csirkefogó Tyange-hős. Ha most Tyange-hős, a mostohaapám itt lenne, én őneki véréért venném.

Az Ob partja mentén lépdelt tova.

Észreveszi egyszer, hogy egy csuka szárazra vetődött a víz apadásakor. A csuka még élt, s a Hős-fiának azt mondta:

– Légy olyan jó, dobj vissza a vízbe. Nem bánod meg.

A Hős-fia így szólt magában a csukához: „Te a vízben úszol, én meg a szárazföldön járok, ugyan milyen jót tudnál te tenni nekem?”

Hangosan pedig így szólt hozzá:

– Semmiség az, hogy téged visszahajítsalak.

És a Hős-fia íja végével a partról visszagurította a csukát a vízbe. A folyó fenekéről ekképp szólt a csuka a Hős-fiának:

– Ha bajba jutsz, csak gondolj rám!

A Hős-fiának eszébe jutott: „Múltkor az anyám azt mondta, hogy Tyange-hős kunyhója itt van valahol a Gyantát-adó-luc-fenyvesben. Megyek, megkeresem.”

Ment egy ideig, és talált egy baglyot, amint ült egy oszlop tetején. A Hős-fia íját megragadta, felajzotta, hogy lelőhesse. A bagoly így szólt hozzá:

– Hős-fia, ne lőjj le engem, szükségedre lehetek még.

A Hős-fia hát békében hagyta, és a bagoly elrepült. A Hős-fia ezután lefelé mendegélt. Látta, hogy egy héja ül egy fán. Ezt is le akarta lőni, de a héja így szólalt meg:

– Hős-fia, ne lőjj le engem, én még jót fogok tenni veled!

Így hát nem bántotta, a héja elröpült. Ment egy darabig, s Tyange-hős kunyhójánál találta magát. A kunyhóba felkúszott s belépett. Látott ottan egy dobozt. A dobozt kivitte és felnyitotta.

Alighogy felnyitotta, kiszökött belőle egy nyúl. Mire Hős-fia íját, nyilat ragadott, a nyúl már árkon-bokron túl volt. Üldözőbe vette, s eközben eszébe jutott: „Hol lehet a bagoly? Ha itt lenne, a nyúl torkát felhasíthatná.”

Amikor a nyúl sivalkodását hallotta, a hang irányába tartott. Mire odaérkezett, a bagoly a nyúl torkát a csőrével átvágta. A Hős-fia a nyúl basát felmetszette, egy kerceréce röpült ki abból. A kerceréce az Ob felé röpült.

– Most kellene az az előbbi héja! – mondotta.

Aztán lefutott az Ob partjára, és látta, hogy a héja tépdeste a kerceréce tollát. Odafutott, a kerceréce hasát felnyitotta: három tojás gurult abból a vízbe. Azon gondolkozott: „Hogyan szerezzem vissza ezeket?”

Ment-mendegélt egy ideig az Ob partján. Hosszú ideig ment, rövid ideig ment, eszébe jutott: „A múltkori csuka azt ígérte, hogy majd még jót fog tenni velem.”

De amikor látta, hogy egy csuka a víz felszínére emelkedett, azt gondolta: „Én ezt most kettéhasítom.”

A csuka viszont megszólalt:

– Miért vannak rossz gondolataid? Ha kell neked valami, jöjj csak és vedd el!

A Hős-fia odament hozzá, a csuka kitátotta a száját, három tojás volt benne. Kivette és a zsebébe rakta azokat.

Azután hazaindult. Hosszú ideig ment-e, ki látta. Rövid ideig ment-e, ki látta.

Végre megérkezett a szülővárosába.

Végigsétált a városon, s az ángyai nézték:

– Nézzétek csak, ki jön a mi házunk felé?

A férjeik kezdték magyarázni:

– Nem tudjátok, hogy a testvérünk egykor elment a feleségével, és ez az ő feleségétől született fia. Ez nem a mi fajtánk. Ha férfi, legyen ám férfi, ha hős, legyen ám hős.

Kijöttek a házból az öccsüket fogadni, üdvözölni. Aztán egy álló hónapig tartó lakomát, egy hosszú hétig tartó ivást rendeztek. Az evés-ivást elintézve gyülekezni kezdtek, hogy haddal induljanak Tyange-hős országa ellen. Mendegéltek hát Tyange-hős országa felé. Három hős, a legidősebb testvérek, a kormányhoz ült, a Hős-fia a fiatalabbik bátyjával az evezők mellé ült. Evezni kezdtek. Amikor az Oh egyik szakaszára értek, tokhalak bukkantak a víz felszínére, nyelmalazacok bukkantak a víz felszínére. Hosszú ideig mentek, vagy rövid ideig mentek: Tyange-hős országába megérkeztek. A kikötőben kikötöttek. Érkeztükkor Tyange-hős már nagyon beteg volt, mert a Hős-fia kivett a zsebéből egy tojást és eltörte. Midőn Tyange-hős háza közelébe érkeztek, eltörte a második tojást: Tyange-hősben már alig volt élet. Ajtaján átlépve eltörte a harmadik tojást is. Hát Tyange-hős máris meghalt. Miután meghalt, a két fiát a lábuknál fogva összekötözték és egy póznára felakasztották.

Ott lógtak fejjel lefelé.

Ezek után gyülekezni kezdtek, hogy hazavonuljanak. Tyange-hős két fiát megtépázta a Hős-fia, csak úgy szikrázott a szemük. A sereg

ezután visszatért a maga országába.

Hajóra szálltak, evezni kezdtek. A két testvér meg ángyát a hajánál fogva a ladik végéhez kötötte, úgy vonszolták a vízben maguk után, és így szóltak:

– Csélcsap ringyó vagy, miattad ölte meg Tyange-hős a bátyánkat. Tizenöt esztendeje annak, hogy itthonról elmentél, s azóta Tyange-hőssel háltál, most az Ob vize mossa le förtelmes bűneidet.

Az Ob hét kanyarulata mentén vitték őt. A kormányos a Hős-fiára nézett: a Hős-fia arca hol vörössé, hol sötétté lett. Ekkor a kormányos megszólalt:

– Miért haragszol, öcsém? A mi egykor mondott szavunk az volt: ha bátyánkat egyszer megölik, mi téged, ángyi, a copfodnál fogva a vízben fogunk hazáig vonszolni.

Erre a Hős-fia emígy válaszolt:

– Ha ti nem veszitek ki azonnal a vízből, én mindkettőtöket üstökön ragadva hajítalak a vízbe.

Így hát a kormányos felállt, ángyát kiemelte a vízből. Sokat eveztek még ezután, míg hazaérkeztek saját városukba. Ott éltek tovább.

Hosszú ideig éltek-e, rövid ideig éltek-e, amikor a Hős-fia egyszer csak úgy gondolta, hogy megnősül, elmegy a tatár városba. Ment-mendegélt. Hosszú ideig ment, vagy rövid ideig ment, egyszer napnyugtakor megérkezett egy tatár városba. Bagollyá varázsolta magát és rátelepedett a város áldozóoszlopára. Hét tatár éppen célba lőtt. Hét tatár, hét testvér az egyik városvégről is a cél kellős közepébe talál, a másik városvégről is a kellős közepébe talál. A legfiatalabb tatár így szólt:

– Ha én azt a baglyot lelövöm az oszlop tetejéről, legurul.

A legidősebb férfi azt mondta:

– Ugyan miért lőnéd le! Bármely országból érkezett szellem is ő, csak üljön, nekünk mit sem árt.

Aztán éjszaka lett. A hét hős hazament. Távozásuk után a bagoly az oszlop tetejéről leszállt.

Élt a falu végén egy öregember. Volt neki két leánya. Az éjszaka közepén a Hős-fia hőséget varázsolta, a két nővér nem tudta eltűnni.

Éjjel kiléptek hát fürdeni, lementek a tóhoz. Eközben a Hős-fia medvévé változott.

Fürdés közben az idősebbik nővér kiszállt a vízből, a fiatalabb még tovább lubickolt a vízben. Nyavdzatneng-Hulatneng, az idősebb nővér felvette az ingét. Ekkor már Ajrusina, a húga is kijött a tóból. Időközben a medve odaérkezett, s Nyavdzatneng-Hulatnenget a derekánál megragadta és elhurcolta. Ajrusina üldözőbe vette a medvét, utolérte s egy fadarabbal ütlegelni kezdte. A medve megállt, Nyavdzatneng-Hulatneng pedig így szólt Ajrusinához:

– Hát neked egy csepp szégyenérzeted sincsen? A nénéd férjét üldözöd pucér szeméremmel?

Húga erre nagyon elszégyellte magát.

– No, akkor ti csak maradjatok itt, én megyek és felveszem az ingemet.

Felvette az ingét, s odajött újra.

– Légy üdvözölve Lazacos-hajfonatos-férfi, a néném férje vagy, Halrekesztékes-hajfonatos-férfi, a néném férje vagy!

Nyavdzatneng-Hulatneng megszólalt:

– Miért akarsz elvenni? Engem menyasszonydíj fejében tatároknak ígértek. Aztán majd téged megöl egy tatár.

Lazacos-hajfonatos-férfi, Halrekesztékes-hajfonatos-férfi ezt felelte:

– Hogyan ölné meg engem egy laza öves tatár? Inkább én fektetem őt a te térdedre s ott vágom le a nyakát.

Elbúcsúztak Ajrusinától, és másfelé indultak. Ajrusina hazament. Lazacos-hajfonatos-férfi, Halrekesztékes-hajfonatos-férfi visszatért hazájába a feleségével együtt. Megérkezésekor áldozati lakomát rendeztek. Nagy evést-ivást csaptak. Az áldozati lakoma után békében éldegéltek.

Jó egy hét múlva a tatárok háztűznézőbe mentek. Mire azonban az öregemberhez érkeztek, Nyavdzatneng-Hulatneng már nem volt ott. Másik leányt kellett hát megkérni, a fiatalabbikat, Ajrusinát. Ajrusinát menyasszonydíjért így férjhez adták. Lakomát rendeztek nekik. Egy hetet töltöttek az öregembernél.

Ekkor aztán az öregember a feleségével együtt felkereste a vejét, aki jól megvendégelte őket. Hosszú ideig ettek, rövid ideig ettek, jól berúgtak. Az öreg és a veje kötözködött egymással.

– Apó, miért nem tudsz a lányaidra vigyázni?

Az öreg így szólt:

– Igazán? Őmiattuk nem alszom éjjel.

Aztán az öreg a padlón kezdett föl-alá sétálni. A veje ismét megszólalt:

– Apó, te is építs ilyen szobamennyezetet, ha hazaérsz. Nézz csak felfelé!

Az öreg felfelé nézett, s a veje abban a szempillantásban borotvával elmetszette a torkát. Az öreg feje a padlóra gurult. Ajrusina megharagudott, s megszólalt:

– Megölted hát az apámat. De megállj csak! Lazacos-hajfonatos-férfi, Halrekesztékes-hajfonatos-férfi, a néném férje a te nyakadat majd Nyavdzatneng-Hulatneng térdén fogja lenyisszantani!

A laza öves tatár így szólt:

– Én meg az ő beleit fogom kitépni.

Aznap éjjel a tatár ott éjszakázott, majd lassan elindult. Lazacos-hajfonatos-férfi, Halrekesztékes-hajfonatos-férfi észrevette, hogy jön a sógora vele megküzdeni. Az ablaknyílásba egy tűt állított, és a feleségének azt mondta:

– Nézz erre a tűre. Ha a tű középig véres lett, akkor én sem eleven, sem holt nem vagyok, akkor jöjjetek engem megkeresni.

Ezután elment. Útközben éjszakázott. Reggel felkelt, továbbmendegélt. Ment egy keveset, s látja, hogy tűz füstje száll fel. A tűz mellett egy tatár férfi ült.

Íját, nyilát a kezébe vette és löni akart. Felajzotta az íját, az íj vége megreccsent. Abban a pillanatban a tatár hátranézett, és megszólalt:

– Kérlek, ne ölj meg, inkább birkózzunk csak!

Megragadták hát egymást, és birokra keltek. A hajfonatos földhöz vágta és legyőzte a tatárt. Kezét, lábát egy szíjjal összekötözte. Azután Lazacos-hajfonatos-férfi, Halrekesztékes-hajfonatos-férfi felvette őt a hátára, és cipelte hazafelé. Már csaknem becipelte a városába, amikor a tatár kezén meglazult a kötelék, s ruhaujjából elővette a kis kését. Kinyitotta és felmetszette a Lazacos-hajfonatos-férfi, Halrekesztékes-hajfonatos-férfi hasát. Lazacos-hajfonatos-férfi, Halrekesztékes-hajfonatos-férfi ott aztán térdre bukott. Akkor aztán mindketten elterültek ottan, rájuk jött a sírás.

Amikor Nyavdzatneng-Hulatneng az ablakra nézett, a tű középig véres lett. Odaszólt az embereinek:

– Menjünk a keresésére.

Felszedelőzködtek, keresésére mentek; hosszú ideig mentek, rövid ideig mentek. Odaérteztükkor mind a kettő sírva üdögélt. Lazacos-hajfonatos-férfi, Halrekesztékes-hajfonatos-férfi a tatár torkát a felesége térdére helyezte és elmetszette. Nyavdzatneng-Hulatneng pedig a férje beleit kezdte begyömöszölni a helyükre. Azután selyemszállal összevarrta a hasát. Hazavitte. Sok hosszú hónapon át, sok héten át betegeskedett. Soká betegeskedett, rövid ideig betegeskedett, végül mégis meggyógyult. Miután meggyógyult, éldegélni kezdtek. Máig is élnek, ha meg nem haltak.

AZ ASSZONY-UNOKÁJA

Az Asszony-unokája varsával halászni ment. Ezalatt öreganyját egy ember kereste fel:

– Nagy sügéred van-e? Nagy márnád van-e?

Az asszony egy üstben nagy sügért, nagy márnát főzött, hát asztalhoz ültek. A távolról jött vendég-ember leült hát enni. A nagy sügért egészen megette, a nagy márnát is egészen megette.

– No, asszony, unokád megjöttekor mondd neki: egyék ő meg egy egész nagy sügért, egyék ő meg egy egész nagy márnát, aztán jöjjön énhozzám.

Az Asszony-unokája hazaérkezett, hát az öreganyja meg szólt:

– Unokám, a vendég-ember megkért, hogy főzzek neked egy nagy sügért, főzzek neked egy nagy márnát.

Az unokája a nagy sügért egészen megette, a nagy márnát is egészen megette.

Az unokája elindult a Vízi-cár-apóhoz. Tarackfűre függesztett sítalpakhoz érkezett. Majd egy csapdához jutott, melyre egy fél tehén volt ráakasztva, innen továbbállt, és talált egy vesszővégre tűzött kutyakoponyát. Megint tovább ballagott, tarackfűre függesztett sítalpak kerültek útjába. Leereszkedett a folyó partjára. A folyóban vér hömpölygött. A folyó túlsó partján állt egy ház. A házban egy férfi ült. Ő hát megszólalt:

– Akad-e valaki, aki a távolról jött vendég-embert átszállítsa?

Felbukkant egy vörös állat. A vörös állatra ráült, így átkerült a folyó túlsó partjára. Fejét, nyakát meghajtotta, asztalhoz ültették.

A házigazda, a Vízi-cár-apó fia sítalpat ragadott fel, s az apja orrába ugrott. Az anyja ekkor tüsszentett; a fia kiugrott, egy nagy egyéves rénborjúval a kezében. Az egyéves rénborjút a szoba padlójára dobta, s azt parancsolta, hogy vágják le. A rénborjút levágták, egy üstben meg akarták főzni.

– Van-e ember a fazekat felakasztani?

Egy róka-anyó futott elő. A fazekat a tűzhely nyílására emelte, egy daru nyakára akasztotta. Az üst főtt.

– Van-e ember az üstöt levenni?

Egy szarka-anyó ereszkedett le s az üstöt leemelte. A Vízcár-apó fia így szólt:

– Van-e ember a fazekat kimerni?

Egy róka-anyó tűnt fel, egy vidra hasára húzta az üstöt, az asztalhoz hozta. A távolról jött vendég-ember asztalhoz ült, enni kezdett. Az evést befejezte, felkelt. A Vízi-cár-apó fia megkérdezte:

– Miért jöttél?

A ház ajtaja mellett az alvásra való helyen egy függönyös ágy állt. A függönyös ágyhoz ment, a függönyös ágy függönyét felnyitotta; ott egy leány ült. A leány mellé lefeküdt. Vagy egy hétig feküdt ottan. Hát egyszer eszébe jutott, hogy haza akart menni. Szólt is az asszonyának:

– Ha a bátyád elenged, hazaviszlek, ha a bátyád nem enged, nem viszlek el.

Az asszony meg szólt a bátyjának:

– A sógorod haza akar menni, ha engem elengedsz, magával visz, ha nem engedsz, nem visz el magával.

A feleség bátyja azt mondta:

– Menjetek haza az urad országába.

A hozományos nő sok ruháját összecsomagolták. Az asszony bátyja befogatott három aranyszőrű csikót, s elindultak hazafelé. Megérkeztek a fiú öreganyjához, s ott éltek-éldegéltek.

A Halgát-hős-apó fia jött vendégeskedni. Az Asszony-unokája feleségét észrevette.

– Te, honnan szerezted ezt a feleséged? – kérdezte a Halgát-hős-apó fia.

Az Asszony-unokája azt mondta:

– Én a Vízi-cár-apótól szereztem a feleségem.

– A Vízi-cár-apónak még egy ilyen leánya van-e? Menjünk el kettesben a Vízi-cár-apóhoz.

Másnap megvirradt. A Halgát-hős-apó fiával elindultak hát a Vízi-cár-apóhoz. A csapdához érkeztek ők ketten; a csapdára egy fél tehén volt ráakasztva.

– Asszony-unokája, miért van egy fél tehén odaakasztva?

Az Asszony-unokája azt mondta:

– Ha fecsegsz, visszafordulok.

– No, többet nem fogok fecsegni, menjünk tovább!

A vesszőre tűzött kutyakoponyához érkeztek. A Halgát-hős-apó fia azt mondta:

– Ez a kutyakoponya ördögnek¹ van ideakasztva.

Az Asszony-unokája rászólt:

– Ha fecsegsz, visszafordulok.

– Nem, ne fordulj vissza, többet nem fogok fecsegni, menjünk tovább.

Odaérkeztek hát a sílécekhez, amelyek tarackfűre voltak felfüggesztve. A Halgát-hős-apó fia azt mondta:

– Az ördögnek függesztették fel ezeket a tarackfűre!

Az Asszony-unokája bosszankodott:

– Ha tovább fecsegsz, visszafordulok.

A folyó partjára ereszkedtek hát le. A folyóban vér hömpölygött. A Vízi-cár-apó fia a folyó túlsó felén ült a házban.

– Van-e valaki, aki a távolról jött két vendég-embert átszállítsa?

A vörös állat felbukkant, a fekete állat felbukkant. A vörös állatra ráültek, a fekete állatra ráültek. A folyó túlsó felére így átjutottak.

A Vízi-cár-apó fia felragadott két sítalpat, az apja orrlyukába ugrott. Az anyja meg kitűszentette rénborjúval a kezében. A fekete ördögasszony kitűszentette a fiát. A rénborjút leszúrták, levágták, üstben megfőzték.

A Vízi-cár-apó fia megparancsolta, hogy üstben főzzék meg.

– Van-e ember az üstöt felakasztani?

Egy róka-anyó ugrott elő, az üstöt a tűzhely nyílására emelte, egy daru nyakára felakasztotta. Az üstben főtt az étel.

– Van-e ember az üstöt levenni?

Egy szarka-anyó ereszkedett le, az üstöt leemelte a tűzről. A Vízi-cár-apó fia így szólt:

– Van-e ember az üstöt kimerni?

Róka-anyó tűnt fel, egy vidra hasára húzta az üstöt, az asztalhoz hozta. Leültek enni, s evés után Vízi-cár-apó fia megszólalt:

– Lépj be a ház másik felébe, ott egy függönyös ágy áll.

A Halgát-hős-apó fia odament a függönyös ágyhoz; amikor odalépett, egy lány feküdt ottan. Melléfeküdt, ezentúl együtt háltak.

Hosszú vagy rövid ideig háltak-e együtt, egyszer csak a Halgát-hős-apó fia megszólalt:

– Hazamegyek.

A feleség meg mondta a bátyjának:

– Sógorod haza kíván menni.

Három aranyszörű csikót fogtak be. Elindultak a feleségével hazafelé. Hát csak hazaérkeztek. Otthon éltek tovább.

Egyszer azután a Vízi-cár-apó fia érkezett oda vendégségbe. Az Asszony-unokájánál lakott egy darabig. Egyszer így szólt a Vízi-cár-apó fia:

– No, menjünk vendégeskedni Halgát-hős-apó fiához.

Oda is mentek mindketten. A házat szinte teljesen víz árasztotta el. Ők az ajtónyílás előtt állnak, nem tudnak bemenni. A Halgát-hős-apó fia így szólt:

– Vörös állat, bukkanj fel, fekete állat, bukkanj fel.

Hasztalan szólt, semmiféle állat nem jött elő. Erre az Asszony-unokája mondotta:

– Bárcsak felbukkana a vörös állat!

A vörös állat, íme, rögtön előkerült, ráültek a vörös állatra, s az bevitte őket a szobába. A Halgát-hős-apó fia két hótalpat felragadott, az apja orrlyukába próbált beugrani.

Hiába, az öreg orrlyukába nem fért be. Az Asszony-unokája azt mondta:

– Ha csakugyan éneket tudó férfi vagyok, ha valóban regét tudó ember vagyok, akkor jusson be az apja orrlyukába.

Hát rögtön bejutott az apja orrlyukába. Az anyja meg izegni-mozogni kezdett, aztán ki tüszentette őt: egy egyéves rénborjúval a kezében került elő. Ezt leszúrták, leütötték. Üstben megfőzték. Az üstöt a tűzre akasztották, az üst főni kezdett. Halgát-hős-apó fia azt mondta:

– Van-e valaki az üstből merni?

Senki nincsen. Az Asszony-unokája azt mondta:

– Kerüljön már elő egy vidra-anyó!

Egy vidra-anyó előtermett, egy róka-anyó hasára húzta az üstöt. A vendég-emberek leültek enni. Mindkettő evett, és evés után kijöttek a házból.

– No, élj jól, Halgát-hős-apó fia!

Az Asszony-unokája házába mentek innen azután. A Vízi-cár-apó fia akkor ezt mondta:

– No, Asszony-unokája, az én elmentem után szerezz be egy hétre való szénát, szerezz be egy hétre való fát, szerezz be egy hétre való vizet. Egy hétig tartó nagy vihar² jön. A vihar után nézz körül a Halgát-hős-apó háza helyén. Annak a helyén csak egy üst marad. Annak az üstnek a belsejében egy lány lesz. Vedd őt magadhoz.

A Vízi-cár-apó fia ezután hazament. Nagy vihar lett, egy hétig tartott. Az Asszony-unokája a vihar elmúltával körülnézett. Hát a Halgát-hős-apó háza helyének nyoma sem maradt, csak egy üstöt látott ottan. A fazekat felborította. A Vízi-cár-apó leánya tilt az üst belsejében. A leányt hazavitte.

PUHTAREVICS APÓ

Puhtarevics apóéknak, a feleségnek és a férjnek volt egy hétéves bikájuk. Az anyó így szólt:

– Tereld haza a bikát.

Az apó noszogatta a bikát, de nem tudta hazaterelni, a bika nem tért vissza a karámba. Az apó megragadta hát a két fülénél, és a ház tetején áthajította a bikát úgy, hogy az a ház előtti térségről a ház mögé puffant. A húsa csak úgy röpködött szanaszét, a csontjai minden irányban szerteszóródtak.

Az apó hazament a feleségéhez, s azt mondta neki:

– Anyó, hős lettem, megyek szerencsét próbálni. Láss el engem kenyérrel!

Az asszony felpakolta élelemmel, az apó elindult hősi útjára.

Hogy hosszú ideig ment-e, ki tudja, hogy rövid ideig ment-e, ki tudja. Egyszer csak egy házhoz érkezett, amellyel szemben állt egy kamra. Belépett, hát ott ült az erdei óriás (menk) felesége.¹

– A világnak és a mennynek a másik felében híres Puhtarevics apó, téged mi vezérelt ide, hogyan kerültél ide?

– Ország-világot bejárok.

Jó étellel jól megvendégelték, rossz étellel rosszul megvendégelték.

Az óriás felesége így szólt:

– Áruld el, hová mész?

– Volt egy hétéves bikám, egymagám áthajítottam a házon; s most szerencsét próbálok.

Az asszony óva intette:

– Magadfajta férfi ugyan miért hősködik? Isten tudja, hol fogják majd a fejbőrödöt lenyúzni?²

Ebben a pillanatban egy asztalra leborított tányér magától megfordult.³

– Mit mondanak a tányérjaid, anyó?

– A fiaim útjukról visszafordultak.

Az asszony fogta Puhtarevicset és nadrágszárai között elrejtette.

– Nehogy észrevegyenek és fölfaljanak a fiaim.

Aztán megérkeztek a fiai. Orosz föld emberének szaga ütötte meg az orrukat.

– Éhségünkben felfaljuk az orosz föld emberét.

– Orosz föld emberét én nem láttam. Ti jártatok orosz földön, az orosz föld emberének a szaga behatolt az orrotokba.

Az anyjuk etette, itatta őket. Ettek, ittak.

– Add már ide azt az orosz föld emberét, anyánk!

A három óriásfiú megragadta anyját, leteperték a földre, lehúzták a nadrágját. Puhtarevics, lám, a nadrágszárában volt.

Hárman nekiestek Puhtarevicsnek, csontjait jól megropogtatták. Puhtarevics a széles sík mezőre menekült. A mezőn olyasvalami ment, mint egy férfi fele.⁴ Puhtarevics elbújt a fél-óriás csizmaszárában. A három fiú egyik oldalról is, másik oldalról is püföli a fél-férfit. A csizmából kifelé pislantva látja, hogy a három erdei óriásfiú üti-veri a fél-férfit. Ez azonban elzavarta őket.

– Erdei óriásfiúk, miféle Puhtarevicset kerestek rajtam?

A fél-férfit kioldotta a csizmája szárát. Kibontotta, és észrevette Puhtarevicset.

– Jé, Puhtarevics, hová mész?

– Megyek szerencsét próbálni.

– Fordulj vissza, ha jót akarsz. Én már jártam a világnak abban a felében. Jártam ottan szerencsét próbálni. Az erdei óriás felesége ugyanis reám bízott egy bölcsőbeli gyermeket, azt keltegetve, altatgatva gondozom. A bölcsőbeli gyermek apját meg akarta bosszulni. Neki is indultunk az útnak. Hogy hosszú ideig vittem-e, ki tudja, hogy rövid ideig vittem-e, ki tudja. Egyszerre csak egy gyökeres fa gyökeréből, lombos fa lombjából épített házba jutottunk. S ekkor a bölcsőbeli gyermek azt mondja nekem:

– Bácsikám, kösd lovadat tarackfűhöz. Ha a ház hátsó része omlik be, lovadat el ne engedd! Ha a ház elülső része omlik be, akkor gyertek segítségemre lovastul-mindenestül, mert lehet, hogy engem legyőznek.

Látom, hogy a ház hátsó része omladozik, az elülső része nem omladozik. A házban lakó hőst megsajnáltam. A szegény hős nyomorultul elpusztul, akárcsak egy magatehetetlen kiskacsa. Segítek rajta, hiszen valaha még szükségem lesz reá. A kicsi hőst

ketten – férfiak – megöljük. Lovának hétszeres kötőfékével karcsú vörösfenyőhöz, karcsú lucfenyőhöz kötöttem. Megkötözve őt, elmentem a fenyveserdőbe, s fenyőhusángot törve ütlegelni kezdtem a kicsi hős derekát.

– Ugyan, bácsikám, miért haragszol? Mily szívtelen vagy: tán olyan nagy csoda engem megölnöd?

A kicsi hős így hát megszabadult innét, s a házban lakó hőst végül is legyőzte. Feje bőrét legott lenyúzta.

A hőst legyőzvé, visszafordultunk. Hajfonatos fejünket visszafelé fordítottuk. A kicsi hős visszavarázsolta magát bölcsőbeli lánnyá, visszavarázsolta magát pólyabeli fiúvá, visszavarázsolta magát kis gyermekké. Visszaváltozás után továbbra is ébresztgetem, altatgatom.

Egyszer újra megharagudtam rá. A dühtől elvakulva husángot törtem a fenyveserdőben és szétvertem a hátán. Az ütlegelés elől menekülve messzire szökkent, onnan messzire ugrott, megkérdezte:

– Mily furcsa módon ébresztgetsz engem, bácsikám?!

Azután újra bölcsőbeli gyermekké vált, és a vándormadarak délvidéki telelőhelyére érkeztünk. Egy köves magas folyómeder szélén mentünk, a köves magas folyómeder partján éjszakáztunk. Tüzet szítottam, azután pedig a bölcsőbeli gyereket a part alá helyezve bontani kezdtem a magas folyópartot. A köves part fűlsiketítő dübörgéssel leomlott. A bölcsőbeli gyermek innét is megmenekült, onnan messzire szökkent, onnan messzire ugrott.

– Bácsikám, milyen furcsa módon keltesz fel? Rettenetesen megijesztettél!

Erről a helyről azután hazaérkeztünk. A bölcsőbeli gyermek szeméből hétarasznyi könny hullott, hatarasznyi könny hullott, sírt. Az anyja, az erdei óriás felesége megkérdi tőle:

– Fiacskám, mi történt veled?

– Ha megmondom, az is baj, ha nem mondom meg, az is baj.

– Talán rosszul bánt veled, talán még kínozott is?

Majd hozzám szolt az asszony:

– Menj a tűmért, a jégen a lék nyílásánál van a tűm.

Én a jégre, a lék nyílásához mentem. Találtam ott egy tű fokban végződő jégcsákányt. A tűfok végű jégcsákánnyal visszatértem a

kunyhóba. Az asszony bölcsőbeli gyermeke fejét tetvezte. A gyerek panaszkodott éppen:

– Ott, ahol hadakoztam, a bácsikám a fenyveserdőből vett fenyőhusáanggal eltángált. A második helyen ismét vastag fenyőhusáanggal ütlegelt. A harmadik helyen a köves folyópartot szakasztottá reám. Bármennyire is bátor szívű vagyok, rettenetesen megijedtem.

Az erdei óriás felesége felpattant, megragadott. Az ajtót rám csapta: egyik felem belül rekedt, a másik felemet kizárta. Testem egyik fele azóta vizet hord a folyóról, a testem másik fele pedig főzi az ételt. Puhtarevics apó, ez volt az én mesém, ez volt az én történetem. Menj haza békében, Puhtarevics.

– Nem megyek.

A fél-férfi elkapta, megmancsolta, szorongatta, agyba-főbe verte.

Puhtarevics apó erre visszafordult. Hosszú ideig ment-e, ki tudja, rövid ideig ment-e, ki tudja. Puhtarevics apó hazaérkezett. A felesége megkérdezte:

– A hős megérkezett, a fejedelem megérkezett. Melyik földön győztél le a hőst, melyik földön győztél le a fejedelmet?

– Utánam bizony bős nem maradt, utánam bizony fejedelem sem maradt.

Nagy boldogságban és szerencsésen élnek most is mindketten, és fognak élni még soká. A mesém befejeződött, az én énekem befejeződött.

A NŐVÉR MEG A FIVÉRE

Egy nővér meg egy fivér kettesben hosszú ideig éltek-e, ki látta, rövid ideig éltek-e, ki látta. A fivér megbetegedett. Éjszakáról éjszakára betegeskedik, napról napra betegeskedik. Van kettejüknek öt fajdkakasnak való ülőfájuk, hat fajdkakasnak való ülőfájuk. A nővér így beszél:

– Amikor az én kedves bátyám egészséges volt, libát is ölt, engem libafalatokkal táplált, kacsát is ölt, engem kacsafalatokkal is táplált.

Fogta a bátyja íját, vette nyilát, hogy lőjön velük. Térdére helyezve megfeszíti, megfeszítette, lőtt. Az íj három darabra tört.

Bemegy a házba a bátyjához, sír.

– Bátyám, beteg vagy télen is, beteg vagy nyáron is. Az éhség száz kínya vesz kettőnket elő, a szomjúság száz kínya vesz minket elő. Bátyám, ha megmondom, az is baj, ha nem mondom meg, az is baj. Az íjadat három darabra törtem.

– Hozd ide, húgom, az íj darabjait!

A húga odavitte az íjdarabokat. A fiú az erdei szellem nagy nyálával köpte le, az erdei óriás nagy nyálával köpte le. Jobb íj lett belőle, mint amilyen azelőtt volt.

A nővér szólt:

– Bátyám, én bizony elmegyek rénszarvast űzni. Meddig tart a te vadászterületed? Mondd meg nekem!

A fivére megmondta:

– A tenger túlsó partján van három patak, ne menj a három patakon túl.

A nővér két sílécet s hosszú farkú, szaros szájú kutyáit magával vitte; a bot és az íj közé állt (a bot a jobb, az íj a bal kezében). Rettenetes fergeteges ítéletidő keletkezett. Erdei szellem nagy hóvihara keletkezett, erdei óriás¹ nagy hóvihara keletkezett.

A leány egyszerre csak átjutott a tengeren. Hét rénszarvas nyomára lelt. Mintha itt egy apó ment volna. A leány ment egy ideig: egy apó ül egy elejtett rénszarvason. A leány odaérkezett.

– Szem-nélküli-hét-fejedelem-fia, mikor szerezted e földet, hogy itt járkálsz?

A leány hirtelen kirántotta a nyilat tegze mélyéről, tegze mélye jó éles hegyű nyilával kemény melle kellős közepén lőtte hát meg. A rénszarvast a derekára tekert kötéllel a hátára vette, s visszafordult otthona jó vizei felé.

Egyszer csak közeledik haza a saját földjéhez, egyszer csak hazaérkezett. Bátyja megkérdezte.

– Húgom, milyen rénszarvast ejtettél zsákmányul?

– Rénszarvasbikát ejtettem zsákmányul.

Húsos ételt készítenek, zsíros ételt készítenek. Ezzel a szerencsével, ezzel a gazdagsággal élnek most is, ezután is így fognak élni.

Az énekem hát befejeződött, a mesém hát befejeződött.

HADMENET, NÁSZMENET

Egy anyó és egy apó hosszú nappalokon át, hosszú éjszakákon át élt-éldegélt. Volt három fiúk s volt egy leányuk. Az apó így szólt:

– Fiaim, kerekedjete fel világot látni.

El is indultak a köves Ob jó partján. Amíg a fiai odajártak, az apó a Karapasz-földnyelvről a ritka fájú Szeget-pusztáig hét erős, ujjnyi vastagságú aranyhuzalt feszített ki az ellenség feltartóztatására. S amíg a fiúk odavoltak, húguk a Hermelin-Bálvány szamojéd hősnek drága bagolybőr kesztyűt küldött.

– Hermelin-Bálvány, néked adom drága bagolybőr kesztyűmet. Ha arra gondolsz, hogy feleséges társat szerezz, ha arra gondolsz, hogy házastársat szerezz, s kedved van engem elvenni, sebesebbnél sebesebben gyere. Én hozzád megyek.

A Hermelin-Bálványnak kedve kerekedett őt sebesebbnél sebesebben elvenni, gyorsan nekikészülődött, hamarosan el is indult. Megjelent az erdei szellem ködétől borított, lefolyás nélküli szent tavacskán, megjelent az erdei óriás ködétől borított, lefolyás nélküli szent tavacskán.

A Karapasz-hősök városa tavacskája közepére, íme, odatermett.

A Hermelin-Bálvány a Karapasz-földnyelvre érkezett: hét aranyhuzal volt a Karapasz-földnyelvről a ritka fájú Szeget-pusztáig kifeszítve. Egy rénökör felágaskodott, a hét aranyhuzal elszakadt. Az apó kirentott, azt gondolván, hogy a lánya, a fia úz csúfot vele. Mire odapillantott, a Hermelin-Bálvány már meg is érkezett. Az apó megharagudott. A szán kötelékét karddal átvágta.

– Te úzöl csúfot velem, Hermelin-Bálvány?

Míg e szót szólta, fejes baglyot küldött, szemes baglyot¹ küldött a köves Ob jó partjára a fiaiért.

– Fiaim, ne szórakozzatok, ne udvaroljatok. Én öregember, vénember vagyok: engem üres városba, üres faluba hajítanak. Vékony hajfonatú hajfonatos fejedelemnő húgotokhoz megérkezett a Hermelin-Bálvány. A Hermelin-Bálványhoz férjhez megy, éjről éjre itt tartóztatjuk, napról napra itt tartóztatjuk.

A fejes bagoly, szemes bagoly a köves Ob jó partjára elröpült. Vörösfenyő-férfi nevű szamojéd hős vörös városában szórakozott, udvarolgatott a legidősebb fivér. Napnyugtakor érkezett hozzá a fejes bagoly, érkezett meg a szemes bagoly. Leereszkedett a város közepén, a négyszögű áldozóoszlopra. A Karapasz-hős hallja:

– A Hermelin-Bálvány jött az apátokhoz, jöjjetek haza!

Madárvonuláskor-született-asszonyukat² szánra ültette, s elindult hát. Megjelent az erdei szellem⁸ ködétől borított, lefolyás nélküli szent tavacskájukon, megjelent az erdei óriás ködétől borított, lefolyás nélküli szent tavacskájukon. Az erdei szellem ködétől borított, lefolyás nélküli szent tavacskájukról, az erdei óriás ködétől borított, lefolyás nélküli szent tavacskájukról a Karapasz-hősök városába érkezik. Az apja lakta drága városban parányi csillag nagyságú tüzecke pislákol.

A húguk szalad elibük a városból:

– Bátyáim, már harmadnapja, hogy a Hermelin-Bálvány Harta városába ment. Hagyjátok itt Madárvonuláskor-született-asszonyotokat, siessetek ti is Harta városába.

Ők is elmentek hát Harta városába, asszonyukat a húguknál hagyták.

– Nekem is van csúfságom. Hét aranyhuzalomat miért szakítottátok el?

Bevezették őket a szobába. Söröszasztalt terítettek. Jó étellel jól táplálták őket, rossz étellel rosszul táplálták őket.

Az apó megijedt.

– A ti vékony hajfonatú hajfonatos fejedelem leányasszonyotokhoz érkeztem.

– Rosszat nem adunk, jót adunk. Mi öreg holmik vagyunk, minket ne érintsetek meg. Ám a jót vegyétek.

Menyasszonydíj nélküli asszonyként, váltságdíj nélküli asszonyként adták csak oda. Egy asszonyt ment el venni, két asszonyt vett. Két azonos külsejű asszonyt vett el. Mindkét asszonyával átmegy egy föld alatti alagúton. A Hermelin-Bálvány egyvégtében két napig van ott. Az apó éjről éjre tartóztatja őket, napról napra tartóztatja őket. Az apó semmit sem tud. A Hermelin-Bálvány föld alatti alagutat és a Karapasz-földnyelvről úgy, hogy a Fényes-asszony-földnyelven bukkanjon elő. Felvirradt elmenetelük

napja, felvirradt a hadnép elmenetele napja, felvirradt a násznép elmenetele napja. Egy asszonyért jött el, kettőt szerzett. Két azonos külsejű asszonyt szerzett. Két asszonyával egy föld alatti alagúton át megy. Az apó észrevette, hogy Hermelin-Bálvány föld alatti alagutat ás a Karasz-földnyelvről a Fényes-asszony-földnyelvre. Ló-bálvány-apót kéri:

– Testvérem, a Hermelin-Bálvány engem még megöl. A fiaim nincsenek itthon.

Ló-bálvány-apó így szólt:

– Harmadnapja mentek Harta városba.

A barátok leültek örködni. Az apó a föld alatti alagút nyílásában ült. Leánya, a vékony hajfonatú hajfonatos fejedelem leányasszony észrevette őt:

– Hermelin-Bálvány! Apám megöl mindkettőnket. Rénökör szarva végére varázsold egy férfi képét.

Hirtelen meg is jelent hát egy rénökör. A rénökör szarva végén egy férfi látszott. Ahogy az apó vagdossa, a férfi képe a kardon át elügetett. A két apó felült az ég hava fehérségű állatára s üldözőbe vette. Az Ötszáz-mókus nevű szigeten érték utol. Karasz-apó kézbe ragadta, Hermelin-Bálványt kézbe ragadta. Szétzúzta, mint egy köteg halat, szétzúzta, mint egy köteg márnát. Még soha nem látott nagy varázslásba fogott, még soha nem hallott nagy varázslásba fogott.

A Hermelin-Bálvány felfelé tekintett, s a felesége ujjal nyomkodja az ádámcsutkáját. A Hermelin-Bálvány a zsebkésével átdöfte végül az apót. Az apó hanyatt esett. Ló-bálvány-apó hermelin képében a feneke nyílásából bújt elő, ádámcsutkája nyílásából jött ki, s Karasz-apót az erdei szellem nagy nyálával köpte le, az erdei óriás nagy nyálával köpte le. Karasz-apó meggyógyult, felkelt.

– Testvér, beteg vagyok, nem megyek tovább.

Ló-bálvány-apó így szól:

– Jöjj!

Az apó mit tehetett, ment vele. Tovább üldözik Hermelin-Bálványt, utoléri. Ló-bálvány-apó megragadja. A két apó szétzúzza, mint egy köteg halat, szétzúzza, mint egy köteg márnát. Szange-apjához még soha nem látott nagy varázsimába fogott, még soha nem hallott nagy varázsimába fogott. Hermelin-Bálvány a feleségére tekintett. A

felesége a karja közét igazgatja az ujjával, mintha a páncélinge gombja nem lenne begombolva. Hermelin-Bálvány átdöfte zsebkéssel az apót. Az apó hanyatt esett.

Karapasz-apót az erdei szellem nagy nyálával köpték le, az erdei óriás nagy nyálával köpték le, hogy meggyógyuljon.

Mind a két apó rosszul érzi magát.

– Testvér, forduljunk vissza.

A két apó az ég hava fehérségű állatával visszakanyarodott. A két apó hazaérkezett. Harta városból megjött a két fiú is. A két apó sír. Egyik szemükből vér folyik, a másik szemükből könny folyik. A két fiatal vérbosszút állani indul. Egyvégből két napot voltak távol. Habzó nyílású nyírhéj vödröt készítettek, istennek kedves eledelt készítettek. Egy szíjra hét állatot fűztek fel,⁴ aztán harmadnap reggel feldarabolták a hét állatot, öt lovat készítettek az áldozati lakomára, hat lovat készítettek az áldozati lakomára. Az idegen föld ismeretlen vizére menő két férfi áldozati lakomát készít. A legidősebb testvér házi sörrel lakomázik, méhsörrel lakomázik. Idegen föld ismeretlen vizére hatolnak. Hatszáz főnyi szent hadsereg kél útra. A kis férfi kis csónakjába száll, a nagy férfi nagy csónakjába száll. A csatába indulás nagy kiáltását kiáltották, a nászra menés nagy kiáltását kiáltották: a magas fák koronájáig hallatszott. Másodszor kiáltottak. A csatába menés nagy kiáltását kiáltották. Majdnem elhallatszott felső Szange-isten apjukig. Harmadszor kiáltották a csatába menetel nagy kiáltását: felső Szange-isten apjukig hallatszott. A Konda jó vizében az árral sodort halakkal együtt sodorja őket az ár. Kedvelt folyószakaszra érkeznek, ahol kereskedő hajóz a folyó mentén.

– Mammut anyó és apó, ha valamilyen bajba és veszedelembé kerülünk, gyertek – ha kedvetek tartja – megkeresésünkre!

Az Irtis fehér vize úsztatja őket az árral a Fű-fia-városfényesfiához. Oda betértek. Fejet, nyakat hajtanak. A köves Ob jó partján jelentek meg. A köves Ob partjára érkeztek. Vörösfenyő-férfi vörös városában jelentek meg. Vörösfenyő-férfi vörös városába érkeztek. Az ottani éles szeműek észrevették, hogy két csónak jön, a jó fülűek hallották. Dallamos dallamú harci énekekre zendítettek rá.^B

– Gyermekeimként hallgassatok rám, gyermekeim.

Dallamos dallamú harci énekekre zendítettek rá. Különleges vasú hét pálcát, különleges vasú hat pálcát dobnak, a gyermekei látják.

– Nászi zengésű zengzetes harci énekre zendítettek rá, gyermekként halljátok-e, gyermekek? Nászi zengésű zengzetes harci énekre zendítettek rá, különleges vasú hét pálcát, különleges vasú hat pálcát szórnak oda szanaszét, látni. Hosszú ideje várt atyámfia jön, rövid ideje várt atyámfia jön.

Csónakjuk kikötött a parton, a legfiatalabb testvér, hős a partra ugrott. A legfiatalabb hős a csónakot az orránál fogva megragadta, a háromszáz férfival teli csónakot az orránál fogva a partra rántotta, a farát a vízből a partra penderítette. A legidősebb testvér a partra ugrott, megragadta a csónakot az orránál fogva, a háromszáz férfival teli csónakot az orránál fogva a partra rántotta, a fara a partra penderült. A hadnép megszállta nagy házba, a násznép megszállta nagy házba hívták őket sűrű integetések közepette. Háromszáz főnyi, hatszáz főnyi nagy népükkel beléptek oda, s a ház tele lett velük, mint egy madárfészek a frissen kiköltött fiókákkal. Az öregek beszélnek:

– A földeken is élnek nagy házakban. Hadnép megszállta nagy házakban, násznép megszállta nagy házakban élnek.

A RÓKA, A MACSKA MEG A TÖBBI ÁLLAT

Élt egyszer egy róka-öreg. Az éhség száz kínja vette elő, a szomjúság száz kínja vette elő. Ment hát kis csukafiakat enni. Útján találkozott a macskával, testvérek lettek. Akkor aztán ketten mentek élelmet szerezni.

Az időjárás fagyossá vált. A macska így szólt:

– Építsünk konyhót!

A róka szólt:

– Te építs konyhót, én nem építek. Váljunk el egymástól!

Akkor aztán a macska egy másik testvért talált. A daruval lettek testvérek.

– Daru, építsünk konyhót!

A daru így szólt:

– Konyhót én nem építek, lápos réti szénám megfagy (ezért nincs rá időm).

Akkor aztán egy kakast talált.

– Kakas, építsünk kettesben konyhót!

A kakas szól:

– Én nem építek konyhót. Inkább megyek, hogy a mezei munkát végző férfiak elhullajtotta finom zabszemeket összeszedjem.

A macska továbbment. Egy ökröt talált.

– Ökör, építsünk konyhót!

Az ökör szól:

– Én nem építek konyhót. A sásom töve megfagy.

A macska továbbment. Egy hermelint talált.

– Hermelin, építsünk konyhót!

A hermelin szól:

– Nem építek én konyhót – utasította vissza az utolsó társa.

A macska szól:

– Én konyhót fogok építeni.

Ő hát nekifogott. Hosszú ideig építette, rövid ideig építette. Végre elkészült a konyhó.

A macska éldegélni kezdett hát a kunyhójában. Az időjárás fagyossá vált. A hétéves ökör szarvai majd szétfagytak, már pattogtak a fagytól. Az ökör eljött a macskához a kunyhóba:

– Macska, engedj be a kunyhóba, légy olyan jó, engedj be, hogy felmelegedhessek.

A macska szólt:

– Melegedj csak fel!

Egyszerre aztán a daru kezdett jajgatni:

– Macska, testvérem, engedj be!

A macska szólt:

– Kunyhóm építésekor nem segítettél.

– Mégis légy olyan jó, engedj engem be, hogy felmelegedhessek.

– Melegedj csak fel!

Egyszerre csak jajgatott a kakas:

– Testvérem, macska, engedj be!

A macska szólt:

– Kunyhóm építésekor nem segítettél.

– Mégis légy olyan jó, engedj be, hogy felmelegedhessek.

– Melegedj csak fel!

Éldegéltek egy keveset. Egyszerre csak a hermelin kezdte el a jajgatást:

– Macska, testvérem, engedj be! Az orrom hegyét megveszi az isten hidege. Testvérem, légy szíves, engedj engem be, hadd beszéljek, hadd mondjak egy hírt: hét csupasz farkas tanácskozik, fel fognak minket falni. A kutyákat a falvakban farkasok falják fel. Minket is fel akarnak falni. Egykét nap és jön egy farkas, azután felfal minket.

Az ökör szólt:

– Testvéreim, hallgassatok rám! Én majd a falhoz lapítom! Te meg, daru, gyorsan vájd ki a két szemét.

A hermelin szól:

– Én a két füle porcogóját falom fel.

A macska szólt:

– Én körömmel belekaparok a pofájába. Te, daru, nyisd ki az ajtót. Másodszorra a kakas nyitja ki, harmadszorra én nyitom ki.

A farkas megérkezett. A daru kinyitotta neki az ajtót, ő meg belépett. Az ökör felugrott, gyorsan a falhoz szorította. A daru a

pofájába vájt, a macska körömmel a pofájába kapart bele; a hermelin a két füle porcogóját falta fel. A kakas kiabált:

– Potaj szüti, potaj szuti.

Felugrott a lucfenyőfa padlásra, felugrott az üstre. Egyszerre csak könyörögni kezdett a farkas:

– Ne öljetek meg engem, gyerekek, eresszetek ki!

– A jövőben már nem fogsz körülöttünk sündörögni?

– Nem! Legyetek olyan jók, eresszetek ki!

Elengedték.

A farkas a hat másik farkashoz érkezett:

– Bár hősök vagytok, mégse menjete oda, emberek! Megölnék titeket.

A középső farkas szól:

– Megyek, felfalom valamennyiüket.

A farkas ment, a farkas megérkezett. Az ablak csapját rágcsálja.

– Kakas, nyisd ki!

– Ki érkezett?

Amikor a farkas beosont, az ökör felugrott, az ökör a falhoz szorította, a daru a két szemét kivájta, a macska körömmel a pofájába kapart bele, a hermelin a két füle porcogóját falta fel. A kakas kiabált:

– Potaj szüti, potaj szuti.

Felugrott a lucfenyőfa padlásra, felugrott az üstre. A farkas egyszerre csak megdőglött. Az ökör ölte meg, a farkast kikészítették.

A középső farkas nem érkezett vissza. A harmadik farkas megharagudott:

– Megyek, felfalom valamennyiüket.

Harmadnap hát ez ment. Harmadnap odaérkezett. Az ablak csapját rágcsálta. A macska szólt:

– Én nyitom ki. Ökör, te légy készenlétben.

A macska kinyitotta az ajtót, kifelé jajgatott:

– Miauul .

A macska nyomában beosont a farkas. Az ökör megragadta, a falhoz nyomta, a daru vájta, a macska körömmel a pofájába kapart bele, a hermelin a két füle porcogóját falta fel. A farkast hát megölték, a farkas megdőglött. A farkast kihúzták.

Éltek télen át, jött a tavasz.

– Felkeresem testvérünket, a róka-öregget – mondta a macska.

A róka-öregget, testvérét, megtalálta. Ha a róka orrára lószórt akasztanának, nem tapadna oda, ha fűszálat akasztanának, nem tapadna oda [úgy kiszáradt a nélkülözéstől].

– Róka-öreg, testvérem, mi történt veled?

– Beteg vagyok. Nagyon jól kijöttem az emberekkel. A sok népemet hívd ide. Hívd ide a libát, hívd a kacsát, hívd a darut, hívd a lábasfajta sok állatot!

A macska elindult a libát hívni, a kacsát hívni, a darut hívni, a lábasfajta sok állatot hívni. Mind odaérkezett a róka-öreghez, hogy elbúcsúzzék tőle:

– Én sok népem, akikkel jól jöttem ki – búcsúzkodott –, várjatok, testvérek, üljetek csak le; nekem ki kell mennem a szükségletem elvégezni.

Kiment, gyorsan kiosont; egy nagy követ, hatalmas követ gördített hirtelen keresztbe az ajtó elé.

– Testvérek – szólt a macska –, ez a tolvaj bezárt minket. A nagy kő, a hatalmas kő az ajtó előtt keresztben elénk gördült.

A liba sírt, a kacsá sírt, a daru sírt, a lábasfajta sok állat sírt.

– Evés nélkül elpusztulunk, evés nélkül meghalunk.

A macska nekifogott lyukat csinálni. A lyukat keresztülásta. A róka-öreg észrevette. Kardot ragadva ül. Ha kibújnak, rájuk suhint. Egyszerre csak kilépett a macska, visszahúzta magát. Amikor a róka rásuhintott, kardja a földbe hatolt be. A liba kirentott, a kacsá kirentott, a daru kirentott, a lábasfajta sok állat kirentott. A liba libaként ment, a kacsá kacsaként ment, a daru daruként ment. A lábasfajta sok állat elfutott. A róka a macskát úzi. A farkát ide lengeti, oda lengeti.

A róka-öregnek eszébe jutott:

– Visszamegyek a népemet megenni.

Amikor odaérkezett: a ház üres. A nép elment már.

Az énekem hát befejeződött, a mesém hát befejeződött.

A SZŐRÖS-NYUNGER-ERŐS-ÍJ-HŐS HÚGA

Élt egyszer a Szőrös-nyunger-erős-íj nevű hős. Csak úgy éldegélt, nappalokon át, éjszakákon át. Hosszú ideig élt-e, ki tudja, rövid ideig élt-e, ki tudja. Vörös vadra vadászgatott, fekete vadra vadászgatott. A mocsári állat lábát levágta, az erdei állat lábát levágta. A legelő oldal sok területén keresztül-kasul barangolt, az erdő oldal sok területén keresztül-kasul barangolt, mocsári állatra vadászgatva, erdei állatra vadászgatva. A feleségének volt egy kutyája. A házuk mellett meg nőtt egy cirbolyafenyő. A cirbolyafenyő tetejére hét fajdkakas telepedett le. A férj húga észrevette.

– Sokáig járkál-e még a bátyám, hogy engem táplálékkal ellásson? Erős nő lettem már, megjött az erőm; fortélyos nő lettem már, megjött a fortélyom. Megyek a bátyám házába.

A létra első fokára hágott, Róka-apó [kutya] megugatta, visszafutott, elbújt, ángya kifutott, körülnézett hét mennybolt pereme körül, hat égbolt pereme körül, körös-körül nézett. Ezután a Róka-apót elpáholta, meglökdöste, a pitvar zugába rúgta.

– Mit láatsz, hogy ugatsz? Az én fejemre ugatod a halált, vagy a gazdád fejére ugatod a halált?¹

Ezután a létra második fokára hágott, Róka-apó megugatta. Ő visszafutott, elbújt, ángya kifutott, körülnézett hét mennybolt pereme körül, körülnézett hat égbolt pereme körül, egyáltalán semmi szemmel látható dolog nem volt ott. Ezután Róka-apót elpáholta, meglökdöste, a pitvar zugába rúgta.

– A gazdádat, a halálhírnökét vetted-e észre, vagy talán az én halálhírnökömet vetted-e észre.

A férje húga visszafutott, a létra harmadik fokára hágott, Róka-apó megugatta, az ángya kifutott, körülnézett hét mennybolt pereme körül, körülnézett hat égbolt pereme körül; körös-körül semmi szemmel látható dolog nem volt. Róka-apót elpáholta, meglökdöste, a pitvar zugába rúgta. Ángya bement a házba.

Ismét odafutott a férje húga, a létra tetejére hágott. A pitvarról benézett: a bátyja íja szögére akasztva ott volt. A bátyja íját kezébe vette, a bátyja tegzéből kihúzott egy nyilat, és elment.

Egyszerre csak a hét fajdkakashoz érkezett, a nyilat az íjra helyezte, a nyíl hét fokával megfeszítette, aztán ellőtte a nyilat. A hét fajdkakas leesett.

– Életemben először ejtettem el hat fajdkakast, megfőzöm őket egy üstben.

A tollazatukat letisztította, üstben megfőzte őket.

Az ángya így szólt:

– Hát én csak elmegyek a fejem tetveztetni.

Az üst felforrott, az ángya kintről bejött.

– Itt-ott viszket a fejem.

Az ángya fejét tetvezte, ángya közben az üst felé pillantott. Mintha az üstben fajdkakasok fejét látná.

– Jaj, hagyd csak abba a fejem tetvezését, én most már hazamegyek, a férjem tán hazajön.

Hazament. A férje este hazaérkezett. Éltek-éldegéltek. Egy idő múlva egyszerre csak a férfi ismét vadászni készülődött. Vadászatra készült.

– Asszony!

– Mi az?

– Az íjamat mégis magammal viszem. A húgomnak már megjött az erős női ereje, neki már megjött a fortélyos női fortélya. Neves asszony neve hét mennybolt peremén körös-körül hallatszott, hat égbolt peremén körös-körül hallatszott. S valamelyik irányból talán haddal támadnak meg engem.

A felesége azt mondta neki:

– Uram, a te dolgod, ha viszed, az is rendben van, ha nem viszed, az is rendben van.

– Jól van, asszony, magammal viszem.

A férj elindul, a pitvarba lép, az íját kezébe veszi:

– El van törve, hét darabra van törve, hat darabra van törve.

A férj az íját odadobta, visszament a feleségét összeaverni:

– Neked tán nálam erősebb férfid, tán izmosabb férfid van?

Az asszony így szólt:

– Uram, sem erősebb férfim nincs, sem erőtlenebb férfim nincs. Ám egy alkalommal elmentem a húgodhoz, a múltkor ott jártam a fejedet terveztetni, a húgod akkor hét fajdkakast főzött; a fazék fedele alól fajdkakasfejek látszódtak. Elmegyek hát megkérdezni, nem ő törte-e el az íjadat. Megkérdezem őt.

A férj haragos lett:

– Az anyád izéje, az apád micsodája, járj sebesen. Ha nem ő törte el, fuss sebesen vissza, s akkor én a te nyakadat karddal keresztülvágom.

A feleség sírva futott a férje húgához.

– Jaj, ángyom, miért jöttél sírva?

– Miért jöttem? A bátyád majd megölt engem. A bátyádnak jobboldalt eltört a jó szárnya, baloldalt eltört a jó szárnya: eltört a szőrös-nyunger-erős-íja, hét darabra, hat darabra. Ki törhette el? Ezért majdnem megölt, majdnem agyonütött. Ha hamarosan elő nem kerül az az ember, aki az íjat összetörte, akkor engem öl meg.

Erre a férje húga azt mondta:

– Ángyom, a bátyám jöjjön s öljön meg engem. A múltkor, amikor a fejedet tetveztem, hét fajdkakast ejtettem el; én az íjat akkor törtem össze. Nekem, erős nőnek, már megjött az erőm, nekem, fortélyos nőnek, már megjött a fortélyom. Sok földről sok nászmenet jött értem, sok vízről sok had jött értem, férjhez menni nem engedett. Azért az én vágyakozó női vágyam, az én kívánó női kívánságom nem bír már tovább túrni; jöjjön hát, öljön meg engem.

Az ángya hazaérkezett. A férje megkérdezi:

– Ki törte össze az íjat?

– A húgod azt mondta: „Az íjat én törtem össze.”

A férje hát futott a húgához, a ház ajtaját felrántotta, a ház ajtaja a sarokvasból kiröpült. Berontott a házba, a húgára támadt. A leány felrántotta az alsóruháját:

– Az én vágyakozó női vágyam nem bír már tovább túrni, az én kívánó női kívánságom nem bír már tovább túrni; sok nászmenet jött értem, sok had jött értem, engem nem adtál oda, nem adtál férjhez. Te asszonnyal hálsz, nekem is férfival kell hálnom.²

A bátyja visszafutott, szégyenkezett. Erősen hadonászott maga körül, míg a keze elerőtlenedett, a lába elerőtlenedett. Hazament a bátyja. Nemsokára betegeskedni kezdett, ágynak esett. Bátyja aztán

nem zsákmányolt többet vízi halat, nem zsákmányolt többet erdei vadat. Így élt ezután tovább; hónapos sok héten át élt, holdas sok héten át élt. Aztán az evés száz ínsége ragadta meg, az ivás száz ínsége ragadta meg. Az éhségtől elgyengült, csak kínnal lélegzett.

– Asszony, eredj, menj a húgomhoz – nincs-e neki egy darab kenyere –, kérj egy darab kenyeret.

A leány ángyát nagy örvendezve fogadta, a sarkos ház sarkába ültette. Házi sörös asztalt terített, méhsörös asztalt terített, házi sörrel, méhsörrel lakomáztak. Aztán az ángya készülődött menni.

– Férjem húga, én tehozzád jöttem...

– Vajon miért jöttél?

– Bátyád egy darab kenyérért küldött.

A férje húga vette a kenyeret, odaadta az ángyának:

– Vidd ezt a kenyeret, a férjednek add enni!

Az asszony hazament, a férjének enni adott; adott neki vagy egyszer, adott neki vagy kétszer enni. Soká vagy rövid ideig éltek:

– Menj, asszony, nagyon éhezem. Nem adnak-e neked ismét egy darab kenyeret?

A felesége újra elment, nagy örvendezve fogadták, a sarkos ház sarkába ültették, házi sörös asztalhoz ültették, méhsörös asztalhoz ültették, házi sörrel lakomáztak ketten, méhsörös sörrel lakomáztak ketten.

– Ángyom, a bátyám hogyan éldegél?

– Most szegényke eszeget, valamicskét eszik már, valamicskét iszik már.

Az ángya menni készült.

– Adj nekem, férjem húga, kenyeret, a bátyád engem kenyeret kérni küldött.

Tarka nyílású fonott nyírhéj csészét vett a kezébe, díszített nyílású fonott nyírhéj csészét vett a kezébe, az ángyának átadta a fonott nyírhéj csészét, házi sörrel tele, a fonott nyírhéj csészét méhsörrel tele.

– A bátyámnak mondd meg, engedje át nekem vidraprémmel bevont síléceit; ha átengedi, ángyom, hozza ide! Aztán kérjed tőle a nyilait, az íjait, hozza őket ide.

Az ángya hazaérkezett, elkezdte a férjét házi sörrel táplálni, elkezdte méhsörrel táplálni.

A férje evett, ivott.

– Férjem, a húgod kérdezi... Nyilaidat, íjaidat, prémmel bevont sílécseidet kéri tőled, huszonöt pudos kardodat kéri.

A férj azt mondta:

– Vidd őket, menj, add őket neki.

Erre aztán az ángya odaérkezett a férje húgához, nyilaival, íjaival, prémmel bevont sílécseivel és a huszonöt pudos kardjával. A leány ángyát nagy örömezzve fogadta; a sarkos ház sarkába ültette; házi sörös asztalhoz ültette, méhsörös asztalhoz ültette. Kettesben házi sörrel lakomáztak, kettesben méhsörrel lakomáztak. Evés-ivás közben a bátyja húga így szólalt meg:

– Ángyom, bátyám visszajöttömíg álljon lába hegyére, álljon keze hegyére. Éljen tovább lószört lélegző férfiként, szénát lélegző férfiként; álljon lába hegyére, álljon keze hegyére. Megfordulok a bátyám bejárta hét mennybolt peremén, megfordulok a hat mennybolt peremén.

Aztán a férj húga azt mondta:

– Ángyom, élj boldogul.

Az ángya is így szólt:

– Élj boldogul!

Erre aztán ő elment. Járkált, járkált, hét mennybolt peremén megfordulva járkált, hat égbolt peremén megfordulva járkált. Egyszer csak, amint körül néz, hát egy Nyers-hús-evő-vadrén-szamojédfi³ ül ott sírva. Amint ő itt hirtelen felbukkant, a Vadrén-szamojédfi nagyon megrémült:

– Kicsiny apátlan-anyátlan fattyúm, nosza, tépjük csak meg egymást, szabdaljuk meg egymást – mondta a Nyers-hús-evő-vadrén-szamojédfi.

– Rajta, tépjük meg egymást.

Jól van, bírókra keltek hát. A kettő közül egyik sem bírt a másikkal. Aztán a leány észreveszi, hogy a szamojéd hős a vállánál akarta páncélingét átszakítani. Végül elengedték egymást, mind a ketten leültek pihenni, verítéküket letörölték, izzadságukat letörölték mind a ketten.

A szamojéd hős ily módon szólt:

– Szörös-nyunger-erős-íj, mit tapossuk mi ketten egymást, mit tépjük mi ketten egymást? Jobb lenne inkább rokonságot kötnünk,

atyafiságot kötnünk. Nekem fiam van, neked húgod van; jobb lenne, ha menyasszonyi díj nélküli asszonyként, váltságdíj nélküli asszonyként odaadnád az én fiamnak.

– Akárhogy is történt, hát az jó dolog lenne.

Elhatározták hát, hogy rokonságot kötnek, elhatározták hát, hogy atyafiságot kötnek.

– Milyen menyasszonyi díjat adsz az én húgomért?

– Neked menyasszonydíjként vörös vadat, fekete vadat adok, egy nagy csónakot adok tele prémmel.

– Mikor jössz a nászmenettel?

– Mikor megyek? Az idő tájt, amikor a télvíz jege, az árvíz jege az árral úszik.

– Jöjj a jég elolvadása után.

Ekkor megölelték egymást, megcsókolták egymást, rokonságot kötöttek, atyafiságot kötöttek. Nyárson sült ételt készítettek, fazékban főtt ételt készítettek. Nekiültek házi sörrel lakomázni, nekiültek méhsörrel lakomázni. Azután ketten kétfelé mentek. Búcsút vettek egymástól.

– No, atyafi, élj boldogul!

– Élj te is boldogul!

Ezután a lány vissza, hazafelé ment. Ahogy megjelent otthon a falujában, a bátyja Róka-apója megugatta. Bátyja kifutott fogadására.

– Jé, húgom, hol jártál?

– Megfordultam az erdős oldalon sok széltörésben, megfordultam a mocsaras oldalon sok földemen, az általad megjárt hét mennybolt peremén forgolódtam, hat mennybolt peremén forgolódtam.

A bátyja jobb felől átöleli a vállánál, az ángya bal felől átöleli a vállánál. Bevezetik a házba.

– Húgom, sok földön éjszakázott kezed ereje, sok földet megjárt lábad ereje kifogyott.

A sarkos ház sarkába ültetik, a zugos ház zugába ültetik. Házi sörös asztalt terítenek, méhsörös asztalt terítenek. Házi sörrel lakomáznak, méhsörrel lakomáznak. Amint a bátyját nézi, hát a bátyja erősebb lett, mint azelőtt volt, fortélyosabb lett, mint azelőtt volt.

Tavaszdott. Kitavaszdván, a nyusztos folyó, a vadas folyó felső folyásáról megindult a jég, a jég zajlása után minden jég el is olvadt. A jégolvadás után a nyusztos folyó, a vadas folyó felső folyása felől had tűnik fel, násznép tűnik fel. Rokonságot kötnek, atyafiságot kötnek, a Szőrös-nyunger-erős-íj-hős nyila begye végére állt. A szamojéd hős kiáltozott:

– Nem jövök háborús szándékkal, nem jövök harcos szándékkal. Vadásztatásod idején azt ígérted, hogy a húgodat mennyasszonydíj nélküli, váltságdíj nélküli asszonyként nekem adod. Akkor vörös vadat, fekete vadat, egy nagy csónakot teli ajándékkal kívántál, tán elfelejtetted?

Ekkor így szólt a férj a feleségének:

– Fuss a húgomhoz, vajon nem ígérte-e el akkor magát.

Az ánya odafutott, kintről berontott, a férje húga nagy

Örvendezve fogadta, a sarkos ház sarkába ültette, a zugos ház zugába ültette, házi sörös asztalt terítettek, méhsörös asztalt terítettek. Ketten házi sörrel lakomáznak.

– Férjem húga, nincs nekem időm házi sört inni, méhsört inni. Nyírott üstökű nászmenet érkezett, nyírott üstökű nászhad. Férjem húga, télen, a kézvastagságú dér idején, menyasszonydíj nélküli asszonynak, váltságdíj nélküli asszonynak nem kötelezted el magadat?

A férj húga azt mondta:

– Elígértem magam, persze hogy elígértem magam, mondd meg a férjednek, a bátyámnak, hogy én ígértem el magam, arról egy szót se szóljon, mondja, én a férjhezmenetel ügyét elfelejtettem.

Mindenki azt mondta, kössenek rokonságot, mindenki azt mondta, kössenek atyafiságot. Egymásnak estek, összeölelkeztek, összecsókolódtak, rokonságot kötöttek, atyafiságot kötöttek. Azután elkezdtek a vörös vadat, a fekete vadat felhordani, a lakomára öt lovat vágtak le, a lakomára hat lovat vágtak le. Hónapos sok héten át ettek, holdas sok héten át ettek, ittak. Ezzel a szerencsével élnek most is, később is fognak élni. Az éneked, íme, bevégződött, a regéd is, íme bevégződött. Valamennyi hallgató sok férfiam, valamennyi hallgató sok asszonyom, vízi hal szerencséjére hallgassatok, erdei vad szerencséjére füleljetek. Az éneked is bevégződött hát, a regéd is bevégződött hát.

UTÓSZÓ

A magyar nyelv legközelebbi rokona a két obi-ugor nyelv, a vogul és az osztják. A magyarok és az obi-ugorok elődeinek mindenfajta kapcsolata már évszázadokkal a honfoglalásunk előtt teljesen megszűnt.

A viszonylagos finnugor nyelvi egység a Volga könyökénél, az Oka, Káma, Bjelája halász- és vadászterületein az alapnyelv felbomlása után is fennállt legalább még néhány századon át. Megszűnte (vagyis a finnugorságnak két ágra, azaz finn-permi és ugor ágra szakadása) után mintegy két évezreddel kezdődhetett meg az Uráltól nyugatra eső erdőségek és folyórendszerek vidékén az ugor alapnyelvet beszélő nomád törzsek szétköltözése, s ez a folyamat néhány század alatt szükségszerűen az ugor alapnyelv nyelvjárásának oly mértékű eltávolodásához vezetett, hogy az ősmagyar az ősobi-ugortól az időszámítás kezdete idején valószínűleg már nem nyelvjárási, hanem nyelvi szinten különbözött. Az ősmagyar nyelvet beszélő, akkor már feltehetően az Urál keleti – vagy legalábbis a keleti és a nyugati – oldalán élő törzseket az V. századtól kezdve sodorták a népvándorlás különböző hullámai nyugat felé, ekkor feltétlenül teljesen és véglegesen meg kellett szűnnie minden nyelvi érintkezésnek az ugor nyelvek két ága, az ősmagyar és az ősobi-ugor között.

Az ősobi-ugor nyelvjárásokat beszélő néptörzsek a magyar nyelv elődét beszélő nyelvrokonaiktól való végleges elkülönülésük után még századokon át az Urál vidékén, elsősorban annak nyugati lejtőin, az Urál és a Volga könyöke közötti területen nomadizálhattak, az Urál szibériai oldalára az orosz terjeszkedés és hittérítés elől menekülve a XII. század után, elsősorban a XIV. és a XVI. század között szorultak fokozatosan át és telepedtek az Ob és mellékfolyói partjaira. Az obi-ugorok életmódbeli, műveltségi, etnikai és még sok más szempontból mai napig sem különültek el egymástól. Nyelvi szempontból azonban mind a két obi-ugor nyelv, a vogul is és az osztják is, számos, egymástól annyira különböző nyelvjárásra

tagolódik, hogy kölcsönösen meg sem értik egymást. Kultúrkör, s így természetesen népköltészet szempontjából az obi-ugorok ma is igen közel állnak egymáshoz és a környező szibériai lakosokhoz, elsősorban a szamojéd népekhez.

A népszámlálási adatok szerint 1840 óta napjainkig az osztják nemzetiségűek száma 16 és 23 ezer között ingadozik. Minthogy azonban nagyjából csak háromnegyed részük beszéli anyanyelveként az osztjákat, így, tudomásunk szerint, az osztjakul beszélők száma sohasem haladta meg a 18 ezret. Ez a csekély lélekszámú nép nagy kiterjedésű területen lakik, Karjalainen szerint obi-ugor nyelvrokonaink különböző csoportjai a századforduló idején kelet–nyugati irányban 1200 km, észak–déli irányban pedig 800 km távolságban egymástól szétszórva laktak egy kb. 800 000 km² nagyságú területen. A vogulok és osztjakok közös nemzetiségi körzete ma is nagyobb 523 000 km²-nél. Az osztjakok nomád életmódjának, az írásbeliség szinte teljes hiányának csaknem századunk 30-as éveiiig, a vogul, zürjén, szamojéd és tatár környezetnek, a századok folyamán közjük települt orosz népességnek és egyéb körülményeknek a hatására az osztják nyelv nyelvjárásilag erősen tagolódik. Nemcsak a keleti és a nyugati osztjakok nem értik meg egymást (s ezért egymás között többnyire oroszul beszélnek), hanem a nyugatiak közül sem értették az északi osztjakok sem a délieket (akik ma már nem beszélik anyanyelvüket), de még az északi és déli nyelvjárások közötti átmeneti nyelvjárásokat sem. A keleti osztják nyelvjáróterületen is olyan nagy az eltérés, hogy a Vah-Vaszjugán vidékén és a Szurgut környékén élőknek az iskolai tankönyvei nyelvileg különböznek egymástól, mert nincs olyan keleti osztják nyelvjárás, melyet a Vah, a Vaszjugán, a Trenjugán, a Jugan és a környező kisebb folyók partjain élők egyaránt értenének.

Az obi-ugorságról, vallási hiedelmeiről, életviszonyairól rövidebb vagy hosszabb feljegyzések főként utazók és hittérítők révén századok óta léteznek, sőt bizonyos fokig ismertté is váltak. Arról azonban Európa sokáig nem tudott, hogy népköltészetük igen gazdag.

Reguly Antal a múlt század 40-es éveiben bukkant váratlanul, talált kincsként a vogulok és osztjakok gyönyörű hőskölteményeire.

A mostoha sors Regulyt meggátolta ugyan a feljegyzett gazdag anyag kiadásában, de hagyatéka, melynek osztják része hosszú évtizedeken át „hét lakattal elzárt kincs” maradt, további gyűjtésre ösztönzött. Így került sor Munkácsi Bernát és Kannisto Artur rendkívül eredményes gyűjtőútjaira a vogulok közé, valamint Pápay Józsefnek ugyancsak sikeres északi osztják gyűjtéseire. Az említett gyűjtők munkássága a vogulok és az északi osztjáság népköltészetét közismertté tette, sőt azóta az is kiderült, hogy a gyűjtés az általuk felkutatott területen még napjainkig is eredményesen folytatható (Steinitz, Rédei, Tyerjoskin).

A vogul és az északi osztják népköltészetéről elég sokan tudnak, bár – talán nyelvi nehézségek miatt – a világirodalomban még nem kapta meg a kellő elismerést. Az osztjások déli és keleti nyelvjárasterületeinek népköltészeti termékeit azonban csak nagyon ritkán említik meg. Pedig ezeken a területeken is gazdag a népköltészet; a déli területekről három (Patkanov, Karjalainen, Paasonen), a keletiekéről két régebbi és két mai kutató gyűjtéséből (Karjalainen, Paasonen, ill. Gulya, Tyerjoskin) van, ill. lesz majd nemsokára, hozzáférhető anyag.

A ma már eloroszosodott déli osztjáság körében, az Irtis és mellékfolyói (a jobb oldali Demjanka és a bal oldali Konda) partján lakó osztjásoknál a századfordulón még virágzott a népköltészet. Az orosz statisztikus, Patkanov Szerafim 1886-tól 1888-ig tartózkodott közöttük, s annyira megszerette sajtószerű népművészetüket, hogy 1888 decemberében, amikor erre időt tudott szakítani, feljegyzett osztjákkul néhány mesét, hőseneket, mitológiai éneket, medveéneket, egynéhány rejtvényt stb. Nemcsak feljegyzőként, de kiadóként is úttörő volt: 1900-ban német és orosz fordítással anyagát közkinccsé tette. Fonetikai szempontból ez pontatlan ugyan, ezért a nyelvészetben, elsősorban hangtani kutatásoknál, csak kritikával értékesíthető, de ez a körülmény nem indokolja, hogy gyűjteményét irodalmi és néprajzi szempontból kellőképpen ki ne aknázzák.

A századfordulón két jól képzett finn kutató is gyűjtött a helsinki Finnugor Társaság megbízásából és ösztöndíjával a déli osztjások között: K. F. Karjalainen (1898–99) és H. Paasonen (1900–1901). Mindkettőjüknek hagyatékában, a Finnugor Társaság archívumában, értékes és terjedelmes népköltészeti feljegyzés maradt, mely – hála

a finn–magyar kultúregyezménynek – a közeljövőben jelenik meg, német fordítással, Helsinkiben a Finnugor Társaság kiadványsorozatában (*Mémoires de la Société Finno-Ougrienne*). Karjalainen elsősorban meséket, Paasonen pedig hősénekeket jegyzett fel. Tulajdonképpen mindkettőjük anyagában, illetve a déli osztják népköltészetben a mesék és a hősköltemények között nehéz határt vonni. A különbség szinte csak formai, mert a hőskölteményeket többnyire versben adták elő, a meséket pedig ritmikus prózában. A két műfaj között valószínűleg az adatközlő képességeitől függ csak az átmenet. Karjalainen a Demjanka partjain feljegyzett egy mesét, melynek nagy része megtalálható egy Patkanov feljegyzte hősénekekben (ugyancsak a Demjankáról, az ott fekvő Limkojevi-jurtából). Karjalainen szinte csak prózát jegyzett fel, valamennyi adatközlőjétől, vagy prózát verssel keverve. Talán Paasonennak volt a legnagyobb szerencséje jó adatközlő találásában. Az ő kondai osztjája egymaga csaknem háromszor annyi szöveget közölt, mint Karjalainen valamennyi déli osztják nyelvmestere a három folyó partvidékén együttvéve; a Kamenszkija-jurtába való Karsan Paasonennak lényegesen több verset mondott tollba, mint prózát.

Tartalmi szempontból nehéz volna határt vonni mesék és hősénekek között. A hősök egyikben is, másokban is kedvük szerint alakulnak állatokká, tárgyakká, aztán vissza emberekké, ismernek dolgokat, körülményeket, melyeket sohasem láthattak, melyekről sohasem hallhattak. A varázstudományon kívül rendelkeznek bizonyos jövőbe látó képességgel: tudják, mi rendeltetett nekik; bár a predesztináció (1. Az okos leány) mellett a szabad akarat, a szabad választás lehetősége (1. Hadonászómancsú-férfi és Tyaper-asszony két fia) is többször szóba kerül. A szereplők célja mesékben, hősénekekben egyaránt többnyire a házasodás.

Patkanov egyes meséknél több motívumról megjegyzi, hogy az oroszról származnak. Minthogy azonban Patkanov feljegyzéseit a helyszínen készítette, s a társadalmi viszonyokra való utalás és nyelvezet szempontjából az oroszról átvett mesék semmit sem különböznek az osztják népköltészet többi termékétől, ezért, véleményem szerint, nincs okunk kételkedni abban, hogy ezek a feljegyzések is hozzátartoznak az Irtis és mellékfolyói osztjákjainak

mesekincséhez. Megjegyzendő, hogy a felületesen megismert keresztény tanok és a régi pogány hit összevegyülése éppen ezekben az idegenből átvett mesékben figyelhető meg kitűnően (1. Az okos leány; Nyárfalevélként-sürgő-férfi, Nyárfalevélként-forgó-férfi; vö. még Az Égigérő legény). Bizonyoságul szolgálhatnak éppen ezek a feljegyzések a mesék és a motívumok vándorlására; nem egy motívumuk azonban sokkal messzebről is jól ismert. A távolságot itt időben és térben egyaránt értem.

A magyar olvasónak a múlt században feljegyzett osztják mesék nyilván sokkal „meseszerűbbek”, mint maguknak az osztrákoknak, mert a bennük visszatükröződő, számunkra idegen társadalmi berendezés, környezet, állat- és növényvilág, anyagi és szellemi kultúra már önmagukban, mesés fordulatok nélkül is, érdekes, idegen világképét feltáró „mesévé” teszik az osztják adatközlők elbeszéléseit.

Az osztjárság két frátriára oszlik. Házasodni csakis a másik frátriából, vagy idegenből szabad. A nagy távolságok és a ritka néesség eleve állandó problémává tette a megfelelő feleség megszerzését. Minthogy a feleség munkaerőként is fontos volt apja és férje számára egyaránt, így előfordulhatott, hogy a menyasszonyért váltságdíjat, menyasszonyi díjat kért az apa, amely nyilván sokkal jelentékenyebb volt, mint a leánynak adott hozomány. Ennek a körülménynek az ismeretében könnyen érthető, hogy a mesehősök többnyire feleséget akarnak szerezni (gyakran a szamojédoktól vagy a tatároktól), s lehetőleg a lány elrablásával, elszöktetésével. A feleségszerzés nehézsége ad kellő magyarázatot a mesehősök „diplomáciai tárgyalásaira” is: a harcok, ellenségeskedések megszüntetését szinte mindig a fiatalok összeházasításával igyekeznek tartósítani, azaz gyakran „rokonság kötése” fejezi be a háborúskodást.

Többnyire a férfi családjához, annak lakhelyére viszik a menyasszonyt. A fiatal asszony új családjában „a meny”, ez az ő családi helyzete, nemcsak férje szülei, nagyszülei számára, de férje bátyjai, minden, a férjénél idősebb rokona számára is „meny” ő; a mese – ahol gyakran nincs tulajdonnév – az osztják szövegben mindig, minden összefüggésben így említi. Hasonlóképpen „vő” a fiatal férj is feleségének minden, az asszonynál idősebb rokona

számára (ez meg az ő családi státusa). Az anyós és az após sem csak a házastárs anyja és apja, hanem így nevezik a mesék a házastárs nagyanyját, nagyapját, sőt minden nála idősebb vérrokonát is.

A generációs viszonyok helyett a fiatalabb-idősebb relációt feltüntető rokonsági terminológiát a magyar fordítás csak részben tükrözi vissza. A hős feleségének a nagyanyját még csak lehet anyósként emlegetni, hiszen a szövegkörnyezetből úgyis világos, ha idősebb nemzedékről van ott szó, de például az asszony hét bátyját a magyarban mégis furcsa lenne a hős hét apósaként számon tartani, ilyenkor többnyire körülírással lehet csak a rokonsági viszonyokat és az életkort is egyszerre egyértelműen magyarra fordítani.

Az osztják nyelv sokkal gazdagabb a sógorsági viszonyok megjelölésében is: más szóval jelöli a férj a felesége bátyjait, mint az öccseit, s viszont az asszony fivérei közül is az asszony férje másfajta rokona a bátyjainak, mint az öccseinek, vagyis négyféle kifejezés („após”, „feleségem öccse”, ill. „vő”, „néném férje”) fejezi ki részletesebben a sógorsági viszony milyenségét; hasonlóan sokfajta a sógornő megjelölése is. Tehát két sógor vagy sógornő az egyik a másik számára másfajta rokon, mint viszont, az osztják sógorsági terminológiától idegen az a reciprocitás, mely nekünk természetes (1. pl. Nyárfalevélként-sürgő-férfi, Nyárfalevélként-forgó-férfi).

A mesékben a leány kérés és a névadás módja számunkra teljesen idegen. Ezek közül a leánykérés – a benne szereplő alkudozásokkal, rejtvényekkel a „menyasszonydíj nélkül, váltságdíj nélkül odaültetett” leányokkal – az osztják hagyományt tükrözi. A nevek többnyire beszélő nevek, azokat a mesehősök „megszerzik”, „kiérdemlik”, s csak kivételesen, nagyon ritkán kapják születésükkor.

A magyar olvasónak nemcsak az osztják család, de az osztják ház és annak részei is idegenszerűek. Vallási és tabu okokból említik a ház különböző sarkait, falait, ajtó részét, a nők, a család lányainak külön házát. A hideg szibériai viszonyok miatt kell a tűznek a házban is égnie, ezért a kemencét, a füst számára hagyott nyílást is gyakran emlegetik a mesékben. A kamrákba pedig azért „másznak fel” (s nem kimennek), mert lábakon, póznákon álló

kamrákban tudták csak úgy tárolni az eleséget, prémet, hogy az erdő vadja felől biztonságban legyen.

Az edények közül figyelmet érdemelnek a nyírhéjból, nyírháncsból készült tányérok, edények, vödrök, melyekbe ételt, italt raknak, s amelyek díszítése sajátos népművészetükről tanúskodik.

A déli osztják mesékben az ételek és italok, éppúgy, mint az említett állatok és növények, mások, mint a mi meséinkben, de kisebb eltérés még az északi osztják mesékhez képest is fellelhető; ez a környezet különbségével magyarázható. Míg északon régen szinte csak rénszarvast tartottak háziállatnak, a déli osztjákok és környezetük számára a ló és a tehén sem tartozott csak a mesék világába. A lakomák itala a régi mesékben csak különböző fajta sör (méhsör is), de bor vagy pálinka a hagyományos mesefordulatokban nincs!

A mesékben szereplő öltözékek Szibéria hidegére s erdeire utalnak, hiszen különböző szőrmékről beszélnek a mesélők; a fegyverzetüknél is jól láthatók a helyi adottságok; a nyílnál például megmondják, hogy milyen állat vadászására alkalmas.

Az obi-ugorok, s így meséik „mértékegységei” sem azonosak az általunk használtakkal. A hosszabb idő múlását a hold változásával vetik egybe (ezért egy évben 13 hónapot tartanak számon); kis időegységül pedig az északi mesékben rendszeresen egy fazéknyi étel felforrása fordul elő. Míg északon a távolságot többnyire rénfutásnyi hosszakkal mérik, a déli mesékben a futásnyi távolságok mellett a nyíllövésnyi (a célba találás lehetőségével) is többször megtalálható.

Említést érdemel a mesék tükrözte anatómiai szemlélet is. A legyőzött hős „szíve csücskéből kiabál”, a kalandokra induló „tág torokkal, szűk torokkal fütyül”, az emberek „toroka hangját” lehet megismerni, a magát bagoly alakjában bemutató fejedelemlány „nőt felfaló, férfit felfaló torokkal” jön. A harcban kifordított beleket csak úgy vissza lehet gyömöszölni, selyemszállal bevarrni, s a hős ettől éppen úgy meggyógyul, mint az erdei szellem, az erdei manó nyálától. Hogy halottak feltámaszthatóak, az más nép mesevilágában is gyakori, de az osztjákoknál ez átvezet az ember különböző lelkeiről alkotott mitikus elképzelés világába.

A mesék bizonyos fokig utalnak a pogány osztjások hitvilágára is. A legtöbb mesében említik a város, a falu áldozóoszlopát, melynél a közös áldozatokat bemutatták. Lóáldozat részletes leírása nincs meséinkben, de a lakomákhoz levágott lovak s a lakomákkal kapcsolatos kifejezések egyaránt arra utalnak, hogy a lakomákhoz gyakran lóáldozat is tartozott, ill. a lóáldozatot lakomák követték.

Szangéhoz, a legfelsőbb istenhez imádkoznak, kérésekkel fordulnak a mesehősök; kéréseiket az többnyire teljesíti is. A kérés teljesítéséért rendszerint áldozatot ajánlanak neki: a hősök megígérik, hogy megmenekülésük, sikeres vállalkozásuk esetén valamilyen tárgyat „akasztanak fel” Szangénak a szent fára. A mesebeli emberek a manókkal, erdei szellemekkel inkább harcolnak, ritkán vannak velük jó viszonyban.

A halottak tisztelete, halotti torok is előfordulnak a mesékben. A kalandokra induló hős többnyire meghagyja, hogy ha bizonyos ideig nem jön vissza, rendezzék meg halotti emlékünnepségét.

Érdekes hiedelem, hogy az egymásnak szántak egyszerre születnek, köldökvérük együvé folyik. Noha egymásnak vannak a felsőbbektől szánva, mégis végső fokon tőlük függ, hogy csakugyan összekeverülnek-e vagy sem.

A mesehősök feleségeinek a száma (1. Hadmenet, nászmenet; Nyárfalevélként-sürgő-férfi, Nyárfalevélként-forgó-férfi; Szeder-varkocsos-hős, Szeder-szépséges-hős; A hős Tyange] felveti azt a problémát is, hogy a déli obi-ugorok hitvilágában, népköltészetében nincs-e bizonyos mohamedán hatás. Hiszen nemcsak az orosz hittérítők elől húzódtak keletre, de sokáig a keletre terjeszkedő oroszok és a tatár kánság ütközőpontjában éltek.

Az ortodox egyház erőszakos hittérítésének külső hatása a mesékben is megtalálható. A helyi bálványok és a keleti egyház kedveltebb szintjeinek azonosítását, összekeverését Karjalainen is megemlíti az obi-ugorok vallásáról írt monográfiájában. A mesék egy része helyi bálványok tiszteletének a kialakulását mondja el (1. Trojc-apó és a lánya; Nyárfalevélként-sürgő-férfi, Nyárfalevélként-forgó-férfi). Az egyik, Patkanov feljegyezte orosz eredetű mesében pedig (Az okos leány) a szereplők nem helyi bálványokként, hanem templomi ikonokként fejezik be mesebeli földi pályafutásukat.

Reguly úgy vélte, hogy néhány aggastyánban az osztják énektudás utolsó mohikánjait találta meg, s ezért jegyzett fel mindent nagy sietve. Szerencsére a Reguly ismerte öregek nem vitték sírba magukkal az osztják népköltészetet, de az bizonyos, hogy a múlt században már kevés jó adatközlő osztják élt, s ezek személyéről koráról, foglalkozásáról elég keveset jegyeztek fel a gyűjtők. Patkanov csak annyit mond, hogy a népköltészet ismerete és közlése szempontjából írástudó és írástudatlan osztjások között nem talált különbséget; ezenkívül csak a feljegyzés helyét adja meg, a közlő adatait nem. Paasonennál is csupán az adatközlő nevét és lakhelyét adja meg a kéziratban, noha éppen Paasonennak különös szerencséje volt déli osztják nyelvmesterével: vég nélkül tudott epikus népköltészeti termékeket közölni; megjegyzendő azonban, hogy prózai közlései nemcsak mennyiségben, de minőségben is a verses közlés alatt maradnak.

Csak Karjalainen feljegyzéseiből állapítható meg minden feljegyzett szöveg közlőjének szűkebb hazáján kívül neve és kora, esetleg még foglalkozása is. Első feljegyzései, melyek Narigintól, a Demjanka mellől származnak, az imák szempontjából kiválóak, meséi azonban nem egészen világosak. Lehetséges azonban, hogy nemcsak az adatközlő nem volt jó mesemondó, hanem Karjalainen volt még kezdő a feljegyzésben. Az egyik mesében nem világos, hogy a nagybácsi a fivére lányát (aki vele azonos frátriába tartozik!) miért kérethetné meg, hiszen házasságuk vétség lenne az exogámia törvénye ellen, másrészt a leírt leánykérésnél feladott rejtvények nyelvileg sem egészen világosak. A Narigin közölte másik mesében is vannak logikai ellentmondások: ha a Tyange-hősnek két felesége van, s az egyiknek két, a másiknak egy fia, hogyan lehet a testvér nélküli fiúnak még csak mondani is, hogy mindhárójuknak nemcsak az apja, de az anyja is azonos (hiszen mindegyik anya él). Az Irtis partjain jobb adatközlőket talált Karjalainen, sőt éppen a Cingala-jurtában bukkant a legjobb stílusú mesélőre. A krasznojarszki adatközlőnek a Hadonászómancsú-férfi és a Tyaper-fejedelemasszony két fiáról szóló elbeszélését – noha a közlés stílusa kitűnő – mégis csak úgy érthetjük meg teljesen, ha az érthetetlen „ugrásoknál” a hiányzó részeket Patkanovnak ugyanitt feljegyzett hősénekeiből kiegészítjük.

Patkanov, Karjalainen és Paasonen adatközlőinek mesemotívumai és előadásmódja, valamint a nyelvezete azonban arról tanúskodnak, hogy a déli osztjások mesekincse s annak nyelvezete az Irtis, a Demjanka és a Konda mentén azonos volt, a déli osztjások az északiakkal (s valószínűleg a keletiekkel szemben is) egységes mesekincset ismertek.

A szinte világszerte ismert motívumokon kívül vannak számunkra idegenszerűek (bekötött szemmel harcolni az ellenséggel; a harcoló hős kezét, lábát átkulcsoló feleség, ángy stb.). Különös és idegenszerű a Grimm-meséken felnevelkedett olvasóknak, hogy az osztják mesék hősei többnyire saját magukat varázsolják állattá, tárggyá, majd vissza emberré; ezért nem az a probléma az ilyen esetekben, hogy *ki* varázsolta el, hanem hogy *mi* (varázstudomány, énektudás stb.). Mást csak annak érdekében (megfiatalítás, könnyebb szállítás), szinte annak beleegyezésével „alakítanak” át.

A szólásformák között is akadnak számunkra idegenszerűek (pl. úgy kiszáradt az éhségtől, hogy a fűszál sem tapadna meg az orrán; sötét az éjszaka, mint a bálvány szeme stb.), mások viszont emlékeztetnek a magyar mesék szólásformáira, egyesek olyan mértékben, hogy azokkal fordíthatók, pl. osztják ment, ment, vagy élt, élt, vö. magyar ment, mendegélt, ill. élt, éldegélt. Mint Kovács Ágnes megjegyezte, egy csodálatos képességű „táltos” ló kiválasztása, a földön fekvő tárgy megkerestetése, ember fele stb. a magyar meseanyagban is gyakori, ill. fellelhető. A „ha nálam idősebb, apámmá teszem, ha fiatalabb, a fiammá, ha azonos korú, a fivéremmé”, „mi mondó vagy”, „idegen szagot érzek”, „ha teszek valamit, az is baj, ha nem teszek, az is baj” s egyéb fordulatok ugyancsak ismerősök a mi meséink előadásmódjában. Talán ez a hasonlóság okozza, hogy nyelvrokonaink idegenszerű meséi mégsem teljesen idegenek nekünk, s ezért idegenszerűségük ellenére is úgy olvassuk ezeket, mint amelyekhez valahogyan mégis valami távoli közünk van.

Az osztják szöveget magyarra fordítani – úgy, hogy a fordítás hű is legyen, tetszetős is legyen, érthető is legyen – nem mindig könnyű. A szó szerinti fordítás nemcsak a rokonsági terminológiában, de gyakran máshol is félrevezetne, vagy értelmetlen lenne. Gyakran a feljegyzők is lapszéli jegyzetben

utalnak finnül vagy oroszul arra, hogyan kell bizonyos szavakat, kifejezéseket érteni. Pl.: „koszosszájú” a kutyát jelenti, „három esőcsepp hullott, három hópehely hullott” azt, hogy három nyár és három tél múlt el; „tetvek csípték, bolhák csípték” nem a tisztasági viszonyok hiányára utal, hanem arra, hogy nem leli valaki a nyugtát; aki „félszívű, félmájú”, az nem beteg, hanem ijedtében a bátorságot tartalmazó szíve és mája lett kisebb, azaz elveszett egy rész a bátorságából. Az ilyen esetekben a fordítás csak úgy lehet hű és értelmes, ha a szó szerinti fordítást a jegyzetbeli magyarázattal kiegészítve adja.

Több esetben semmi akadálya sincs a szó szerinti hű fordításnak, de az félrevezetné az olvasót. A „Dél-szaki-földasszony” ugyanis, mint Paasonen jegyzetben utal rá, aznap született, amikor a költöző madarak a tél elmúltával az osztjások földjére visszatértek, ezért „Madár-visszatértekor-született-asszony” hívebben közli a beszélő név tartalmát, mint a szó szerinti fordítás (melynél a magyar olvasó délvidéki származásra gondolna), de nehézkes lenne. A mesékben a férj és a feleség, a nővér és a fivér „él-hál”, (nem „él-hal”!); ez nyilván azt jelenti, hogy nemcsak nappal, de a hosszú téli éjszakákon át is együtt éldegélnek, azaz élnek nappalokon és éjszakákon át. Máskor pedig éppen az esetleg meghökkentő szó szerinti fordítás adja vissza a lényegét: pl. ha a bagoly rikácsol (és nem huhog, noha a különböző eredetű hangok teljesen pontos megjelölésében igen gazdag még az ismert osztják igekészlet is), akkor baj van a „bagolysága” körül; nem valóságos bagoly, elvarázsolt lény vagy égi hírnök.

Az osztjákban, a vogulban – s bizonyos megszorítással a lappban is – van kettős szám. A kettős szám körülírással mindig visszaadható. Ezzel azonban az osztják ritmikus prózát ritmikusabban tükrözné a magyar, mint amilyen ott valójában: a duális ragja többnyire egy – az 1. személynél két szótag hosszú, magas vagy mély hangú. Ha a fordításban a többes számon kívül a „ketten” szó is mindig ott lenne, akkor a ritmikus lüktetést a kelleténél erősebben húzná alá. Feltétlenül fordítandó azonban a kettős szám, amikor arra utal, hogy sok közül kettő csinál valamit, ill. kettőről van szó.

Az osztják mesemondóknál is gyakoriak az egytagú, a szótárakban meg nem található szavacskák. Olyan gyakoriak, hogy mind még „hát”, „ím” stb. segítségével sem fordítható le. Teljesen azonban nem hagyhatók el, mert gyakran két egymást követő tőmondat csak abban különbözik, hogy az elsőben benne van ez a szavacska, a másodikban csak alany és állítmány van („A fiú hát elment. A fiú elment.”). Stiláris és szó szerinti hűségre kevésbé törekedve a fenti mesék minden bizonnyal élvezhetőbbek lennének; a környezetfelidéző színek, fordulatok azonban így hitelesebbek.

A helsinki Finnugor Társaságot az osztják mesekinccsel kapcsolatosan köszönet illeti, mégpedig többszörösen: a századfordulón ösztöndíjával Karjalainen és Paasonen számára lehetővé tette, hogy közeli nyelvrokonainknál népköltészetet is gyűjtsenek; jelenleg pedig nemcsak azt a nagy áldozatot vállalta, hogy a finn–magyar kultúregyezmény keretében közzétegye ezt az anyagot, de hozzájárult ahhoz is, hogy a feljegyzések egy része magyar fordításban az osztják–német tudományos kiadással szinte egy időben (Karjalainen 12 meséje), sőt azt megelőzve (Paasonen 5 meséje) már most napvilágot lásson.

Vértes Edit

JEGYZETEK

Az osztjakok és legközelebbi rokonaik, a vogulok történetéről, számáról, nevéről, társadalmi berendezéséről, életmódjáról, anyagi és szellemi műveltségéről stb. I. további bő irodalmi utalásokkal:

Zsirai Miklós: Finnugor rokonságunk, Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1937, különösen isi–201 lap.

Hajdú Péter: Finnugor népek és nyelvek, Budapest, Gondolat, 1962, különösen 147–203. lap.

A déli osztjakokról a legrészletesebben:

Patkanov, S.: Die Irtysch-Ostjaken und ihre Volkspoesie

I. Teil. Ethnographisch-statistische Übersicht. St. Petersburg, 1897, 8 + 168 lap.

II. Teil. Ostjakische Texte mit deutscher und russischer Übersetzung nebst Erläuterungen. Mit einer phototypischen Tafel, einer Tafel in Farbendruck und einer Karte. St. Petersburg, 1900. 8+12+26+302+114 lap+3 táblázat.

Az obi-ugorok hitvilágáról az előző irodalom teljes feldolgozásával és bőséges irodalommal:

Karjalainen, K. F.: Jugralaisten uskonto (A Suomen suvun uskonnot sorozat III. kötete), 1918, német fordítása: Die Religion der Jugra-Völker,

I FFC 41, Helsinki–Porvoo, 1921, 204 lap,

II FFC 44, Helsinki–Porvoo, 1922, 386 lap,

III FFC 63, Helsinki–Porvoo, 1927, 352 lap,

Kannisto, Artturi–Virtanen, E. A.–Liimola, Matti, Materialien zur Mythologie der Wogulen, MSFOu. 113, Helsinki, 1958, 444 lap.

Az egyes mesékhez közölt jegyzetekben a déli osztjakok vallásos hiedelmeivel kapcsolatosan csak Karjalainen művére s annak is csak a német fordítására található utalás (FFC 41, 44, 63), mert a régebbi véleményekre ott úgyszólván található hivatkozás; az újabban megjelent vogulcentrikus műnek (MSFOu. 113) meg van kitűnő regisztere, annak segítségével bármit is könnyű benne megtalálni.

Karjalainen és Paasonen többnyire nem írt címet a mesék fölé. A címek a fordítótól származnak (a feljegyzőktől származó címek is csak részben maradnak változatlanok).

A feljegyzés adatai:

DN = Karjalainen 1898-ban jegyezte fel, a közlő a 31 éves Prokopej Andrejev Narigin, felső-demjankai nyelvjárású sztaroszta volt. Sajtó alatt. (MSFOu.)

Km. = Paasonen 1900–1901-ben a Kamenszkija-jurtába való Kársán tói jegyezte fel, de nem a Konda mentén, hanem vagy Demjanskoében, vagy Szurgutban. A kézirat Helsinkiben a Finnugor Társaság archívumában van, a MSFOu. sorozatban jelenik meg.

Kr. = Karjalainen 1899-ben jegyezte fel Krasznojarszkban a 38 éves Vaszilej Grigorjics Pantisevtől.

Patk. = Patkanov feljegyzése 1888-ból, Krasznojarszkból. Megjelent: Patk. II. 102–139, ill. 152–179, oroszul az orosz függelékben 47–64, ill. 69–82.

Sav. = Karjalainen feljegyzése 1899-ben; az Irtis menti Szavodnijában, az adatközlő a 46 éves Vaszilej Mitreics Onin. Sajtó alatt. (MSFOu.)

Ts. = Karjalainen jegyezte fel 1899-ben az Irtis menti Cingala-jurtában az 57 éves Vaszilij Jakovlevics Kaskintól, aki viszont két öregtől hallotta. Sajtó alatt. (MSFOu.)

Könyvek, sorozatok rövidítései:

AaTh = Aarne, Antti – Thompson, Stith, The Types of the Folktale, FFC N:o 184, Helsinki, 1964.

B = Thompson, Stith, Motif Index.

FFC = FF Communication, Helsinki (– Porvoo).

FUF = Finnisch-Ugrische Forschungen, 1901– Helsinki, Helsinki (– Leipzig).

MSFOu. = Mémoires de la Société Finno-Ougrienne, Helsinki, 1890-

Patk. I, II = Patkanov, S., Die Irtysch-Ostjaken und ihre Volkspoesie

I. Teil. Ethnographisch-statistische Übersicht. St. Petersburg, 1897.

II. Teil. Ostjakische Texte mit deutscher und russischer Übersetzung nebst Erläuterungen. Mit einer phototypischen Tafel, einer Tafel in Farbendruck und einer Karte. St. Petersburg, 1900.

A medve égi származásáról. Ts.

¹ A Hadonászó-mancsú-férfi és a Tyaper-asszony-anya a medve ősei, (vö. FFC 63 :10); előkelő osztják hősök nevében is szerepelnek, pl. a Krasnojarszkban feljegyzett hasonló nevű két fiverről szóló énekben (1. a Hadonászó-mancsú-férfi és Tyaper-asszony két fia című mesét).

² A medvebocs körülírása, nemének közlése nélkül.

³ A legfelsőbb égi isten megszólítása az imákban.

⁴ A többi osztják nyelvjárás területén és a vogulban is hasonló módon származtatják az égből a földre a medvét

⁵ L. FFC 44:150 kk.

⁶ Ritkán nevezik az osztjakok és a vogulok a medvét nevéen, rendszerint csak körülírják.

⁷ A halál előzetes tudatásáról 1. FFC 41:88.

⁸ A medve elejtéséről, megöléséről sem szabad beszélni, arról is csak körülírással emlékeznek meg.

⁹ A medvéről, születésétől elejtéséig szóló mese folytatásaként Karjalainen feljegyezte ezt a szertartást, amely a medve elejtését, ill. hazaszállítását megelőzi és amely azt követi, ekképpen: az elejtett vagy elejtendő medvéért mennek, az erdőből hazaszállítják, s tiszteletére tort rendeznek.

A vadászok összegyűlnek annak a házában, aki a medvebarlangot felfedezte. Az asztalra kenyeret, süteményt, sőt pálinkát helyeznek (ha van). Ezüstoffenyő kérgével megfüstölik az elejtett medvéért indulókat. A füstölő mondja:

– Hadonászó-mancsú-férfi és Tyaper-fejedelemasszony fiacskája, leánykája hozzád megérkeznek. Ha kisleányos lányos faluba, kisfiús fiús faluba menni szándékozol, várj csak ránk.

Elindulnak, a medve barlangjához érkeve, ha a kutya ugat s a medve morog, akkor a mesében is szereplő kérdést teszik fel a medvének: – Mit morogsz az én kutyámra? Hiszen láttál engem ősszel a barlangodban a tűz lángjában nagyságos férfi nagyságommal, magasságos férfi magasságommal. Ha neked

Szange úgy rendelte, hát egyél meg engem, de ha nem úgy rendelte, akkor én szállítalak le téged a véres alsó világba, aztán elviszlek a leánykákkaal teli leánykás földre, a fiúcskákkaal teli fiúcskás földre; elviszlek téged a vizek halának szerencséjére, az erdők vadjának szerencséjére.

Az elejtett medve mellére „gombként” a nösténynek 5, a hímnek 7 rövid pálcikát helyeznek. A medve bőrének lenyúzását az égi szent állat előtt levetkőztetésnek nevezik. Az első pálcika levételekor azt mondják:

– Hadonászómancsú-férfi és Tyaper-fejedelemasszony lánya, az osztják férfi kinyitja első gombodat, tyivejóóó!

Aztán lőnek, s hasonló módon „nyitják ki” a suba többi gombját.

A karmok levágásához azt mondják: – Hadonászóanacsú-férfi és Tyaper-fejedelemasszony lánya, első ujjadat megfordítjuk, tyivejóóó!

Az orra levágásakor: – Hadonászómancsú-férfi és Tyaper-fejedelemasszony lánya, az anyád készítette gallérocskádat, utolsó gombodat az osztják férfi, ím, felnyitja. Hétrovátkájú-fenséges-férfi-apám megparancsolta az osztják férfinak, az osztják nőnek, hogy nyissa fel, egészen úgy, ahogyan számomra ez megíratott az aranszegélyű nagy könyvben.

Miközben a medvét a barlangból a faluba viszik sűrű lövöldözés közben, a medve nevében kiáltva búcsúznak a láptól, a réttől, a folyótól stb.

A lánál: – Sok kerek, magas tőzegdombon járkáltam, sok széles szájú nyírhéj kosárkát szedtem tele, sok bogyót szedtem, sok vörös áfonyát szedtem, tyivejóóó.

A pusztán: – A kérésemre keletkezett sokzsombékos pusztán sok bogyót szedtem, tyivejóóó.

Az erdei fenyővel borított szigeten: – Ennek a szigetnek kerek erdőcskéjében bogyót szedve sokat járkáltam, tyivejóóó.

A tavon: – Az íj-tó sás-benőtte, levelekkel teli partján a hosszú nyár idején sokat tekeregtem, tyivejóóó.

Az Irtis folyóhoz érkeztén: – Hadonászómancsú-férfi és Tyaper-fejedelemasszony lánya a húsz kanyart átfutott táplálékos Irtis fehér vizén vízfarkú alacsony csónakba szállt, tyivejóóó.

Földnyelvre érkeztén: – Hadonászómancsú-férfi és Tyaper-fejedelemasszony lánya hirtelen a kétteraszú teraszos földnyelvre, a

hatteraszú teraszos földnyelvre érkezett, tyivejóóó.

Az áldozóhombárhoz érkezvén: – Hadonászómancsú-férfi és Tyaper-fejedelemanya lánya hirtelen az én Három-oldalra-ügyelő-férfi-atyám (azaz égi isten) lakta szent földre érkezett a vízi hal szerencsésével, az erdei vad szerencsésével, tyivejóóó.

A falu megpillantásakor: – Az én leánykával teli leánykás földem, az én fiúcskával teli fiúcskás földem hirtelen feltűnt, Hadonászómancsú-férfi és Tyaper-fejedelemanya lánya, tyivejóóó.

A kikötőbe érkezvén: – Az előidők asszonya készítette, az előidők férfia készítette dorongos kikötőben a Hadonászómancsú-férfi és Tyaper-fejedelemasszony lánya kikötött.

Közben a nők és a férfiak felváltva lövöldöznek, vízzel locsolják egymást és a medve fejét. Ha bírják, a vadászt vízbe dobják, de legalább a fejét megnedvesítik. Ebből játék kerekedik.

A medve elejtője a fivérével vagy más rokonával a medvét beviszi a konyhába. A háziasszony kinyitja a konyhá hátsó ablakát, a medve elejtője ezt mondja: – Hadonászómancsú-férfi és Tyaper-fejedelemasszony lánya az előidők asszonya csinálta, az előidők férfia csinálta házba, négysarkú sarkos házba, látható tűzű tüzes házba lépek vízi hal szerencsésével, erdei vad szerencsésével. A hátsó szögletű ház hátsó szögletébe, a medvének való négy lábú lábas asztal mögé ülök, a leány hosszú életkora, a fiú hosszú életkora alkalmából.

A medve azt feleli: – Kislányos lányos házamban, kisfiús fiús házamban, vízi hal szerencsésével, erdei vad szerencsésével üdvözöllek, üdvözöllek!

A nőstény medve fejére kendőt tesznek, nyakára gyöngysort, a háziasszony a jobb mancsának egyik karmára gyűrűt húz, mondván: – Hadonászómancsú-férfi és Tyaper-fejedelemasszony lánya! Áfonyát szedni, bogyót szedni mentemben ne ijessz rám a fák mögöl! – Gyűrűt mások is hoznak, más házból is kerül kenyér, tej, vaj. A medve előtt hajlongva helyezik ezeket az asztalra. Később táncolnak. Harmadnap az ablakon keresztül távolítják el a tor után a medvét a konyhából.

A medve tiszteletéről 1. FFC 63:8–19, 193–235.

Hadonászómancsú-férfi és Tyaper-aszony két fia **Ts.**

¹ Ennek a nemzetségnek valószínűleg a medve lehetett a totem-állata. Minthogy a monda két hőse teszi az Ob folyót hajózhatóvá, így mitológiai hősöknek tekinthetők.

² Az áldozóoszlopról 1. FFC 44:42 kk.

³ A bagolyról 1. FFC 63:25.

⁴ Az egybefolyt köldökvérről 1. FFC 41:34, 42.

⁵ Egy szíjra fűzött állatáldozatról 1. FFC 44:44-

⁶ A harci kiáltáshoz vö. FFC 44:271.

⁷ Szange-istenről 1. FFC 44: 250 kk.

⁸ Az osztjások elképzeléseit az ember különböző léikéiről 1. FFC 41:23–49, különösen 28, 39.

⁹ A tűz vallásos tiszteletéhez vö. FFC 63:38–68.

¹⁰ Karjalainen adatközlőjének a meseszövése itt nem világos. Ugyanezt a történetet Patkanov is feljegyezte Krasnojarszkban (II, 40–81), s hasonlót Paasonen is megörökített versben az ő Konda menti adatközlőjétől. A Patkanov feljegyezte változatból kiderül (II, 60 kk.), hogy az üldöző fivérek utolérik a szamojédokat, akik nagy tűz mellett alszanak. Az elrabolt leányt a Hermelin-bálvány-apó (Sos túrum iga) tartja a sátorában, de még másik két szamojéd hősnak is van egy sátora. A fiatalabb fivér ez utóbbiak sátrába lopózik, az idősebbik pedig oda, ahol a leányt tartják fogva. A leány ott éppen az őt asszonyául kívánó Hermelin-bálvány-apóval dulakodik, s a dulakodás közben belopódzó osztják hős levágja a sarokba zuhanó szamojéd Hermelin-bálvány-apó két lábát, aki ekkor elmenekül. A törzs, majd a fej további menekülését már Karjalainen nyelvmestere is elmondta, Patkanov adatközlője szerint a két osztják fivér csak akkor találkozik újra, amikor az erdőben lúd vadászként, kacsavadászként járnak, s akkor számol be arról a fiatalabbik, hogy a két szamojédtól egymásnak békét esküdve váltak el.

¹¹ Vö. FFC 41:43.

¹² A halottból keletkező ideiglenes házi istenről 1. FFC 41-139-

¹⁸ A Patkanov lejegyezte változat eddig részletesebb és világosabb. 1. fent, ro. jegyz. Az eskühöz vö. FFC 63:174 kk.

¹⁴ A kakukkról 1. FFC 63:25–ő, a Patkanov feljegyezte változatban nagyobb a szerepe.

¹⁵ A halott feltámasztásáról 1. FFC 42:42.

¹⁹ A lélekzsákról. FFC 41:33.

¹⁷ Több ember közös leikéről 1. FFC 4r:4r.

¹⁸ Vö. FFC 42:70, 63:258.

Trojc-apó és a lánya. Ts.

¹ Vö. FFC 44:90.

² Az égi istenekről 1. FFC 44:250 kk.

⁸ Vö. FFC 44:44–46.

⁴ A születésről 1. FFC 41:50–68.

⁵ A névadásról 1. FFC 41:60–67.

⁸ Vö. FFC 4i:i39, 44:124-157-

⁷ Az áldozati tárgy megrongálásáról 1. FFC 41:147, 44:146.

Magányos-falusi-mesebeli-férfi és a fia. Sav.

AaTh 423 (eltér), D 621. 1., B 640. 1., D 721. 3.

¹ Ezt a mesét Karjalainen finnül jegyezte fel emlékezetből a mese közlőjének, Oninnak, távozása után.

² A hollóról 1. FFC 63:25.

³ Az égitestek tiszteletéről 1. FFC 63:50 kk.

Jeszka. Sav.

¹ L. a Magányos-falusi-mesebeli-férfi és a fia című mese r. jegyzetét.

² Az ördögről 1. FFC 44:343–350.

³ A farkashoz vö. FFC 63:19–20.

⁴ A mese közlője szerint Jeszka faluja a Felső-Konda mellett, Nachracsinszkoe környékén van. Állítólag sohasem élt benne hatnál több lélek.

Az anyó meg az unokája. Km.

¹ Az égitestekről 1. FFC 63:50 kk., a halálról 41:24, 69 kk.

² A névadásról 1. FFC 41:60–67.

³ Az égi istenekről 1. FFC 44:250 kk.

⁴ Vö. FFC4T70, 63^58.

Nyárfalevélként-sürgő-férfi, Nyárfalevélként-forgó férfi. Patk. H. 1233, 1.1., H 1235, AaTh 321.

¹ A tűzről 1. FFC 63:58–68.

² Patkanov szerint (II, ro2) a legfőbb isten fiának, Pajrechtének egyik neve Sok-föld-férfia, Barangoló-férfi. Karjalainen művében ez az elnevezés nem szerepel (FFC 44:250-312).

⁸ A medve és a farkas tiszteletéről 1. FFC 63:8–20, 193 kk. ⁴ A táltos lóról 1. FFC 63:34–35.

^B A tányérok előrejelzéséhez vö. FFC 41:46.

⁸ A csúszómászókról 1. FFC 63:26–27.

⁷ A többnejűséghez vö. FFC 41:10, 12, 13, 15.

⁸ Az alvilágról 1. FFC 41:71 kk.

⁹ Manó és ember párvívásához 1. FFC 44:332–333.

¹⁰ A feltámadás megakadályozásához vö. FFC 4r:4i.

¹¹ A Táltos-madár tk. nagy ló, táltos ló lehetett, 1. FUF XXX, 336-9.

¹² A gyógyításhoz, feltámasztáshoz vö. FFC 4i:4r–42.

Az okos leány. Patk.

AaTh 707.

¹ Patkanov szerint oroszról átvett mese (II, 232, 247–250), ugyanitt a cím is teljesen oroszos. Az uralkodót (osztjákul) Patkanov az orosz fordításban cárnak nevezi, a németben királynak.

² A szülésről, névadásról, ill. az ortodox egyháztól átvett keresztelésről 1. FFC 41:50–68, 63:238.

⁸ L. a 2. jegyzetet, különösen FFC 41:55, 63:238.

⁴ Az isten-anyáról 1. D.R. Fokos-Fuchs, Steinitz-Festschrift 103–107.

⁵ Az újra életre támadásról 1. FFC 41:41.

⁶ Az osztják bölcsőjéről 1. Patk. II, 232.

⁷ A bálványá váló halandókról 1. FFC 41:139.

A késői gyermek. Ts.

AaTh 532.

¹ A szüléshez 1. Az okos lány című mese 2. jegyz.

² A névadáshoz vö. FFC 41:6o–67.

³ L. FFC 44:250 kk.

Az Égigérő legény. Sav.

- ¹ Az Ob-öregről 1. FFC 44:194–198.
- ² Az áldozóoszlopról 1. FFC 44:42 kk.
- ³ A nyers hús evéséről 1. FFC 63:129.
- ⁴ A bagolyról 1. FFC 63:25.
- ⁵ Több ember közös leikéről 1. FFC 41:41.
- ⁶ Az égi istenekről 1. FFC 44:250 kk.
- ⁷ A szent fára akasztott áldozatról 1. FFC 44:121 kk.
- ⁸ A legyőzött ellenség feje bőrének lenyúzásáról 1. FFC 41:43 kk.
- ⁹ A bagolyról 1. Az Égigérő legény című mese 3. jegyz.
- ¹⁰ A szent fákról 1. FFC 44:114–124.

Az öreg meg az unokája. Kr.

- ¹ Az ámyéklélekről 1. FFC 41:33.
- ² Az egymásnak rendelt fiú és leány köldökvére együvé folyik, 1. FFC 41:34, 42.
- ³ A bagolyról 1. FFC 63:25.
- ⁴ Az áldozóoszlopról 1. FFC 44:42 kk.
- ⁵ A legyőzött feje bőrének lenyúzásához vö. FFC 41:43 kk.
- ⁶ A csúszómászókról 1. FFC 63:26–27.
- ⁷ Több hős közös leikéről 1. FFC 41:41.
- ⁸ A halotti emlékünnepekről 1. FFC 41:132 kk.

Szeder-varkocsos-hős, Szeder-szépséges-hős.

DN

- ¹ A leánykérést Cingalában Karjalainen részletesen feljegyezte (MSFOu., sajtó alatt), vö. még nyelvileg érthetőbben A késői gyermek című, a Hadonászómancsú-férfi és Tyaper-asszony két fia című mesében stb.
- ² A Kul nevű ördögszerű szellemről 1. FFC 44:343–350.
- ³ A szélről, viharról 1. FFC 63:56–58.

A hős Tyange. DN

AaTH 302*, B 360, AaTH 302* folyt.

- ¹ A holló hangjából a vadászszakmány nagyságára lehet jósolni, vö. 63:25.
- ² A bagolyról 1. FFC 63:25.

- ³ Az erdei manókról 1. FFC 44:228 kk., 371 kk.
⁴ Az ördögről 1. FFC 44:343 kk.
⁵ A halálról és a halottak eltemetéséről 1. FFC 41:92–178.
⁶ A mitikus mammutról 1. FFC 41:16, 44:70, 63:29–35.
⁷ A tojásba zárt „élet” lehetőségéhez vö. FFC 41:33.

Az Asszony-unokája. Sav.

AaTH 301 B

- ¹ Az ördögről 1. a hős Tyange című mese 4. jegyz.
² A viharról 1. a Szeder-varhocsos-hős, Szedcr-szépséges-hős című mese 3. jegyz.

Puhtazevics apó. Km.

AaTH 531.

- ¹ Az erdei óriásról 1. FFC 44:228 kk., 371 kk.
² A fejbőr lenyúzásáról 1. rr. mese 5. jegyz.
⁸ A tányérok mozgásáról 1. FFC 41:46.
⁴ A fél emberi lényről 1. FFC 44:38r kk.

A nővér meg a fivére. Km.

L. előző mese 1. jegyz.

Hadmenet, nászmenet. Km.

- ¹ A bagolyról 1. A hős Tyange című mese 2. jegyz.
² A költöző madarakkal kapcsolatosan vö. FFC 63:26.
³ Az erdei szellemekről 1. a Puhtarevics apó című mese i- jegyz.
⁴ Az egy szíjra felfűzött állatáldozathoz vö. FFC 44:44.
⁵ A harci dalról és annak fogadtatásáról az égben 1. FFC 44:271.

A róka, a macska meg a többi állat. Km.

AaTH 61b

A Szőrös-nyunger-erős-íj-hős húga. Ts.

- ¹ A kutya üvöltése jelzi a halált, vö. FFC 41:87.
² Az osztják nő helyzetéről 1. FFC 63:235–44.
³ A nyers hús evéséről 1. FFC 63:129.

TARTALOM

A medve égi származásáról
Hadonászómancsú-férfi és Tyaper-asszony két fia
Trojc-apó és a lánya
Magányos-falusi-mesebeli-férfi és a fia
Jeszka
Az anyó meg az unokája
Nyárfalevélként-sürgő-férfi, Nyárfalevélként-forgó-férfi
Az okos leány
A késői gyermek
Az Égigérő legény
Az öreg meg az unokája
Szeder-varokocsos-hős, Szeder-szépséges-hős
A hős Tyange
Az Asszony-unokája
Puhtarevics apó
A nővér meg a fivére
Hadmenet, nászmenet
A róka, a macska meg a többi állat
A Szőrös-nyunger-erős-íj-hős húga
Utószó
Jegyzetek